STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 02618

SHELOMOH MOLKHO

A. Glanz-Leyeless

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

1457

שלמה מולכו

א. לעיעלעס

שלמה מולכו

דראַמאַטישע פּאָעמע אין צען בילדער

1926

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

ווילנער פארלאג
ב. א. קלעצקין

Printed in Poland

Copyright 1926 by A. Glauz

A. Lejeles. — „Szlojme Molcho“ (Dramat).
Drukarnia „Wyd. Wileńskie“ B. Kleckina, Wilno.

י. אָפּאַטאָשון

פ ע ר ז אָ נ ע ן:

שלמה מולכו — דיאָגאָ פירעס

דוד ראובני

דודס סעקרעטאַר

דבורה

קעניג יאָאַן 3

קעניגין קאַטערינאַ

סאַלוואַדאָר, קאַרדינאַל, דעם קעניגס קאָנפעסאָר

דאָם מיגועל

דאָם דואַרטע

דאָנאַ אינעז

דאָנאַ פיליפּאַ

דאָם דיניז

יוסף קאַראָ

משה טראַני

שלמה אַלקאַבעז

אברהם הלוי ברוכים

פּרץ קאָלאָבּי

בן־זמרי

יעקב מאָנטין

יוסף פון אָרלי

חיים מעדיגאָ

קאַרדינאַל דא ביביענאַ

פויפּסט קלעמענס דער זיבעטער

מאַרקיזין איזאַבעלאַ דיעסטע

קייסער קאַרל 5טער

אַלוואראָ דע לוגאָ, הויף־מיניסטער

גיאָם וואַן־דע מאָל, קאַנצלער

איזאַבעלאַ, קארלס ווייב, קייסערין

מאַרי, קעניגין פון אונגארן. קארלס שוועסטער

קעניג פערדינאַנד, קארלס ברודער

ערשטער גלח, צווייטער גלח, ע־שטע פרוי, צווייטע פרוי,
יידן, באדינער, זעלנער, המון.

בילד I

סאַלוואַדאָר, קאַרדינאַל, דעם קעניגס קאָנפעסאָר.

דיאָגאָ פּירעס — שלמה מולכו.

באַדינער.

אין פּאַלאַץ פון דעם פּאָרטוגעזישן קעניג יאָאַן III, אין אַ צימער פון דעם הויף־גייסטלעכן, קאַרדינאַל סאַלוואַדאָד. סאַלוואַדאָר זיצט, קענטיק נערוועז, בלעטערט אַ בוך, האַלט זיך אין איין אַרומקוקן, קאָן זיך קיין אָרט ניט געפינען.

ס'קומט אַריין

באַדינער:

ס'איז דיאָגאָ פּירעס, עמינענץ.

סאַלוואַדאָר:

פיר גלייך אריין אים.

דיאָגאָ פּירעס:

באווייזט זיך אין טיר, סאַלוואַדאָר לויפט צו אים צו.

סאלוואדאר:

מײן דיאַנאַ! ענדלעך ביסטו דאָ.
ווי בלײאיק די מינוטן זענען מיר געפאַלן אויפן האַרץ,
ווי אומצײליק זײ זענען דאָס געווען.
נו, זײ געבענטשט אין נאָמען פון דעם פאָטער, פונם זון...

דיאַנאַ פירעס:

הער אויף! הער אויף!
איך וויל נישט די באַגריסונג.
איך גײ מיט פרײד צו דיר,
ווײל כ'וויס, כ'וועל ווײניקסטנס אַ האַלבע שעה
מײן האַרץ נישט דאַרפן שנײדן
מיט מעסערס פון געהײמען שקר,
נישט דאַרפן זאָגן ווערטער,
וואָס זענען מיר אַזוי דערווידער.

סאלוואדאר:

זײ פאַרזיכטיק, מײן זון,
און נישט פאַרגעס זיך אין דײן יונגשאַפט,
אַז ביסט אין פּאַלאַץ פון דעם קעניג.

קוקט זיך אַנגסטיק אַרום.

דיאַנאַ פירעס:

דער קעניג! ווי וואַרט איך אויף דער שעה
ווען כ'וועל דעם קעניג און זײן נאַריש װײב,
דער גאַנצער חברה גראַנדן,
שוין קאָנען זאָגן ס'וואָרט,
וואָס רײסט זיך פון די ליפּן מיר,
וואָס ברענט מײן אינגעווײד
ביז דולקײט.

סאלוואדאָר:

דו האַלטסט זיך אַלץ ביים דייניקן.
און איך האָב דיר אַהער גערופן
צו שטילן און צו קילן מיט דער עצה פון ערפאַרונג
דאָס הייסע בלוט פון יונגער ווידערשפּעניקייט.
איך האָב דיך ליב, דיאַגאָ,
ווי ס'האָט נאָר ליב אַ פאָטער,
וואָס ער אַליין
איז קיינמאָל נישט געווען
פון קיינעם — דער געליבטער זון.
כ'האָב דיך גערופן, דיאַגאָ,
דיך אָפּצוהאַלטן פון דיין איילִיקער כונה,
וואָס קאָן פאַרוואַנדלען זיך אין ערשטן פלאַם
פון אַ פאַרצערנדיקער שׂרפה.

דיאַגאָ פּירעס:

אומזיסט די רייד, סאַלוואַדאָר.
אוודאי, איך בין יונג.
נאָר כ'טראָג אין בלוט ביי מיר די אַלטקייט
פון גאַנצן פאָלק.
כ'קוק אויף דיין גראָען קאָפּ, סאַלוואַדאָר,
איך פאָרש אין דיינע אויגן,
און זע דיך דאָ, ווי איינעם פון די ליידענדע, פאַרטריבענע.
ווען דו זאָלסט זיין אַ יידישער פאַרקויפטער קנעכט,
און ס'זאָל דיין לייב נעדראָשן ווערן
פון בלינדן, ווילדן אויפזועער דאָרט ערגעץ אויף די ווייטע
אינזלען —
ווי וואָלסטו ליבער מיר געווען!
ווי וואָלט אַ יידיש לייב, אַ וואונדיקס, אַ צעפּאַסעוועטס,
געפּאַסט פיל בעסער דיר, סאַלוואַדאָר,
ווי אָט דער פיינדלעך-פרעמדער צלם אויף דיין ברוסט...

סאַלוואַדאָר:

איך זע דעם זעלבן צלם אויך אויף דיינער.

דיאַגאַ פּירעס:

כ׳וועל אים אַראָפּוואַרפן!
ער פּרירט מיין ברוסט,
ווי ס׳פרירט אַ בליק פון שונא,
אַ האַנט פון אַפּנאַרער.

סאַלוואַדאָר:

שאַ... שטילער...

דיאַגאַ פּירעס:

איך האָב געהאַט אַ חלום:
דריי טויבן זענען איבער מיר געפלויגן.
ס׳איז איינע שוואַרץ, די צווייטע גרין, די דריטע וויס געווען,
ווי בלענדיק וויס!
מסתמא, ווי די שנייען אויפן חרמון,
ווי ס׳איז געווען די טראַכט פון כהן גדול.
די שוואַרצע טויב —
דאָס זענען אונזערע ברידער פאַרזונקן אין דער טומאה.
די גרינע — דו און איך,
וואָס טראָגן נאָך גאָטס אמת אין דעם האַרץ,
און דעקן זיך אין קלייד פון שקר.
די וויסע — איך אַליין,
נאָר שוין אַן אַנדערער, אַ נייער און געריייניקטער,
וואָס וועט דאָס ליכט פון האַרצן רייסן,
און טראָגן צו דער וועלט אַרויס,
צו לויכטן אין דער פינצטערניש, וואָס וויקלט איצט די ברידער
אין אַלע ווינקעלעך פון גאָרער ערד.
סאַלוואַדאָר! ווי לאַנג וועסטו זיך וואַקלען איבערן תהום
פון נאַכטיקער צעשפּאַלטנקייט?

אַ, קום מיט מיר — זיך לאָזן אויף די פליגל
פון ווייסן אמת!

סאלוואדאָר:

ביסט שיין ווי יוסף,
ווי ער — אַ זעענדיקער פותר חלום.
נאָר איך, איך גיין מיט דיר?
בין אַלט, מיין זון.
די יאָרן בויגן מערער אַלץ מיין ווייסן קאָפּ צו רו,
און כאָטש דאָס בילד פון מיינע ברידער, די געפּייניקטע,
טרייבט בייז דעם שלאָף פון מיינע מידע אויגן,
און כאָטש דער ליגן פון מיין וואכיק לעבן
שפּייט אין דעם האַרץ מיר יעדן טאָג —
בלייב איך שוין דאָ.
איך האָב קיין ברודער נישט, קיין קרוב.
מען האָט אַ קינד מיך פון דער היים אַוועקגעריסן,
געשמדט מיך האַרצלאָז.
און וויפיל מענטשן אין דעם לאַנד
פאַרסמט יעטוועדן טאָג די קנאָה —
צו מיר.
אַ נידריקער מאַראַן —
אַ קאַרדינאַל, דעם קעניגס גייסטלעבער.
אָ, וויפיל יידן שיקן שטעבעדיקע פּיילן
פון קנאָה אין מיין האַרץ!
איך זע די בליקן זייערע,
איך הער די שלעכט-פאַרשטיקטע קללות,
אין גאַס, אין קלויסטער,
און אומעטום, וואו ס׳פירט מיין הויכער ראַנג מיך.

דיאגאָ פּירעס:

און דו אַליין, סאַלוואַדאָר,

דיין הארץ און דיין געוויסן!
איז שטיל, דערשטיקט אין דיר די שטים פון יעקב?

סאלוואדאָר:

די שטים פון יעקב!
מיינסט, דיאָגאָ, יידן זענען בעסער, ווי די גויים?
איך שטיי ביים ראַנד פון לעבן,
דערנאָך — איך ווייס נישט וואָס דערנאָך,
און כ'טראַכט:
זאָל איך צוריקגיין?
צו וועמען?
דו ווייסט ווי ס'האָבן מיאוס די יידן דאָרט אין רוים געאַרבייט
מען זאָל אהין נישט לאָזן די פאַרטריבענע פון שפּאַניע.
געציטערט האָבן זיי, די ברידער,
געשראָקן זיך עס זאָל דער יידישער, פאַרהאַסטער נאָמען
נישט צופיל קלינגען אויף די גאַס-שטיינער פון רוים.
די שטים פון יעקב האָבן זיי באַנוצט צו מסרן,
צו מסרן די אומגליקלעכע פאַר דעם מיאוסן אונטערקויפער,
מערדער, נואף

קוקט זיך ארום.

וואָס איז געזעסן דעמאָלט אויף דעם ליגנערישן שטול פון פּעטער.
ראָדריגאָ באָרדזשיאַן האָבן זיי געטראָגן בערג מיט גאָלד
ער זאָל די טויערן פון רוים
פאַרשפּאַרן פאַר די גולים פון קאַסטיליע און פון אַראַגאָן.
אפילו ער, דער ערשטער דאָרט,
וואו ס'איז אַ שאַנד צו זיין דער לעצטער, מינדסטער,
האָט נישט געקאָנט פאַרטראָגן.
ער האָט די מוסרים און שטיינהאַרציקע,
די וויסטע קרעמער און געוויסן-שאַכערער
פון זיך פאַרטריבן,
און דאַן באַשטראָפט

מיט נאָך מער גאָלד —
ווי ס'פּאַסט אַ באַרדזשיאַן.
זאָל איך צוריקגיין צו די דאָזיקע?
און דו?
אויף יעדן טריט, וואָס וועט פאַר דיר די אָרעמע עפענען
און רופן „ברודער" דיך,
וועלן אויפשטיין צען,
וואָס וועלן נישט פאַרגינען דיך,
דיך מסרן,
און זען אין דיר אַ שטער פאַר זייער האַנדל,
געפאַר פאַר זייער האָב און גוטס און זיכערקייט.

דיאַגאָ פּירעס:

נישט דו דאַרפסט שטיינער שליידערן אין די,
וואָס ציטערן פאַר זייער זיכערקייט.
נישט מיר — דעם גוט באַוואָרנטן באַאַמטן פון דעם קעניג,
דאַרפסטו עס זאָגן.

סאַלוואַדאָר:

נישט בלויז מיין זיכערקייט היט איך, דיאַגאָ.
עס איז מיר שלעכט.
און ווייניק נחת האָב איך פון די ווייסע טויבן דיינע,
די טריי-געבליבענע, געיאָגטע יידן.
איך טו, וואָס כ'קאָן.
אַמאָל פאַרוואָרף איך אַ גוט וואָרט פאַר זיי דעם קעניג,
דו ווייסט, ווי שווער דאָס איז.
דו ווייסט, ווי שוואַך עס איז יאָאַן,
און וויפיל ס'שאַרן זיך פאַרדאַכטן אויף זיין שוועל,
ווי לייכטזיניק זיין האַרץ,
ווי ס'ווילט זיך אים די אינקוויזיציע איינפירן,
ווי ס'רייצט אים רק זיין קעניגין —

די בייזע בלוט פון צוויי צעדולטע שפאניערינען:
יאַנאַ — איינע, און די צווייטע איזאַבעלאַ.

דיאַגאָ פירעס:

יאָ, כ׳ווייס ס׳איז שווער.
דערפאַר — וואָס שנעלער מאַך אַ סוף דערצו.
סאַלוואַדאָר, שטאַרק זיך, קום מיט מיר!
די צייט איז נאָענט, די צייט איז רייף.
ס׳איז רוים שוין ביזן האַלדז פאַרזונקען
אין טומאה.
און דאָ אין פאָרטוגאַל — זיי ווערן ווילד און טיריש
פון רייכקייט און פון גוטס.
עס ווערן נייע לענדער אַלע טאָג אַנטדעקט,
און ס׳ברענגען שיפן טעגלעך גאָלד און זילבער,
און זייד, געווירצן, אומדענקבאַרע אוצרות.
דער קעניג טראַכט נאָר וועגן נייע קריגן,
און צערטלט נאָר זיין גרויסקייט און זיין רום.
די גראַנדן רויבן, קוילן אויס דאָס פאָלק,
און ס׳שרייט דאָס אומרעכט צו דעם הימל.
דאָס פאָלק איז דול פון נויט, פון הונגער און פון פאַלשקייט.
מגפות טויטן זיי אין טויזנטער,
אין צען-טויזנטער — מלחמות.
ס׳גייט אונטער, אונטער פאָרטוגאַל,
כאָטש ס׳מיינט דער הויף פאַרשכורט —
איר קאָפּ שפּאַרט שטאָלץ זיך אָן
אין העכסטן וואָלקן אָזש —
פון כבוד, גרויסקייט און עשירות.
ס׳מוז ליסאַבאָן, די שטאָט פון וואָלטאָג און פון נויט באַזויפענע,
ווי נינוה און ווי בבל, אומקומען.
די ענדע פון יאָאָן דעם דריטן...

סאַלוואַדאָר:

שאַ, שטילער, זון מיין, שטילער.

דיאַנאַ פּירעס:

די ענדע פון יאָאַן דעם דריטן
וועט זיין דיזעלבע, ווי פּלשאַצרס.
ווי זעסטו דאָס נישט איין, סאַלוואַדאָר?
מיט מיר סאַלוואַדאָר, קום!
איך האָב געהאַט אַ חלום...

סאַלוואַדאָר:

דו האָסט זיך צופיל אָנגעלייענט
מיט די פאַרבאָרגענע, פאַרנעפּלענדיקע שריפטן.
זיי האָבן דיר דעם קלאָרן קאָפּ פאַרטומלט,
און ס'ריידן דיינע ליפּן קינדערשע רייד.
געווען שוין, — שוין געווען פאַר דיר אַזוינע,
וואָס האָבן רופן איבער זיך געהערט
פון וועלטן אַנדערע.
זיי האָבן גאָרנישט אויפגעטאָן.
דעם שטריק פון שלעכטס און אומרעכט
פאַרצויגן בלויז נאָך שטאַרקער.
ער, ער איז אויך אַזוי געקומען,
האָט אויך געהערט, געזען און אויך גערופן.
און ער איז דאָך געווען אַן אונזעריקער, אונזער ברודער...

דיאַנאַ פּירעס:

ווער?

סאַלוואַדאָר:

ווייזט אויפן צלם

און זע, וואָס איז געוואָרן

פון זיינע לערן,
פון אונזערע.
ראָדריגאָ באָרדזשיאָ, דזשוליאָ דע־לאָ־ראָווערע —
זיי זענען דאָך געוועזן זיינע שטעל־פאַרטרעטער.
זיין וואָרט זאָגט יעדער ליגנער אין מאָנאַכן־קליידער,
ווען ס'שמעקט זיין זשערנע נאָז דעם ריח
פון א פאַרבּרענטן ייד, צי מאַור.

דיאָגאָ:

הערט אים ווינציק

איך האָב געהאַט א חלום.
איך בין פאַרויסגעריטן פאַר א גאַנצן פאָלק.
ניט יידן נאָר,
עס זענען אַלע פעלקער דאָרט געווען
און מיך מיט זייער ליבע אָנגעטריבן.
נאָר איך בין נישט געוועזן רוהיק.
איך האָב געזוכט.
איך האָב געזוכט דעם פאָרלויפער,
וואָס קומען מוז פאַר מיר.

סאלוואדאָר:

קבלה! קבלה!
משיח וויל נישט קומען,
און דו וועסט אים נישט ברענגען.
צי אפשר מיינסטו גאָר, אז דו אליין...

דיאגאָ פירעס:

שוויג!
ניט צי פון מיר ארויס דאָס וואָרט נאָך,
וואָס שרעקט זיך פאַר זיין פורעם,
אַנטלויפט אין ווייטסטן טראָפּן פון מיין בלוט,

פאַר אַ קלאַנג און פאַר געהערטקייט.
ניין! ניין!
ניט דאָס האָב איך געמיינט.

סאַלוואַדאָר:

נו, רוהיק, דיאַגאַ.
כ'האָב נישט געוואָלט דיך אַנרירן.
איך בעט דיך בלויז: באַדענק זיך.
ניטאָ אפילו וועם צו העלפן,
דען נישט די גויים, נישט די יידן אויך פאַרדינען,
אַז דו זאָלסט דיין יונג לעבן פרובן אויף דער שווערד פון אַ סכנה,
וואָס איר געזיכט איז נאָר צום טויט געווענדט.
פאַרדינען נישט, דיאַגאַ.
אים (צייגנדיעק ווידער אויפן צלם) האָבן זיי געקרייציקט
און דיך...

דיאַגאַ פירעס:

דערמאַן מיין נאָמען נישט מיט זיינעם.
ס'איז אַנדערש, אַנדערש,
ס'וועט אַנדערש אַלעם זיין.

סאַלוואַדאָר:

פאַרשטייט ניט, וואָס דיאַגאַ מיינט

און אויב דו ווילסט די ברידער העלפן, נישט דערלאָזן,
עס זאָל יאָאַן, צי קאַטערינע, איינפירן די אינקוויזיציע,
קאָנסטו עס בעסער דאָך,
ווען זאָלסט פאַרבלייבן, וואָס דו ביסט.
ביסט יונג, דיאַגאַ,
דיין שטערן פינקלט ליכטיק אין דעם הימל,
און שטייגסט און שטייגסט אַלץ אויף דעם לייטער,

וואָס זיין אַלהעכסטער שטאָפּ?
פאַרלירט זיך צווישן די געציילטע, גרעסטע
פון דער מלוכה.
יאָאַן האָט ליב דיך,
עס שוועבט דיין נאָמען אָפּט מיט צערטלעכקייט אויף זיי־
נע ליפּן,

און קאַטערינע — אויך זי פאַרגעסט גאַנץ אָפּט,
פון וועלכן שטאַם עס שפּראָצט דיין שיינקייט.
קאָנסט ווערן פון די מעכטיקסטע אין פּאָרטוגאַל.
אין רוים זיצט איצט קלעמענט דער זיבעטער,
איז קלוג און האָט דעם בויגעוודיקסטן שכל,
נאָר אויך דאָס ווייכסטע האַרץ,
וואָס איז אַרוים פון שוים פון די מעדיטשיס.
ער וועט דיר זיין אַ פעסטער אָנלען
אין דיינע מיהונגען פאַר די פאַרפאָלגטע ברידער.

דיאָגאָ:

נישט דאָס, נישט דאָס, סאַלוואַדאָר.
איך וויל נישט העלפן בלויז די ברידער קעגן גזירות.
איך וויל נישט אָפּדינגען ביים קעניג אַ הנחה,
נישט בעטלען ביי דעם פּויפּסט אַ טובה,
געמאָסטן מיט דוקאַטן.
כ׳וויל עפּעס אַנדערש.
כ׳וויל זיך פאַרענטפערן,
געפינען זין פאַר מיינע אייגענע פאַרוווירטע זינען.

סאַלוואַדאָר:

כ׳פאַרשטיי נישט.
וואָס פעלט דען דיר,
דעם ליבלינג פון גאַנץ ליסאַבאָן,
דעם אָנגעלייגטסטן גאַסט ביים הויף?

דיאַגאָ:

איך קאָן איצט גאָרנישט זאָגן
איך ווייס נאָר דאָס:
באַלד וועל איך מער נישט זיין דער ליבלינג,
און אַלץ וועט אַנדערש ווערן.
באַלד וועל איך מער נישט זיין אויך דיאַגאָ פירעס...

סאלוואדאָר:

דו האַלטסט זיך ביי דאָס דייניקע?

דיאַגאָ:

יאָ,
דאָס גיין צוריק צו די פאַרפאַלגטע און געפייניקטע —
דאָס איז די ערשטע מאָנונג,
וואָס איך מוז צאָלן גלייך.

סאלוואדאָר:

גלייך?

דיאַגאָ:

יאָ, גלייך,
און אפשר איז עס נענטער ווי איך ווייס אַליין.

סאלוואדאָר:

מיין זון, מיין דיאַגאָ, ווייס:
איין פעלערדיקער שריט
און קאָנסט מיט גאָר דיין לעבן נישט באַצאָלן.

דיאַגאָ:

כ'בין גרייט מיט אַלע מיינע לעבנס צו באַצאָלן.

סאלוואדאָר:

איך מיין נישט דאָס
הער, דיאָגאָ,
היינט אָוונט איז ביים קעניג אַן עמפפאנג,
דו ביסט געלאדן?

דיאָגאָ:

יאָ,

סאלוואדאָר:

ווי דען?
ביז היינט ביינאכט ווערסטו נאָך גאָרנישט טאָן?
דו זאָגסט מיר צו?

דיאָגאָ:

ווי קאָן איך צוזאָגן?
עס ווענדט זיך נישט אָן מיר.

סאלוואדאָר:

נו, נו, זאָג צו, ס'וועט רעכט שוין זיין.

דיאָגאָ:

גוט.

סאלוואדאָר:

ווערסט זיין היינט ביים עמפפאנג? געוויס.
דאָרט ווערסטו זען
מיט וויפיל דו קאָנסט העלפן זיי — די ברידער,
אויב נאָר דו ווילסט.

דיאגאָ:

פאַרשטייסט מיך נישט, סאַלוואַדאָר...

סאַלוואַדאָר:

ווי קאָן דאָס גרויע האַרץ פון עלטער
פאַרשטיין און נאָכלויפן דאָס הייסע בלוט פון יוגנט?
נאָר כ'האָב דיך ליב,
און ווייס וואָס גוט פאַר דיר.
וועסט היינט ביים קעניג זיין און זאָגסט מיר צו
ביז דאַן צו זיין אַ ביסל יאָרן־רייכער,
ווי ס'וועט דיין אימפּעטיק געמיט
דיך אָנרעדן?

דיאגאָ:

נו, גוט, סאַלוואַדאָר.

סאַלוואַדאָר:

הויך אין נאָמען פון דעם פאָטער, זון און הייליקן גייסט
טאָ גיי געזונט.

ביי דער שוועל צלמט ער אים איבער

דיאגאָ:

כמורעט זיך אָן, אָבער גלייכט זיך באַלד ווידער אויס. אָפּ.

סאַלוואַדאָר:

שטייט אַ ווײַלע שטאַרק פאַרטראַכט און שאָקלט שמערצלעך
מיטן קאָפּ

בילד II

דאָם מיגועל.
דאָם דוארטע.
דאָנאַ אינעז.
דאָנאַ טערעזא.
דאָנאַ פיליפּאַ.
סאַלוואַדאָר.
דיאָגאָ פירעס — שלמה מולכו.
קעניג יאָאַן 3.
קעניגין קאַטערינאַ.
דאָם דיניז.

עמפּפאַנג פון קעניגלעכן פּאַלאַץ אין פּאָרטוגאַל. דער זאַל איז פול מיט חויבע שטאַאַטסלייט, הויף־דאַמען, גראַנדן, גייסטלעכע־מען רעדט, מען לאַכט, מען שפּאַסט — אַלץ אין אויפגע־רעגטער ערוואַרטונג. פון די פּאַראַד־טרעפּן לאָזט זיך אַראָפּ סאַלוואַדאָר. אַלע לויפן צו צו אים, באַשיטן אים מיט פראַגן. עס הערט זיך: „אָט איז דער קאַרדינאַל, ער וועט שוין אונז דערציילן.״ דערצעלט אונז, עמינענץ, מיר זענען אומגעדולדיק. „ס'איז עפּעס וויכטיקעס, ניט אמת? וויבאַלד דער קעניג לאָזט אונז וויסן נאָך פאַר דעם קאָרטעס?״ סאַלוואַדאָר פּרובט אָפּוועגדן די פראַגן.

סאלוואדאָר:

וואַרט אָפּ, לאָז יעדער באַזונדער פרעגן.
און אויסער דעם:
פון וואַנען זענט איר זיכער, אַז איך ווייס?
זיין מאַיעסטעט, גאָט זאָל אים שענקען לאַנגע יאָרן,
פון הערשאַפט און פון נוצלעכקייט פאַר אונזער קירך,
ווייס ווי אַ סוד צו האַלטן.
זיין גייסט איז אַ געזונטער, בליענדער בוים,
און ס'פאַלט אַראָפּ די פרוכט פון זיינע פלענער, טראַכטונגען,
ניט פריער,
ביז זי איז רייף.

דאָם מיגועל:

נו, ניט אַזוי באַשיידן, קאַרדינאַל.
מיר ווייסן, אַז זיין מאַיעסטעט טוט נישט קיין זאַך,
ביז זי ווערט דורכגעזיפּט
אין דער געפּרובטער דינער זיפּ
פון אייער חכמה און געניטקייט.
דערציילט:
וואָס איז דער אומגעוויינלעך-גרויסער צוועק
פון היינטיקן צונויפרוף?

דאָם דוארטע

איז אמת, וואָס מען זאָגט,
אַז ס'האָט וואַסקאָ דאַ גאַמאַ אַ נייע ערד געפונען,
און אונז פון דאָרט צוריקגעבראַכט אַזוי פיל גאָלד
אַז נישט קאַסטיליע בלויז — מיט אַראַגאָן אַלס צוגאָב —
נאָר גאַנץ אייראָפּאַ וועלן מיר איצט קאָנען קויפן און פאַרקויפן?

דאָנא אינעז:

און איך האָב גאָר געהערט,
אַז דאָרט אין יענעם לאַנד איז דאָ אַ קוואַל,
וואָס אַז מען טונקט דאָס לייב אין אים אָפּ,
גלייך ווערט מען אַזוי יונג און שיין,
ווי נאָר מען וויל אַליין.

דאָס מיגועל:

די פרויען-אויערן,
זיי הערן דאָס, וואָס ס'וויל פאַרנעמען זייער געהער ←
און וואָס ער קאָן פאַרשטיין.

דאָנא אינעז:

צום שטאַאטסמאַן

אודאי, נו, דער דאָס מיגועל, זעט איר,
זיין אויער בענקט נאָך נייע לענדער בלויז.
זיין האַרץ גייט אויס,
אַז ס'זאָל דער פעפער-האַנדל בליען גאָלדיק, געלדיק,
אַז ס'זאָל דאָס קיניגרייך נאָך גרעסער, שטאַרקער ווערן.

דאָנא טערעזאַ:

איר מיינט דאָך נישט, אַז דאָס מיגועל
טראַכט גאָרנישט פון דעם קיניגרייך פון הימל?

סאַלוואַדאָר:

געבענטשט די פרויען!
פאַרגעסן נישט אין גאָר די ערדישסטע מינוטן
דעם רוף פונם אייביקן און וואָרן לעבן!

דאָם דוארטע:

דערציילט-זשע, אייער עמינענץ,
וואָס פאַר אַ נייס, ס'וועט דער היינטיקער, ספּעציעלער אָוונט

אונז ברענגען.
נאָך אַ מדינה פאַר דעם קרוין?
דעם קירצסטן וועג קיין אינדיע?
נאָך הערלעכע אינזלען, ווי עס זענען די אַזאָרעס?
נאָך ווייטערע מקומות, ווי ס'איז לאַבראַדאָר?
אַן אָפּמאַך מיט אַן אַפריקאַנישן סולטאַן?
צי טאַקע גאָר אַ נייער קוואַל פון געלט-פאַרמערנדיקן פעפער?

דאָם דיניז:

שוין ווידער פעפער, פעפער!
עס האָבן שוין אַזוי פיל בראַווע פּאָרטוגעזן
דאָס לעבן אין די ווייטע ווילדקייטן פאַרלוירן,
דאָס גאָלד אין פעפער זוכנדיק.
אַז איך בין גרייט זיך צו באַגיין אָן דעם געווירץ אין מיינע שפּייזן,
אַבי דאָס פאָטערלאַנד זאָל נישט זיין מקריב טרייע בירגער,
און אויך נישט דאַרפן אונז באַגליקן מיט די מיאוסע נעגער-שקלאַפן

פון אומבאַקאַנטער אַפריקע —
צו מערן און פאַרמערן
דעם קעניגס אונטערטאַנען.

דאָנאַ טערעזאַ:

אַהאַ, דאָם דיניז,
כ'ווייס ווירקלעך נישט, וואָס ברענט דאָ העלער —
דער פלאַם פון וויץ, צי ס'פייער פון זיין ליבע צו דעם פאָטערלאַנד.

דאָם דיניז:

ברוגזט זיך אָז, ענטפערט ניט

דאָם מיגועל:

צו סאַלוואדאָרן

ווען ווען, עמינענץ,
זיך ענדלעך אייערע ליפּן עפענען?

סאַלוואדאָר:

וואָס אַזוי נייגעריק, דאָם מיגועל?
אַ קורצע ווײַלע נאָך,
און איר וועט הערן פון זײַן מאַיעסטעט אַליין.

פון די טרעפּן קומט אָן דיאָגאָ פּירעס. ער נייגט זיך צו אַלע דאַמען און הערן. גייט צו צו סאַלוואדאָרן און קושט אים די האַנט. סאַלוואדאָר נעמט אָן זײַן האַנט און קוקט אים פּאָר־שענדיק אין די אויגן. איידער וואָס ווען רינגלען די דאַמען אַרום דיאָגאָן און פירן מיט אים אַ לײַכטזיניק־לוסטיקן געשפּרעך. סאַלוואדאָר און די שטאַאַטסלײַט בלײַבן זיצן אין אַ ווינקל שמועסן. סאַלוואדאָר צלמט זיך אָפּט און יעדעס מאָל כאַפּט ער דערבײַ אַ קוק אויף דיאָגאָן.

דאָנאַ אינעז:

איר, דיאָגאָ פּירעס, וועט אפשר רעדעוועדיקער זײַן,
ווי אייער אַלטער פרײַנט סאַלוואדאָר?
וועט איר דערציילן אונז,
וואָס פאַר אַ סודות ס'האַלט באַהאַלטן
דער קיניגליכער אויפנאַם היינט?

דיאָגאָ פּירעס:

איך ווייס אַליין נישט, דאָנאַ אינעז,

און עס פארדריסט מיך,
וואָס כ'קאָן אייער דאָרשט נאָך נייעס
בלויז אָנבאָטן דאָס זאַלץ פון מיין אומוויסנקייט.

דאָנא אינעז:

שוין ווידער בייסיק, דאָן דיאָגאָ?
ווי שנעל איר שלייפט דעם שווערד פון אייער שאַרפזין.
און איך, מיין קאַבאַלעריאָ, האָב געהערט,
אַז ס'האָט דער קעניג אונז גערופן
צו לאָזן וויסן אונז די נייסטע, הערלעכסטע אַנטדעקונג פון
דאַ-גאַמאַן:

אַז אינזל ערגעץ לעבן...

זיך ווענדענדיק צום יינגן דאָם דיניז

ווי הייסט דאָס נייע לאַנד, דאָם דיניז?

דאָם דיניז:

וואָס האָט די גאַנצע צייט געקוקט מיט כּעסדיקער אייפערזוכט
אויף דיאָגאָן

איר מיינט מסתּם בראַזיליע.
ס'וואָלט נישט געשאַדט, אַז ס'זאָלן שוין די דאַמען אונזערע
אויך וויסן מיט וועלכע נייע נעמען
עס האָבן פּאָרטוגאַלס בארימטע שילד באַרייכערט
די קעניגען יאָאַן דער דריטער
און מאַנועל דער גליקלעכער...

דאָנא אינעז:

ניט אַכטענדיק אויף אים

אָ, יאָ, בראַזיליע.
עס האָט דאַ-גאַמאַ ערגעץ דאָרט אַרום דעם לאַנד
געפונען אַזאַ אינזל,

וואו ס'שלאָגט אַ קוואַל פון זיבן פאַרבן,
און ווען מען טוקט זיך איין אין אים,
גלייך ווערט מען שיין און יונג
און שטאַרק באַגערט.

דיאגאַ:

שטאַרק באַגערט!
דער חלום פון די פרויען.
כ'פאַרזיכער אייך, מיין שיינע דאָנאַ,
אַז יעדער קאָן אַנציילן פיל הויכע לייט אין דער מלוכה,
וואָס ווינשן און באַגערן אייך.

דאָנא אינעז:

און איר, מיין דיאָגאָ פירעס?

דיאגאַ:

אַ דאַנק פאַר אייער קאָמפּלימענט.
נאָר שוין צו ווייט גייט איר מיט אייער ווילן זיין באַגערט.
האַלט איר ביי מיר שוין ווירקליך,
דעם קלענסטן פון די קליינע אין דעם לאַנד?

דאָנא טערעזאַ:

אָ, ווי באַשיידן, דיאָגאָ פירעס.
ווי איר אַליין וואָלט נישט געוואוסט,
אַז אייער אויג זעט אין דעם שפּיגל
דעם שענסטן מאַן פון פּאָרטוגאַל,
און אפשר דעם באַגערטסטן.
ס'האָט מיר די שוועסטער עלינאָר דערציילט,
אַז ווען די נאָנעס זעען אייך אין קירך,
פאַרגעסן זייערע ליפּן מורמלען תפילות,
און ס'פרעסן מער די הענט נישט פרום די ראָזאַרי.
די אויגן פון די נאָנעס גלעטן נאָר די צירכלעכע געשטאַלט

און גליטשן גלוסטיק זיך איבער די געטאָקטע פּיס
פון שיינעם דיאָגאָ.
איז אמת דאָס?

דיאגאָ:

נו, כ'ווייס נישט.
און נישט צו ענטפערן דארויף
האָט אונז דער קעניג היינט אהער גערופן.
זיין מאַיעסטעט וועט באַלד מסתמא קומען.

דאָנא טערעזא:

עס וועט נאָך דויערן געווים.
מיר קאָנען נאָך פארברענגען.
און אייער ענטפער איז נישט ווייניקער אינטערעסאַנט,
ווי דאָס וואָס ס'וועט דער קעניג אונז דערציילן.
נו, זאָגט...

דיאגאָ:

איר שטעלט מיר אין פארלעגנהייט, מיין דאָנא.
איר גיט מיר דאָ אַן אויפגאַבע,
וואָס יאָ און ניין צו זאָגן,
איז גלייך אַ פאסטקע נאָר צו פאַנגען מיך.
כ'זאָל זאָגן יאָ — הייסט מודה זיין,
אַז כ'טו אין קירך גאָר עפּעס אַנדערש
ווי בעטן גאָט.
נאָר זאָגן ניין — הייסט צוגעבן,
אַז כ'בין פיל נארישער, ווי כ'גלויב אליין,
און וויל, אַז אַלע זאָלן גלויבן.
ס'וועט אייער פראַגע בלייבן אומבאַענטפערט,
מיין דאָנאָ.

במורעט זיך אביסל אָן, קענטיק, אַז ער איז געלאַנגווייליקט
און ס'פארדריסט אים, וואס ער מוז שפּילן דעם קאוואליער

דאָם דיניז:

באנוצנדיק זיך מיט דער געלעגנהייט צו רעדן

געקומען שיינע צייטן דאָ אין פּאָרטוגאַל.
אַמאָל האָט מען געהערט אין אונזערע קאָנצעיראָס,
ווי ס'האָבן ריטער הויך געפּרייזט די בענטשונג
פון פרויען שעמעוודיקייט,
און פרויען-טוגנד.
און איצט פאַרראָטן פרויען-מיילער
גאַנץ אַנדערע און גאָר נישט נאָבעלע באַגערן:
נאָך שיינע מענער-קערפּערס!
אפילו נאָנעס אין דער קירך...

דאָנא טערעזאַ:

שלאָגט אים איבער

וואָס פאַר אַ צדיק ס'איז דאָם דיניז!
פאַרוואָס נאָר איז זיין טוגנד אַזאַ לויפּערקע?
פאַרוואָס לויפט נאָך זי דיאָגאָ פּירעסן
און מען געפינט זי נישט ביי אים,
ווען ער איז מיט זיין שאָטן בלויז?

דאָם דיניז:

וויל ווידער עפּעס זאָגן בייז, אָבער ער ווערט אונטערבראָכן פון דיאָגאָ פּירעסן

דיאָגאָ פּירעס:

נו, רוהיקער, דאָם דיניז,
און ווייניקער געשטאָכן זיך.
איר, מיינע דאַמען.
יאָ, שיין, נישט שיין —
איר ווייסט, די צייט האָט גאָרנישט קיין רחמנות.
און ווייניק יאָרן,

און ס'שענסטע ליבּ
איז בּלויז אַ מאוסע, ווערטלאָזע דערמאָנונג.

דאָנאַ אינעז:

ס'רעדט דיאָגאָ פּירעס
גאָר ווי אַ יוסף.

דאָנאַ טערעזאַ:

ער איז געווים פיל שענער,
ווי יענער איז געוועזן ווען.

דאָנאַ פּיליפּאַ:

וואָס איז בּיז איצט געשטאַנען אָן אַ זייט און בּלויז זיך צו־געהערט צום געשפּרעך — האַלבּ פאַראינטערעסירט, האַלבּ פאַ־ראַכטלעך — פאַרליבּט, קענטיק, אין דיאָגאָן, ערנסטער ווי אירע קאָלעגינעס, ווענדט זי זיך צו אים.

פאַרדריסט אייך ווירקליך, דאָם דיאָגאָ,
אַז אָפן זאָגט דאָס פרויען-מויל,
וואָס ס'אויג בּאַוואונדערט?
איז שיינקייט דען פון ליבּ צו שעמען זיך געגעבּן?
און האָט בּאַשאַפן גאָט אי פּראַכט, אי מאָוסקייט
בּלויז אין אַ קאַפּריז?

דיאָגאָ פּירעס:

ווערט פאַראינטערעסירט. פּיליפּאַ געפעלט אים. זיין פאַרבּאָרגן־טעק סועלע נאַטור בּרעכט זיך דורך, ווען ער זאָגט:

ניין, נישט קאַפּריז, דאָנאַ פּיליפּאַ,
און מיר איז ליבּ צו הערן אייער שטים
נישט בּלויז ווייל ס'קלינגט אין אייערע רייד.

דער נאָבעלער מעטאַל פון קלונשאַפט, וויסן,
דער רוף פון שיינעם לייב...

דאָנא פיליפּא:

איז אייך אַליין נישט פרעמד,
נישט אמת, דאָס האָט איר געוואָלט דאָך זאָגן?

דיאַגאָ:

יאָ, נאָר...

דאָנא פיליפּא:

נאָר וואָס? איר שעמט זיך?
איר טראַכט, עס פּאַסט נישט.
דאָס לייב איז אומריין.
דאָך זיינען איצטער צייטן אַנדערע.
אין זוניקער איטאַליע
האָט אויפגעבליט און רייף געוואָרן נייער וויסן פאַר דער וועלט.

עס ציען מחנות זיך אַהין פון אַלע ווינקלען,
די גייערס זענען די געלערנטע, פילאָזאָפן, קינסטלער פון אייראָפּע,
און זייער לאָזונג: דאָרשט נאָך אמת
נאָך נייער אָפּענבאַרונג.
און וואָסער נייע בשורה האָט געשאַלט פון רוים, ווענעדיג און פלאָרענץ?

דער מענטש! ווי ער איז וואָרהאַפטיק,
זיין לעבן און זיין אויסזען,
די ערד און פרייד מיט ערד,
און אויסגיסן די פרייד אין שפּילעוודיקע פאַרבן אויפן לייוונט,
אין מאַרמאָרנע און בראָנזענע קאָנטורן.
אַנטציקונג פאַר דעם לייב פון מאַן און פרוי —

איז דאָס נישט שיין, איז דאָס נישט הימליש?
און קען מען זען דעם הימל גופא
מיט בלינדקייט צו דער ערד?

דיאגאָ:

אביסל פאַרוואונדערט

שווער בייצושטיין אייך, דאָנא פיליפּא
ווער קאָן זיין גלייכגילטיק צו אַלע וואונדער-זאַכן,
וואָס האָבן אויפגעלויכטן
דאָרט ביי די ברעגן פון אדריאַטיק, פון ארנאָ, און פון טיבער?
ווער קאָן נישט פילן,
אַז העל האָט דאָרט דער אמת זיך געריסן
זיין פּנים צו אַנטפּלעקן?...

דאָנא פיליפּא:

דער גרויסער אמת,
וואָס גריכנלאַנד, די גאָט-געבענטשטע, זוניקע, האָט
אָנגעזאָגט דער וועלט,
און וואָס איז פופצן הונדערט יאָר געווען פאַרשאָטן
מיטן שימל פון די קלויסטערס,
מיטן שטויב פון ווערטער-פאַלשקייט וועגן זעל און הימל.
נאָר ווידער לויכט אַדורך דער אמת.
די ערדישע, די גריכיש-העלע פרייד...

דיאגאָ פּירעס:

ניין, ניין, די פרייד פון ערד איז נישט גענוג,
נישט מיר צום האַרצן.
בלויז האַלבע שיינקייט, בלענדיש זעט דער,
וואָס קוקט נישט, וויל נישט קוקן טיפער...

אין זאַל ווערט מיטאַמאָל שטילער. אויף דער העכסטער טרעפּ באַ-
ווייזט זיך אַ העראָלד, וואָס זאָגט אָן דאָס אָנקומען פון דער קעניג-

ליעבער פאַר. עס קומען אַריין אין דער באַגלייטונג פון עטלעכע הויף־ לייט קעניג יאָאַן און קעניגין קאַטערינא. דאָס קעניגלעכע פּאָר זעצט זיך אין באַזונדערע שטולן. די קעניגין פאַרנעמט פּלאַץ נאָענט נעבן דיאָגאָן. דיאָגאָ פאַרנייגט זיך טיף פאַר איר, און זיי ריידן עטלעכע ווערטער.

קעניג יאָאַן:

מיר האָבן פאַר אייך נאָר וויכטיקע ידיעות.
ס'איז אונזער לאַנד אי גרויס אי רייך,
און אונזער נאָמען קלינגט מיט ערפורכט
אין אינדיע, אין אַראַביע, און אין פּערסיע.
נאָר דאָך איז אונזער זעל נישט גליקלעך,
און אונזער האַרץ איז נישט באַזונט מיט פולער רו.
דאָס הייליקע, דאָס ליבע לאַנד,
וואו ס'איז דאָס ליכט פון אונזער וואָרן, ריינעם גלויבן
אויפגעגאַנגען,
איז אין די הענט פון די אומגלויביקע.
אין אַפריקע און לעבן אונזערע אייגענע גרעניצן
ווערט פרעך די טרייע מוטער־קירך באַליידיקט און
פאַרשוועכט.

סאַלוואַדאָר:

א קוק טוענדיק אויף דיאָגאָן, וואָס קערט זיך אָפּ

ווי גליקלעך איז די קירך,
וואָס אָט אַזאַ געטרייער זון אירער
איז מעכטיקער מאָנאַרך פון פּאָרטוגאַל,
האר פון עראָבערונג,
געביטער פון דעם האַנדל מיט אַראַביע, אינדיע, פּערסיע.

יאָאַן:

ס'באַגערט אַלץ שטאַרקער אונזער האַרץ

צו שטעלן אַט דאָס הייליקע, געליבטע לאַנד
צום דינסט פון גאָטס אַלטאַר,
און אונטער אונזער גענעדיקער עגידע.
ס'ברענט אונזער זעל מיט דאָרשט ארויסצוראַמען
די אומריינקייט פון אומגלויבן,
וואָס חושכט אַלץ נאָך אויף דער ערד.

קעניגין קאַטערינאַ:

האָב איך שוין לאַנג געראַטן אייער מאַיעסטעט
צו ברענגען אויך אין פּאָרטוגאַל די ברכה פון דער אינ-
קוויזיציע,
וואָס שיינט שוין לאַנג ביי מיר אין מוטער-לאַנד,
אין שפּאַניע.
דער פלאַם פון דעם אויטאָ-דא-פע
איז דער געניטער רייניקער פון אומגלויבן.
ווי לאַנג אַן אומריינער און פאַלשער ייִד צי מאור
וועט נאָך מיט לעסטערדיקע טריט
באַאומרוהיקן דאָ די ערד,
וועט אונזער קירך ווי אַ פאַרשעמטע וויינען.
בין איך גערעכט, סאַלוואַדאָר?

סאַלוואַדאָר:

עס רעדט מיין קעניגין ווי די געטרייע טאָכטער
פון איר גאָטספאָרכטיק לאַנד,
די בראַווע טשעמפּיאָנין פון דעם וואָרן גלויבן.
נאָר כ'הער, עס האָט זיין הייליקייט,
דער פּויפּסט אין רוים,
אַן אַנדער מיינונג.

דיאַגאָ פּירעס:

מיט שווער-קאָנטראָלירטער רוהיקייט

מוז פּאָרטוגאַל אין אַלעם נאָכטאָן שפּאַניע?
ביים הויף אין רוים פאַרגינען נישט די שפּאַניער,
וואָס אונזער אַמבאַסאַדע איז די גרעסטע, רייכסטע
און דאָ אין פּאָרטוגאַל אַליין —
די שפּאַנישקייט קריכט דורך אין אַלע שפּאַרעס
פולט אָן וואו נאָר אַ לויזער שטעג.
וואָס האָט די אינקוויזיציע אויפגעטאָן אין שפּאַניע?
געווים, די פלאַמען האָבן שוין געננוג אַראַבישע און יידישע
נשמות אויסגעלייטערט,
נאָר אויף דער ערד —
וואָס האָט די קריסטלעכע אמונה דען געוואונען?

דאָם דיניז:

מער צו דער קעניגין און האַלב אין פליסטער

דאָס בלוט פון דיאָגאָ פּירעס!
ס'פאַרפלוכטע יידן-בלוט רעדט חוצפהדיק אין אים נאָך.

קאַטערינאַ:

ווייל אים ניט הערן

ס'פּאַסט דיאָגאָ פּירעסן נאָך מער צו זיין אַ קאַוואַליער,
דערציילן זיינע שיינע טרוימען,
צי גאָר פאַרפאַסן קלינגענדע קאַנצעיראָס
כ'בין זיכער:
ער וואָלט געוואָרן שנעל דער ליבלינג פון די מוזן,
ווי ער איז אונזערער,
נישט אמת מיינע דאַמען?
דאָך אין די פיינקייטן פון גלויבן און פון שטאַט זיך
מישן —

מיר וועלן אים פאַרגעבן,

צום קעניג און סאַלוואַדאָרן

זיין הייליקייט אין רוים וועט זיכער איינשטימען,

אויב אייער מאיעסטעט וועט נאָר באַשטיין אויף דעם פאַרלאַנג,
צו ערן פּאָרטוגאַל מיט דער גענאָד
פון הייליק גרויסן טריבונאַל.
ס'וועט אויך קלעמענט דער זיבעטער
באַמיען זיך געווים צוליב צו טאָן
דעם גרויסן קעניג פון די פּאָרטוגעזן.

יאָאַן:

וואָס איז שוין געוואָרן אומגעדולדיק, וואָס מען האָט אים אַזוי לאַנג אונטערבראָכן

מיר וועלן היינט נישט ריידן וועגן איינפירן
די אינקוויזיציע אין אונזערע מדינות,
מיר ווילן לאָזן וויסן אייך,
אַז נאָענט זענען אפשר שוין די טעג
פון נייע צוגן אויסצולייזן דאָס געליבטסטע אָרט
אין קריסטנטום;
אַז אפשר זענען שוין די נעכט
פון דער ממשלה פון אומגלויביקע אין דעם געבענטשטן לאַנד
געציילט.
די בראַווע גאָטספאַרכטיקע ריטער און סאָלדאַטן אונזערע —
זיי וועלן נישט גערופן ווערן
דעם קאַמף אַליין צו פירן.
זיי וועלן אפשר מוזן טיילן דעם נצחון
מיט אַנדערע.
דאָך וועלן זיי אויך האָבן שטאַרקע העלפערס
אין די סכנות,
מיט וועלכע גאָטס פאַרשטעלטער ווילן
קומט אונז צו פּרובן.

עטלעכע שטאַאַטסלייט:

אַ נייער קרייץ-צוג? און מיט שטאַרקע העלפערס?

אנדרעע:

און ווער וועט העלפן אונז?
איטאַליע? ענגלאַנד? שפּאַניע? פראַנקרייך?
צי אפשר גאָר דער אימפּעראַטאָר?

יאָאַן:

געדולדיק, מיינע הערן, ס'איז אַ סוד נאָך.
און ס'איז אַזוי אומגלויבלעך,
גאָטס וועגן זענען אונז אַזוי נישט צו פאַרשטיין,
אַז כ'וואָלט ווי איר געוואונדערט זיך,
ווען כ'זאָל ביי מיר נישט האָבן בריוו, אויטענטישע פּאַפּירן.
אַ בריוו פון פּאָטער הייליקן,
קלעמענט דעם זיבעטן פון רוים.
אַ בריוו פון אונזער אַמבאַסאַדאָר דאָרט.
אַלץ מיט די זיכערסטע באַוואָרענישן,
מיט אַנזאָגן, אַז ס'ווייזט אַ נייע גרויסע צייט
איר חסד און איר ליבע
דער קירך־געטרייער פּאָרטוגאַל
מיט הילף פון גאָט
און אונטער אונזער גענעדיקער עגידע.

שטאַאַטסלייט:

דאָך ווען? און ווער?
ווער זאָל עס אונזער שותף זיין?

יאָאַן:

וואַרט אָפּ אַ ווײַלע, צו פאַרגרעסרן דעם עפעקט

אַ יידישע אַרמיי.
בעגקליבענע גבורים,
פון אַ פאַרבאָרגן יידיש לאַנד אין אַזיע.

דער שליח פון דעם לאַנד,
דעם יידישן רעגירערס ברודער
א יידישער מארשאַל און פירשט,
איז איצט שוין אויף זיין וועג אהער,
און ווערט ערוואַרט צו יעדער שטונד.

עטלעכע שטאַאטסלייט:

א יידיש לאַנד! א יידישע אַרמיי?
א יידישער מארשאַל און קעניג?
צו העלפן אָפּגעווינען גאַנץ געבורטלאַנד
פאַר אונז, פאַר פּאָרטוגאַל?

יאָאַן:

קוקט זיי אָן טריאומפירנדיק און זאָגט גאָרניט

דיאָגאָ פירעס:

שטאַרק אויפגערעגט אינערליך

אָ, מאַיעסטעט!
האָט ריכטיק איר געהערט,
און מיר — געהערט?
א פירשט פון יידן ווערט ערוואַרט צו יעדער שטונד?
און קומט ווי א באַפרייער,
אַן אָנזאָגער פון נייע צייטן?

יאָאַן:

יאָ, דיאָגאָ פירעס.
א פירשט פון גרויסן לאַנד כייבאַר,
פרינץ דוד ראובני.

דיאָגאָ פירעס:

און ער איז פריינטלעך מיט די קריסטן?...
מיט אונז?

יאַן:

ער קומט מיר פאַרלייגן זיך

דיאַגאָ לויפט צו צו סאַלוואַדאָרן, שטאַרק דורכגענומען. סאַלוואַדאָר לאָזט אים גאָרניט זאָגן, און ער אַליין רעדט מיט אַ טאָן פון טריאומף, וואָס איז הויפּזעכלעך געמיינט פאַר דיאַגאָן

סאַלוואַדאָר:

אויב ס'קומט אַ יידישער מאַרשאַל און פירשט,
אַ שליח פון אַ יידיש קעניגרייך
קיין פּאָרטוגאַל,
און מען ערוואַרט אים דאָ צו יעדער שטונד,
מוז אָפּגעלייגט איצט ווערן
נישט נאָר דער איינפיר פון דער אינקוויזיציע —
אפילו דער געדאַנק.
ווי סודותדיק גאָטס מעשים!
די הילף פון יידן, פון אָפּטריניקע,
צו ראַטעווען דאָס הייליק לאַנד
פון אומריינקייט און אומגלויבן.
דער פּאַסטוך, דער אַלקריסטלעכער, אין רוים
האָט מיט אַ געטלעכן פּאָרויסזען
געצאַמט אונז פון אַן אומבאַדענקטן שריט.
און אפשר איז אויך גאָטס כונה,
מיר זאָלן צו די יידן ווערן ווייכער, לייטזעליקער.
דער וועג צו יידישע, פאַרהאַרטעוועטע הערצער
איז אפשר גאָר דורך גוטסקייט און גענעדיקייט?

קאַטערינאַ:

סאַלוואַדאָר טייערער,
ס'פאַרטראָגט אייך די פאַנטאַזיע שוין צו ווייט.
עס איז אַ יידיש האַרץ אַם בעסטן,
ווען ס'בראָט זיך אויף אַ שייטערהויפן.

יאַן:

אַ יידישער רעגירער וועט זיין מיין שותּף אפשר
אין אַ באַפרייאונג-צוג...

קאַטערינאַ:

איך בין צו שפּאַניש, איך זאָל גלויבן אַט די נייעס.

יאַן:

איך האָב דאָך בריוו פון פּויפּסט!
פון אונזער אַמבאַסאַדאָר אויך אין רוים.

קאַטערינאַ:

וואָס קומט פון יידן,
וואָס איז מיט יידישע פאַררעטער-הערצער נאָר פאַרבונדן,
איז מיר נישט ליב,
טויט אָפּ מיין צוטרוי.
און ווען כ'זאָל גלויבן —
ווער ווייס וואָס ס'וועלן זיך די יידן בעטן.
פאַר זייער טובה!
ווער ווייס, וואָס ס'פּלאָנט דער פאַלשער יידן-מוח.

דאָם דיניז:

דאָס זענען אמת-קעניגלעכע ריד,
און אמת-קריסטלעכע!

סאַלוואַדאָר:

עס האָט אַ ייד, אייער מאַיעסטעט,
דאַ גאַמאַס רייזע פון אַ טרוים אַ וואָר געמאַכט,
דורך יידן איז דער וועג געוואָרן אָפן
פאַר אינדיעס רייכטימער קיין פּאָרטוגאַל.

קאַטערינאַ:

דאָס גוטס, וואָס שטאַמט פון יידן
איז סם פאַר יעדן וואָרן קריסטן-האַרץ...

יאָאַן:

אָ, קאַטערינאַ! דאָ איז פאָרט נאָך נישט מאַדריד.

קאַטערינאַ:

הלואי וואָלט יאָ...

עס באַווייזט זיך אַ שטאַאַטסמאַן, וואָס גייט גלייך צו צום קעניג, פאַרנייגט זיך טיף, זאָגט אים עפּעס שטיל, און יאָאַן רופט אויס מיט טריאומף

יאָאַן:

דער יידישער געשיקטער איז שוין דאָ אין ליסאַבאָן.
ער איז געקומען מיט אַ רייכער סוויטע,
און פאָנען, רויט-און-גאָלדענע,
באַצירן זיינע שיפן דריי.
ער פירט מיט זיך אַ גרויס עשירות
און ברענגט מיר בריוו, געשריבן אייגנהענטיק
פון פויפּסט קלעמענט.
ער בעט אַן אוידיענץ ביי אונז.

אַלע זענען איבעראַשט. קוקן זיך איבער מיט פאַרוואונדערונג. דיאָ־גאָ פּירעס בלייבט שטיין אַ דורכגעדרינגענער און מורמלט אַרויס האַלב מיט פראַגע, מער מיט פאַרשכורטער זיכערקייט:

דיאגאָ פירעס:

אַ פירשט פון יידן.
קומט מיט אַ בשורה, אַ באַפרייער.

א נייע צייט גייט אויף.
דער וואָס באַדאַרף פֿאַרויסגיין,
דעם וועג, דעם וועג, דעם וועג מיר אָנצוגרייטן.

אַלע ווענדן פּלוצלונג זייערע בליקן אויף דיאָגאָן, ווייסן ניט וואָס קומט פֿאָר. דיאָגאָ זעט גישט, הערט גישט.

בילד III

דיאָגאָ פּירעס — שלמה מולכו.
דוד ראובני.
דודס סעקרעטער.

אין דוד ראובני׳ס קאַבינעט, אין ליסאַבאָן

דיאָגאָ פּירעס:

האָט טאַקע אייער האר מיך לאַנג
נישט זען געוואָלט?

סעקרעטער:

מיין האר איז מיט א וויכטיק שליחות דאָ געקומען.
די עסקים זיינע האָט ער נאָר מיטן מלך צו פאַרהאַנדלען.

דיאָגאָ:

נאָר ווייסט ער שוין, אז כ׳בין אצינד א ייד,
ווי אַלע יידן?

סעקרעטער:

מיין האר ווייסט זאַכן פיל,
וואָס ווענן זיי האָט ער נישט ליב צו ריידן.

דיאגאָ:

פאַרוואָס איז ער באמת אזא שווייגעדיקער?

סעקרעטער:

איך בין בלויז זיינס אַ קנעכט,
און זיינע דרכים זענען מיר פאַרהוילן.
און וואָס איך וויים —
נישט אַלעס דאַרף איך זאָגן.

דיאגאָ:

איך בין דאָך אייערער איצט...

סעקרעטער:

איר וועט טון בעסער אָפּצולייגן
אזא פאַרטרויליכקייט,
ביז ס'וועט מיין האַר ערשיינען.
עס זענען גאָר די צייטן נישט אזוינע,
און נישט דאָס לאַנד אזא,
און נישט אזא מיין האַר,
אַז אַלעס זאָל די צונג דערציילן
וואָס טוט אין הארצן זיך,
וואָס אין דעם מאָרך פליט דורך.

דיאגאָ:

מעהר פאַר זיך

נישט ריידן. און איך —
איך וואָלט ארויפגעקלעטערט אויף דעם העכסטן פּלאַץ
צונויפגעזאַמעלט גרויסע מחנות מענטשן
און זיי דערציילט,
און זיי געוואָרנט,
און אָנגעזאָגט זיי,

וואָס דוד ראובנים קומען דאָ באַדייט.
איך וואָלט...

סעקרעטער:

עס האָט מיין האַר אַזוינע רייד נישט ליב
און אויב איר ווילט,
ער זאָל פון אייך נישט אָפּווענדן זיין אויער —
נישט רעדט אַזוי צו אים.

דיאַגאָ:

נאָר פאַרזיכטיק.
דאָס גאַנצע לעבן
נישט זאָגן קיינמאָל וואָס דו טראַכטסט.
פון אַלע זייטן אַלץ דיזעלבע וואָרנונג.
איך האָב געמיינט:
דאָ וועל איך קאָנען זאָגן אָפן, וואָס דאָס האַרץ באַגערט.
נאָר ווידער נישט.
אויך דאָ די צונג באַנוצן
אויף צו באַהאַלטן זיך,
פאַרבאָרגן דאָס וואָס רייסט זיך פון דער זעל.
וואָס זאָמט אייער האַר?

סעקרעטער:

ווער ווייס וואוהין זיין שליחות פירט אים,
וואָס פאַר אַ וויכטיקע ענינים
פאַרלאַנגען, מאָנען זיינע טעג פאַר זיך?
נאָר ס'דאַכט מיר, אַז ער קומט.

גייט צו צום טיר, קוקט אין דרויסן

ס'איז ער.
און אויב איר ווילט מיך פאָלגן, יונגערמאַן —
וואָס ווייניקער, וואָס ווייניקער גערעדט!

אַם וואָרסטן, שענסטן זענען די געדאַנקען
נאָך איידער זיי פאַרלאַנגען הערונג
ביים אויער פון אַ צווייטן.
ס'האָט דוד ראובני עסקים מיט מלכים,
און ס'ווערן פויפּסטן, פירשטן, קאַרדינאַלן
נתפּעל פון דער וואָג פון זיינע רייד.

ער גייט ארויס. ס'קומט אריין דוד ראובני. נערוועז, לאַקאָניש טרוקן. לאָזט זיך אויף אַ מינוט ניט פאַרכאַפּן פון דיאָגאָס עקזאַלטאַציע.

דוד ראובני:

האָט נישט פּאַראַיבל,
וואָס כ'האָב אייך געלאָזט וואַרטן,
דאָם דיאָגאָ פּירעס.

דיאגאָ:

רופט שלמה מולכו מיך.
אַז וועט איצט מיין נאָמען הייסן אין ישראל.

דוד ראובני:

עס הייסט נישט שלמה מולכו
דער קעניגלעכער סעקרעטאַר פון פּאָרטוגעזישן געריכט
און דאַרף נישט הייסן.

דיאגאָ:

איך בין אַ ייד איצט צווישן יידן.

דוד ראובני:

וואָס מיינען אָט די רייד?

דיאגאָ:

כ'האָב גוט געזען,

ווי אומווילִיק איר זענט געווען צו רעדן,
ווען כ'בין די ערשטע מאָלן
צו אייך געקומען הערן דאָס געגאַרטע וואָרט.
איך האָב אויך גוט פאַרשטאַנען
דעם טייטש פון אייער שווייגזאַמקייט.

דוד:

וואָס ווילט איר זאָגן?

דיאַנאַ:

אַן אומרייַנער בין איך געווען פינף און צוואַנציק יאָר.
ווי האָב איך גאָר געהאַט די העזה
צו קוקן אייך אין פּנים ווי אַ גלייכער?
נאָר איצט...

דוד:

וואָס איצט?

דיאַנאַ:

איך בין אַ ייד, אַ ייד,
ווי אַלע זין פון דעם געבענטשטן פאָלק.

דוד:

זאָגט, וואָס אַזוינס האָט איר געטון?
ווילט איר דעם צוועק פון מיין נסיעה
פאַרשניידן נאָך ביים סאַמע אָנהויב?

דיאַנאַ:

איך בין אַ קריסט געבוירן
און כ'מוז אַ צלם טראָגן.
עס האָט מיין לייב געלעכצט נאָכן וואונדערבאַרן קרבן,
וואָס יעדעס יידיש מענטש קינד

ברענגט אין דער אומבאוואוסטקייט פון די ערשטע טעג.
ווי אונזער פאָטער, ווי אברהם,
האָב איך געהאָרכט צו גאָטס געבאָט
שוין אין די יאָרן פון מיין רייפקייט.
ווי ער,
האָב איך אָן מורא
מיט וויליקער און אייגענער האַנט
גאָטס נדר מיט גאָטס פאָלק באַפעסטיקט.
איצט בין איך גלייך מיט אייך,
קיין אומריינער, קיין פרעמדער מער נישט, רבי...

דוד:

נישט רופט מיך רבי.
איך בין אַ קריגסמאַן,
געשיקט פון ברודער מיינעם
דעם מלך פון כייבאַר,
צו טאָן אַ זאַך אַ וויכטיקע, אַ קריגערישע,
צו פועלן אומגעוויינלעכע און שווערע מעשים.
און איר — איר שטעלט מיין שליחות אין סכנה,
אָנשטאָט צו העלפן, ווי איר זאָגט, איר ווילט.

דיאַנאַ:

די שליחות אייערע איז מיינע אויך.
נאָר העלפן קאָן איך, וויל איך איר.
און דאַרפט דען איר,
און דאַרף דען איך,
פאַר עפּעס מורא האָבן?
גאָטס וואָרט, גאָטס רצון איז פון אַלעם שטאַרקער, העבער.
איך האָב געטאָן וואָס כ'האָב געדאַרפט,
און וואָס — איך האָב געמיינט —
אויך איר האָט מיך געהייסן טאָן.

דוד:

קוקט אַן שלמהן אויפמערקזאַם, פאַרשנדיק, פאַסט אַ באַשלוס:

כ'האָב גאָרנישט אייך אַזוינס געהייסן טאָן.
נאָר, מילא, ס'איז פאַרפאַלן שוין,
און איצט...

דיאגאָ:

און איצט וועט איר מיר אָפּן אַלץ אַנטפּלעקן?
נישט מער פאַרשטעלן, טרייבן מיך פון זיך?
ס'האָט שוין לאַנג געדאַרפט צושטאַנד שוין קומען —
איך האָב געהאַט אַ חלום...

דוד:

כ'פאַרנעם זיך נישט מיט קיין חלומות,
וואָס איך דאַרף טאָן, וועט זיין געטאָן,
און איר —
פאַרלאָזט וואָס גיכער פּאָרטוגאַל.

דיאגאָ:

כ'בין דאָרט וואו איר,
ווי איר דאַרפט זיין —
וואו איך.

דוד:

איר האָט שוין איינמאָל מיך קאַפּויר פאַרשטאַנען,
און ווילט אויך איצט דעם טעות נישט פאַרריכטן.

דיאגאָ:

ס'איז נישט קיין טעות.
עס האָט געמוזט זיין.
און איר — ווילט איר נאָך מער מיך פּרובן?

פאַרוואָר! ר׳ דוד,
ווי איך דאַרף אייך,
דאַרפט איר אויך מיך נישט ווייניקער,
און קיינער ווייסט עס דאָס נישט בעסער,
ווי איר.

דוד:

כ׳בין קיינעמס פּרובע׳ נישט.
איך בין אַ מענטש פון חייל.
איך היים אייך אָפּפאָרן פון דאַנען,
ווייל דאָס איז נויטיק פאַר דער שליחות,
וואָס ס׳האָט געגעבן מיר מיין ברודער,
דער מלך פון כייבאַר...

דיאגאָ:

די שליחות אייערע —
אַ, לאָמיך זי פון אייערע ליפּן הערן.

דוד:

צו פרי נאָך, אַז די וועלט זאָל אַלעם ווּיסן.

דיאגאָ:

איך בין דאָך נישט „די וועלט״.
איך האָב געזען סימנים, אָנזאָגן, פון אייער קומען
מיט יאָרן פריער נאָך.
ווייל איז נישט דוד ראובני בגמטריא...

דוד:

גמטריאות —
מיר זענען פרעמד די זאַכן.
עס זענען מיינע דרכים נישט די דרכים,
וואָס פון די יידן אין די לענדער פון צעשפּרייטונג.

דיאגאָ:

וויי אויפגעוואַכט

איר רעדט, ווי איר דאַרפט רעדן.
אַז וואויל דער צייט,
אין וועלכער איר האָט זיך באַוויזן.

דוד:

איר מוזט פאַרלאָזן פּאָרטוגאַל.

דיאגאָ:

און איך?

דוד:

כ'וועל דאָרטן זיין,
וואו ס'דאַרף מיין שליחות מיך,
און אַלץ וועט אין דער רעכטער צייט
באַוואוסט שוין ווערן.

דיאגאָ:

טראַכט נאָך אַ ווײַלע

אודאי.
איר זענט גערעכט.
איך דאַרף די ברידער זען אין אַלע לענדער,
אויף זיך אַליין דערפילן זייערע יסורים,
און אַלעם ווערן איינס מיט זיי.

דוד:

און נישט פאַרגעסן,
אַז שונאים זענען אומעטום פאַראַן,
מיט אויערן, גרייטע אויפצוכאַפּן עפּעס אַנדערש ווי איר ווילט,
מיט מײַלער עפּעס אַנדערש צו דערציילן.

דיאַגאָ:

יאָ, פאַרזיכטיק, איר זענט גערעכט.
כאָטש ס'ווייסט איין גאָט:
כ'וויל שרייען דאָס וואָס כ'ווייס און פיל.
כ'מוז ווידער מעסטן יעדעס וואָרט מיינס.
נאָר ס'וועט די מאָס זיין גאָר אַן אַנדערע,
ווי די וואָס האָט פיל יאָרן פאַר דעם האַרץ געשוועבט,
ווען פּאָרטוגאַל האָט בלויז געזען,
ווען פּאָרטוגאַל האָט בלויז געוואוסט פון דיאַגאָ פירעס.

דוד:

פאַרט אָפּ און זייט מצליח, דיאַגאָ פירעס.

דיאַגאָ:

רופט שלמה מולכו מיך.

דוד:

נישט וויכטיק זענען נעמען, געגעבענע דורך מענטשן.
נישט דאָס וואָס ס'זעט די וועלט און קען,
האָט וועלכן ווערט.

דיאַגאָ:

ווי ווילט זיך מיר
איר זאָלט אַזוי נאָך ווייטער רעדן.

דוד:

פאַרט אָפּ מיט פרידן, דיאַגאָ פירעס,
די פריסטע שיף, וואָס וועט פאַרלאָזן ליסאַבאָן,
וועט גאַרנישט זיין צו־פרי
פאַר אייך.

דיאַנאַ:

כ'בין גרייט.
ס'וועט ענדלעך אויפשיינען דער טאָג,
וואָס האָט געריסן זיך
מקוים ווערן
אין די חלומות מיינע.
אייער קומען איצט איז קלאָר פאַר מיר,
ווי ס'איז דער פּנים פון קרישטאָל.
ווי דורך קרישטאָל ציט לויטער זיך
מיין וועג.

דוד:

אים צופירנדיק צו דער טיר

וואָס דאַרף זיין — וועט זיין.

בילד IV

יוסף קאַראָ,
משה טראַני,
שלמה אַלקאַבעז,
אַברהם הלוי ברוכים,
פּרץ קאָלאָבי,
בּן זמרי,
שלמה מולכו.

אין צפת. האַלבּע נאַכט אין שול. יידן זיצן און לערנען בּיי אָפענע ספרים. דעם אויבנאָן פאַרנעמט יוסף קאַראָ, צו וועלכן אַלע אָנוועזנדע באַציִען זיך מיט גרויס יראת הכבוד. ווען דער פאַרהאַנג הויבּט זיך אויף, זיצן אַלע אין האַלבּ־טונקלקייט אויף דער ערד און טוען תפילה. דער נגון פון קינות ציט זיך לאַנגזאַם און טומנע. דאַן הויבּט זיך אָן אַ שמועס מיט יוסף קאַראָ אַלס צענטראַל פיגור.

יוסף קאַראָ:

שוין וויפיל יאָרן ווי מיר קומען דאָ צונויף זיך,
און דאַך ווי גרויס, ווי אייביק־ניי דער ווייטיק.
אויף הייליקער, געליבטער ערד,
אויף אונזער ערד —

און פרעמדער ערד.
דעם נביאס ווערטער קלינגען פריש מיט וואונדיקייט.
גלייך ס'האָט זיי גאָט ערשט היינט,
פאַר היינט,
אין מויל צו אים געלייגט. פויזע
עס מערן די יסורים זיך פון אויסדערוויילטן פאָלק
מיט יעדן טאָג.
דערווייטערט פון זיין היים,
צעשניטן איבער ימים, איבער לענדער,
ליידט יעדעס גליד פון פאָלק ישראלס גוף,
איז אים באַשערט נסיון נאָך נסיון.
די הימלען זענען רויט מיטן בראַנד פון אונזער פיין
און יעדער אורח,
וואָס קערט זיין פוס צו אונזער נעסט אין צפת,
דערציילט פון נייע גזירות,
פון נייע טרייבונגען,
פון אויסטערלישע בייזקייטן.
די האַנט פון שטראָפער ווערט נישט מיד,
און ס'יידיש האַרץ דאַרף נייע שטאַרקונג אַלע טאָג
נישט אויסצורינען.

קורצע פויזע, אין דער צייט, פון וועלכער דער נגון פון די קינות צעטראָגט זיך ווידער, אָבער אין שנעלערן טעמפּ, ווי פריער. האַקט זיך אָפּ, ווען קאָראָ זעצט פאָרט

ווי ניי דער ווייטיק, אייביק ניי און אייביק וואונדיק.
נאָר פריינט און לערער מיינע,
ווי גרויס, ווי ניי, ווי אייביק אויך דער וואונדער!
חצות. אום האַלבע נאַכט.
עס שיילט דער טאָג זיך פאָרט,
כאָטש סומנע שטאָקט די פינצטערניש.
ליכט ראַנגלט זיך מיט חושך.
און כאָטש אין גאַס איז שווער צו זען

דעם צדיקס האַנט,
אפילו ווען זי שטרעקט צום הימל זיך
דאָך ווייזן מיר,
אז קערן נאָך קערן — עס זאַמלט זיך דאָס ליכט,
א טראָפּן נאָך א טראָפּן — עס פליסט די זוניקייט.
עס וועט די פינצטערניש צעגיין,
נישט ווערן,
ווי עפּעס, וואָס איז גאָר נישט דאָ.
נישטאָ קיין פינצטערניש.
אַלץ ליכט, אַלץ כולו ליכט.
בלויז אונזער שוואַכקייט טיילט פונאַנדער,
בלויז אונזער מענטשלעך אויג,
זעט צוויי, א סך,
וואו ס'איז נאָר איינס
איינס.

אברהם הלוי ברוכים:

דאַרום דאַרף אָנהויבן דער מענטש צו וואַכן
אום האַלבע נאַכט.
ווען ס'איז אַם פינצטערסטן, הייבט אָן זיך טאָג.
אין שוים פון חושך ברענט און גליט, און לויכט מיט גבורה
דאָס ליכט,
וואָס שטענדיק איז עס ליכט.

פרץ קאָלאָבי:

ווי דאַרפן דאַנקען מיר השם-יתברך,
וואָס אַלע זענען מיר אין צפת,
אויף הייליקער געבענטשטער ערד,
אין איידעלער חברותא
פון די וואָס זעען,
וואָס לערנען און באַלערן.

יוסף קאַראָ:

געלויבט איז גאָט צו יעדער שעה.
דאָך דאַרפֿן מיר אויך קענען אָפּהיטן
די פֿרייד, וואָס פֿליסט פֿון יעדער רגע,
פֿון יעדער מעסטונג שטח.
נאָר נישט זיך איבערנעמען,
אפֿילו מיט אונזער צדקות.
געדענקען זאָלן מיר וואָס — ווער מיר זענען,
געדענקען שטאַרק,
ביז צום פֿאַרגעסן
און זיין ענווים אָן זכרון.

משה טראַני:

ענווים אָן זכרון!
אפֿילו זינד פֿאַרגעסן,
אי אייגענע, אי פֿרעמדע?

יוסף קאַראָ:

די פֿרעמדע נאָך מער ווי די אייגענע.
פֿאַרגעסן יענעמס זינד
איז מציל זיין נפֿשות צוויי —
אי זיך אי יענעם.

משה טראַני:

נאָר שטייט דען נישט געשריבן,
מען זאָל דאָס שלעכטס פֿונצווישן זיך
פֿאַרטיליקן?

יוסף קאַראָ:

געבאָט און דין איז נישט גענוג פֿאַר דעם,
וואָס גאַרט צו זיין אַ צדיק.

דער צדיק טאָר זיין האַרץ נישט אויפהענגען
אויפן צוים פון דין.
דער צוים דאַרף שטיין אין האַרץ ביי אים
ס'איז דין אַליין דער ברייטער צוים
פאַר די שוואַך-האַרציקע.

משה טראַני:

מען טאָר נישט צופיל שפּילן זיך מיט דין.
שטאָט ענגער קען דער צוים נאָך ברייטער ווערן,
פיל ברייטער,
ביז ס'איז נישטאָ קיין חילוק,
קיין גרענעץ צווישן דער עבירה און דער מצוה.
עס האָט געטראָפן שוין, ר' יוסף.

יוסף קאַראָ:

אודאי קענען מענטשן גרייזן, ר' משה.
נאָר בעסער פיל אַ גרייז
צום גוטן,
ווי צו דעם שלעכטן.

אברהם הלוי ברוכים:

ווי זעט איר נישט, ר' משה,
ווי ס'איז גערעכט ר' יוסף.
איר ווייסט, ווען נישט זיין כשרע סבלנות,
זיין זוכן גוטס, וואו אַלע זעען שלעכטס,
וואָלט היינט אַ יידישע נשמה
געליטן פון די גרעסטע קללות.
איר דאַרפט עס בעסער ווייסן, ווי אַן אַנדערער.
ווער נאָך, ווי איר,
האָט יענעם ביין חשד געהאָלפן שפּינען?

משה טראני:

איר מיינט די אשה ברכה בת ר' מאיר
יהודהס ווייב?

אברהם הלוי ברוכים:

יאָ, זי.
איר האָט געשריען דאָן: דער דין! דער דין!
און רק געשראָקן אונז, די גאַנצע קהילה,
מיט צרות און מיט שווערער שטראָף
פאַר סובל זיין אַ טמא פרוי,
פאַר גוטסקייט צו אַזאַ,
וואָס האָט אויף אונז געבראַכט די זינד
פון אשת-איש.
און וואָס האָט אייער חשד געוועקט?
זי האָט אַריינגעלאָזט צו זיך אַן אורח ביי דער נאַכט,
ווען ס'איז איר מאַן געווען אַוועקגעפאָרן.

משה טראני:

דער חשד איז גרויס געווען,
מען האָט שוין פריער פיל געמורמעלט אויף דער אשה.

יוסף קאַראָ:

אַ חשד איז קיינמאָל נישט גענוג,
ווי גראָד עס זאָלן נישט צו אים
די שטענן אַלע פירן.
נאָר נישט געאיילט זיך מיט אַ חשד,
צו משפטן, פאַרמשפטן.
אַ שלאַנג אַ שאַלקהאַפטע איז חשד
וואָס רעדט צו בייזן אָן,
אַ חיה-רעה, וואָס צעפרעסט דאָס האַרץ
און הילט אין ווינסטן חשך איין דעם שכל.

די חיה רעה דאַרף אַ צאַ
די שטאַרקסטע און באַוואָרנסטע.
אין גוטס זאָל קיינער זיך נישט צאַמען.
אַלץ פרייער, גרעסער, ברייטער אויסשפּרייטן
דעם גדר פאַר דעם גוטס.
דערפאַר אין שלעכטס —
וואָס איינגעהאַלטענער, געצאַמטער,
און וויפיל זיך געצאַמט — נאָך ווייניק!

אברהם הלוי ברוכים:

ווי אמת איז ר' יוספס וואָרט, ר' משה.
עס האָט געהאַלטן שוין, אַז ס'זאָל יהודה
זיין ווייב פון זיך פאַרטרייבן.
ערשט ווען ר' יוסף האָט דעם ענין
באַלויכטן מיט דער וואַרעמקייט פון רחמים,
האָט ס'בייז אונז דאָ געמיטן,
און נישט פאַרשניטן איז געוואָרן
אַ יידישע נשמה.
ווי אָפּגעשטעמט האָט די קהילה דאָן!

יוסף קאַראָ:

גענוג דערפון, ר' אברהם.
מיר שעדיקן נאָר פון דאָס ניי אַ מענטש
מיט אונזער רעדן, טראַכטן וועגן חשד.
ס'גייט קיין שום וואָרט לאיבוד,
און קיין מחשבה איז נישט אָן נוצן אָדער היזק.
עס דאַרפן אונזערע מחשבות,
און אויך די ווערטער אונזערע
פונקט ווי די מעשים זיין:
צום גוטן שטענדיק,
און שטענדיק ריין.

געדענקען זאָלן מיר:
דער חושך איז (קיין קאָרעקציע!) פּאַראומריינט לי
דער רשע א פּאַראומריייניקטער צדיק,
און די עבירה — א פּאַראומרייניקטע מצוה.

פּרץ קאָלאָבי:

וואָס איז די העכסטע, ליכטיקסטע מדרגה
פון ריינעם הארץ,
ווי קען א מענטש דערגרייכן זי,
ר' יוסף?

יוסף קאַראָ:

אינם שייכות פון דעם מענטש צום חבר,
צום שכן זיינעם.
אין טראַכטן שטענדיק גוטס פון יענעם,
אין טאָן אים גוטס.

פּרץ קאָלאָבי:

איר ווייסט ר' יוסף:
ס'האָט איטליכן פון אונז עשירות גאָט באַשערט,
מיר האָבן עס פון זיך געריייניקט,
ווי מיסט, וואָס קלעפּט זיך צו די פיס.
ר' ברוכים איז א באָנדער,
שלאָגט פעסער מיט געבויגענעם רוקן
פון זון ביז זון.
ר' משה טראַני שטייט אין מארק,
פאַרקויפט דאָרט שפּייז,
און איז מקבל באהבה,
צי ס'ברענט די זון זיין פּנים,
צי ס'פּאַטשט, פאַרדאַרט זיין לייב דער ווינט.
מיר לעבן אַלע מיט דעם שוויים

פון אונזער מי,
ווייל קיינער וויל נישט קיין הנאה האָבן
פון יענעמס נויט און פּראַצע.
ס'וויל קיינער דאָ נישט צונעמען ביי קיינעם
אַ טייל פון לעבן,
וואָס איז נאָר זיינס און גאָטס.
וואָס פאַר אַ פּגם געפינט איר נאָך
אין אונזער פירונג,
און אונזער שייכות צווישן מענטש און מענטש?
און וואָס נאָך פעלן מיר?

יוסף קאַראָ:

זאָל גאָט מיך אויסהיטן צו משפּטן.
ווער בין איך, וואָס איך זאָל אייער שופט זיין?
מיר דאַרפן לויבן גאָט,
וואָס צפת איז אונזער וואוינאָרט,
און וואָס מיר קענען לעבן דאָ מיט אייגענער פאַרדינטער
אַרבייט,
נישט פילן אין דעם האַרץ די גרויסע עולה
פון עסן יענעמס מי, און יענעמס מאַטערניש און ווי
אַזוי באַדאַרף אַ מענטש דאָך לעבן,
אַזוי באַדאַרף אַ ייד.

משה טראַני:

נאָר עפּעס זענט איר נישט צופרידן,
ר' יוסף.
איר זאָגט נישט אָפט קיין מוסר.
נאָר זייער אָפט איז אייער בליק פאַרכמורעט.

יוסף קאַראָ:

איך טראַכט, ר' משה,
אַז אַלעס, וואָס מיר טוען, איז נאָך נישט גענוג.

מיר טוען רעכט.
מיר פירן זיך,
ווי ס'דאַרפן ד',
צו וועמען ס'קומען ברידער פרעגן עצות
פון אַלע תפוצות פון ישראל.
נאָר עפּעס ווייסן מיר צופיל דערפון,
שוין צופיל טראַכטן מיר פון אונזער גוטסקייט.

משה טראַני:

איז וואָס? אפילו טראַכטן טאָר מען נישט?
איר ווילט, מיר זאָלן זיין מלאָכים?

אברהם הלוי ברוכים:

ער טשעפּעט רק זיך צו ר' יוספן,
און וויל נישט משיג זיין זיין רעיון.

יוסף קאַראָ:

אָן תרעומות, ר' אברהם.
מען דאַרף זיין גוט, ר' משה,
נישט טראַכטנדיק ווי גוט מען איז,
גוט — אָן דער גאוה פון דער גוטסקייט —
דאָס איז די העכסטע, אמתע מדרגה.
אויף איר, אויף אָט דער הויכקייט זע איך איינעם,
איינעם בלויז.

מיט מילדקייט שיינט גאָטס מאָרגן-ליכט אויף אים
און ער אַליין קען אין זיין ריינקייט
זיין ריינקייט נישט,
ווי ס'לויכט די זון, ווייל זי איז ליכט,
ער איז...
ווער ווייס, חברים, וואָס עס איז
מיין פילגעליבטער פריינד,
דער אויסדערוויילטער שלמה.

שלמה אלקאבעז:

וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסן שטיל, זיך איינגעהערט און שטאַרק פאַרטראַכט, ווי פּלוצלינג אויפגעריסן

דער אויסדערוויילטער שלמה,
איר מיינט דאָך שלמה מולכון?

יוסף קארא:

יאָ, אים, וואָס איר קענט אַלע,
וואָס אַלע האָט איר ליב געקראָגן אים
אין דער געמאָסטענער געציילטער צייט,
וואָס ער האָט אונז געשענקט.
ווי האָט געקאָנט דען אַנדערש זיין?

דירעקט צו שלמה אַלקאַבבזן

אי דו, אי ער,
איר ביידע זענט מיר איינגעבאַקן אין דעם האַרץ.
נאָר ער — צו אים באַגערט מיין זעל.
דו האָסט זיך נאָר וואָס אומגעקערט פון דיין נסיעה,
און גוט איז דיך צו זען דאָ לעבן מיר.
ער קומט באַלד אויך אַהער.
פּאַרוואָר: עס בענקט מיין האַרץ נאָך אים,
ווי ס׳גאַרט דאָס אָנקומען פון שבת —
דער קעניגין.

שלמה אלקאבעז:

דערציילט מיר, רבי, ווענן אים,
וואָס האָט די זכיה, אַז ס׳זאָלט איר,
דאָס גרויסע ליכט פון אונזערע טעג,
דער פעלז פון אונזער דור,
אים אָנרופן דער אויסדערוויילטער.

יוסף קאַראָ:

שלמה מולכו!
וואָס פאַר אַ קעניגלעכער נאָמען!
ווי זיין געשטאַלט,
ווי זיין נישט-ערדיש לעבן,
זיין מלכותדיקע זעל.

פּרץ קאַלאַבי:

דער קלאָרער אמת רעדט דורך אייער מויל,
ר' יוסף.
וואָס איר האָט דאָ געזאָגט פון שלמה מולכו
איז ווי דאָס ליכט פון זון,
וואָס פרייזט דאָס ליכט פון דער לבנה.

יוסף קאַראָ:

אַ טעות, פּרץ,
איך וויים נישט צי אין מיינע רייד שיינט דורך
דער ווייסער שטראַל פון דער לבנה
נאָר ער —
איז זיכער לויטער זונליכט,
וואָס היילט און טרייסט יעטוועדן
אויף וועמען נאָר עס פאַלט.

בן זמרי:

וואָס איז צוגעגאַנגען צו די שמוסנדיקע, ווען ר' שלמה מנלכוס נאמען איז דערמאָנט געוואָרן

אויך איך האָב אָפּט געהערט אויף די נסיעות מיינע,
אין אַדריאַנאָפּאָל, אין סאַלאָניקאַ,
אין אַנדערע מקומות, נאָענטע, ווייטע,
ווי גרויס ס'איז דער,
וואָס באַלד וועל איך די זכיה האָבן
צו זען אים מיט די אויגן.

עס האָבן מיר דערציילט פיל יידן,
אַלץ חשובע, באַגלויבטע לייט,
אַז ס'גייט אַ בלענדיק ליכט פון שלמה מולכון
און ס'שפּרייטן זיך פון אים וואוילשמעקעדיקע ריחות
איך האָב געהערט,
אַז ס'פּלעגן גרויסע מקובלים,
צדיקים, רייך אין יאָרן און אין קדושה
פון ווייטנס, פון מרחקים, פאָרן זוכן אים,
ער זאָל מיט זיי קבלה לערנען,
זיי מדריך זיין אויף די געהיימע שטעגן
פון חן.
און וואו אַ זיגל —
האָט ער מיט לייכטקייט אויפגעבראָכן,
וואו נאָר אַ טיר, וואָס איז פאַרמאַכט,
האָט ער געעפנט.

פּרץ קאָלאָבי:

און איז נאָך יונג אַזוי!
אַ נוצרי אַ געבוירענער,
אַן אנוס פון דער מאַמעס ברוסט —
זיך מל געווען אַליין אין ליסאַבאָן.
געוואָרן דער געהויבנסטער גר-צדק.
פאַרטראָגן דאָן די שרעקלעכסטע יסורים.
געשפּאַנט מיט גלויבן איבער אַלע ערדישע סכנות,
און ניצול ברוך השם געוואָרן פון די שונאימס הענט,
ווי ס'גליטשט אַ שטראַל אַרוים זיך
פון צווישן שוואַכע, בלינדע פינגער מענטשעשע.

יוסף קאַראָ:

יאָ, פריינט, חברים מיינע,
געבענטשט איז צווישן זיינע ברידער שלמה מולכו.
ווי דאַרף איך גאָט דעם לעבעדיקן דאַנקען,

וואָס ער האָט מיינע טריט געפירט אַזוי,
אַז ס'איז אויף מיר זיין שאָטן לייטזעליק געפאַלן.

שלמה אלקאבעז:

וואָס עפּעס שאָטן?
פאַרוואָס נישט ליכט?

יוסף קאַראָ:

עס איז זיין שאָטן לויטער העל גענוג.
און צו דעם ליכט פון זיין נשמה —
ווי קאָן איך האָפן צו דערלאַנגען?

שלמה אלקאבעז:

איר רבי, רעדט פון אים,
ווי נישט קיין אונזערער וואָלט ער געווען,
און ווי ער וואָלט געקומען פון אַנדערע, פון העכערע עולמות.

יוסף קאַראָ:

איך גלויב, מיין ליבער שלמה,
אַז ער איז טאַקע נישט פונדאַנען.
אַ וואַנדערער אַ פרעמדער, נאָר אַ זעליקער,
איז שלמה מולכו צווישן אונז,
אַ וואונדערבאַרער שליח.
און ווער קאָן משיג זיין,
וואָס ס'איז זיין שליחות,
דאָ צווישן אונז.

בן זמרי:

איך האָב געהערט אויף מיינע וואַגלענישן,
אַז ס'דאַרף ר' שלמה מולכו
נתגלה ווערן באַלד,
און ווען ס'וועט דאָס געשען,

ווען כולו שבת קומען
זיך שפרייטן אויף גאַנס פאָלק.

יוסף קאַראָ:

האָט קיין פּאַראיבל נישט, ר' אורח,
נאָר כ'בעט אייך שטאַרק
נישט זאָגן דאָס, ווען ער וועט דאָ זיין.
איר וועט אים מיט אַזוינע רייד מצער זיין.
עס וויל נישט שלמה מולכו הערן וועגן זיך דאָס וואָרט,
וואָס שוועבט ביי אַלע אויף די ליפּן,
מיט וועמען עס באַהעפט זיין בליק זיך,
ווער ס'קומט אין זיינע דלת אמות.

שלמה אלקאבעץ:

און איר, ר' יוסף,
זאָגט גלויבט איר אויך אַז שלמה מולכו
איז דער...

עס קומט אריין שלמה מולכו. עלטער געוואָרן, אָבער נאָך פיל גייסטיקער, ווי דורזיכטיק. אַלע קוקן אויף אים און ער קוקט אויף אַלע מיט ליבע

שלמה מולכו:

געבענטשט איר אַלע!
גאָטס ברכה אויף דער הייליקער קהילה צפת,
וואָס אַזוי פיל לומדים
אַזוי פיל חסידים און צדיקים
באַפרוכפּערן איר ערד מיטן ליכט פון זייערע אויגן.

יוסף קאַראָ:

געבענטשט זיי דו, וואָס ביסט געקומען.
מיר אַלע וואַרטן דאָ אויף דיר
צו ווינטשן פריד ביי דיין אַרויסגיין.

עס ווייסן אַלע שוין, אַז ווידער גרייטסטו זיך אין וועג,
און ס׳גאַרן אונזערע הערצער דיר אונזער ברכה מיטצוגעבן,
כאָטש ס׳טרויערט יעדעס האַרץ,
וואָס ביסט נאָר ווינציקע חדשים
געוועזן צווישן אונז.

שלמה מולכו:

יאָ, מאָרגן גיי איך אָפּ פונדאַנען.
איך הער, ס׳איז דוד ראובני שוין צוריק אין רוים
און וואו ער גייט פאַרויס,
מוז איך דאָרט שפּעטער זיין.
צפת! צפת!
ווי הייליק איז דער נאָמען.
פול ווי אַ מילגרוים איז מיין יעדער טאָג געווען דאָ
פול מיט די רייכע קערנער פון גאָטס חכמה,
פון אמתדיקן לעבן.

יוסף קאַראָ:

דער נאָמען דוד ראובני ווערט אָפּט געפּאָרט מיט דיינעם
שלמה.
ביז איצט האָסטו נאָך נישט געזאָגט מיר
פאַרוואָס, מיט וואָס,
ס׳איז אייער גורל ענג צונויפגעקניפּט.
ביז איצטער האָב איך נישט געפרעגט,
געוואַרט כ׳זאָל ראוי ווערן,
אַ דו אַליין זאָלסט עפענען פאַר מיר דיין האַרץ.
נאָר איצט, ווען דו פאַרלאָזט אונז...

שלמה אלקאבעז:

דערציילט, ר׳ שלמה,
פון אייער מויל, אָ, לאָמיך הערן כאָטש אַ קליינעם טייל דערפון

וואָס אייער לויב —
וואָס גייט פאַרויס אייך, ווי אַ מתּנה העלדן, —
באַזינגט אין יעדן לאַנד,
און זינגנדיק איז גובר אַלע הערצער!

שלמה מולכו:

נאָך נישט די צייט געקומען, מיינע פריינד.
מען טאָר דעם וועג איר נישט פאַרלויפן.
דער לויב, דער לויב, וואָס לויפט פאַר מיר —
זאָל גאָט מיר געבן קראַפט אים נישט צו הערן
פון אים נישט וויסן.

בן זמרי:

ר' שלמה —
אין ווייטע לענדער האָט אייער נאָמען
געטריפט ווי שמעקעדיקער אייל פון אַלע ליפּן.
אין ווייטע לענדער האָט אייער נאָמען
מיט פרייד געצונדן יידישע נשמות.
נאָר זייערס איז די זעהונג און די הערונג פון אַלץ.
נאָר אייך צו זען,
ר' שלמה.
אַ וואָרט פון אייך, געבענטשטער
כ'זאָל קענען טרייסטן און דערציילן אין די ווייטסטע ווינקלען
פון ישראל:

מען חשבונט נישט אומזיסט,
מען זעט די גרויסע צייכנס נישט אומזיסט,
עס האָפט, עס וואַרט דאָס פאָלק ישראל נישט אומזיסט.

שלמה מולכו:

ווער ס'האָפט און וואַרט —
וואַרט קיינמאָל נישט אומזיסט.
נאָר איך —

ווי קאָן איך איצטער זאָגן!
וואָס קאָן איך איצטער זאָגן?

יוסף קאַראָ:

וואוהין ציט איצט דיין גייסט, מיין שלמה?
דערציי'ל דאָ דיינע פריינט,
וואָס איז דיין גרויסע שליחות?

משה טראני:

איבעררבערעכנדיק

איר פּאָרט אַוועק, ר' שלמה,
און וואָס וועט זיין מיט דבורהן. —
מיין טאָכטער, אייער כלה?

שלמה מולכו:

יאָ, דבורה

פאַרטראַכט זיך

עס וועט זיין רעכט, ר' משה.
ס'וועט דבורה מיך פאַרשטיין —
און העלפען מיר.

משה טראני:

אומצופרידן

עס פירט זיך נישט ביי יידן...

ווערט איבערגעריסן און באַזייטיקט פון שלמה אַלקאַבעץ

שלמה אלקאבעץ:

אַנטפּלעקט פאַר אונז, ר' שלמה:
וואָס איז זי — אייער שליחות,
און וואָס בינדט אייך צונויף מיט דוד ראובנין?

שלמה מולכו:

מער פאַר זיך, ווי אלס ענטפער

ער איז — דער קריגסמאַן.
אַ מענטש פון שווערד
איז דוד ראובני!

בן זמרי:

אין אַ געהיימנוספולן פליסטער צו די איבריקע

דער קריגסמאַן!
פאַרשטייט איר נישט דעם זין?
משיח-בן-אפרים
דאַרף זיין אַ מאַן פון שווערד,
משיח-בן-אפרים
מוז קומען פאַרן בן-דוד,
דעם וואָרן, לעצטן אויסלייזער.
און דוד ראובני איז דער קריגסמאַן,
געקומען פאַר ר' שלמהן —
פאַרשטייט?

אלע צעטומעלט. יוסף קאַראָ קוקט מיט איבערראַשונג, אָבערן מיט פולן גלויבן אויף מולכון, פויזע. אלע וואַרט אומגעדולדיק. משה טראַני אליין קוקט אריין אין אַ ספר און ברומט אומצופרידן אַ קינה-ניגון. אַלץ — געשפאַנט. שלומה מולכו הויבט אָן רעדן און בעת ער רעדט איז קלאָר אַז ער האָט פאַרגעסן וואו ער איז, אָדער אַז ער רעדט צו עמיצן

שלמה מולכו:

גמטריאות, חשבונות.
מספרים. ראַנגלעניש. האָפנונגען.
דער קץ — ווען וועט ער קומען,
און ווער איז דער, וואָס וועט זיין ברענגער זיין?

נאָר וואָס איז קץ?
ווי קאָן אַ סוף זיין, ווען עס איז נישטאָ קיין אָנהויב?
סוף — אָנהויב — ווערטער, ווערטער נאָר.
ס'איז עפּעס אַנדערש.
ס'איז נישט. ס'איז נישט.
נאָר ס'איז דאָך פּאָרט...
ס'איז דאָ דאָס לייד פון פאָלק,
וואָס אַנדערש איז ווי אַלע פעלקער,
וואָס איז געקומען אויף דער וועלט
צו זיין און טאָן גאָר אַנדערש.
און אַלע זעען צו זיין לייד,
און ס'פאָלק אַליין — עס קאָרטשעט זיך און שרייט פון
ווייטיק.

פאַרוואָס אַזוי פיל ווייטיק?
פאַרוואָס אַזוי פיל צער?

פון וועלכן אָרט פון כסא-הכבוד
האָט שמחהדיק געפלאָסן די נשמה פון מיין פאָלק?
פון אָרט פון הארץ
און פון דעם אָרט פון מוח.
ס'זאָל הארץ און מוח זיין דאָס פאָלק ישראל.
דאָס פייער פון אַלוויסיקסטן, אַלהייליקסטן געדאַנק —
דאָס איז די זעל פון פאָלק ישראל.
געדאַנק,
געדאַנק, וואָס ברענט און צינדט,
אַלהייליק פייער!
געדאַנק דאַרף קלייד —
אַ, שוואַכקייט ערדישע, וואָס אַנדערש קאָן זי נישט באַנעמען.
איז ס'פאָלק געשיקט געוואָרן אויף דער ערד,
און ס'פייניקט צווישן פעלקער זיך —
אַז בולט זאָל זיין גאָטס כונה,

און ס'פֿאָלק אַליין זאָל וויסן —
אַז גוף איז גאָרנישט,
נאָר דום,
וואָס דאַרף צעשטערט, געשלאָגן ווערן.
דער גוף פֿון כּלל־ישׂראל — לאַנד
דאָס הייליקע, אַלהייליקסטע פֿון צווישן לענדער,
איז חרוב, אָפּגעמעקט,
צוריבן, נישט.
נישט.
די אויבערשטע מדרגה —
איז נישט.
— איר קלאָגט אויף אומגעקומען לאַנד!

איר ווילט דעם נישט, דעם הייליקן, באַקליידן פֿון דאָסנייִ?
אָ, גלוסט דעם קערן, נישט דעם לבוש!
ס'איז לאַנד — נישט פֿלאַך פֿון ערד,
נאָר דאָרט וואו די נשמות לויכטן.
נישט קלאָגט אויף דעם באַפֿרייטן גוף פֿון פֿאָלק.
קלאָגט וואָס עס מוזן נאָך די צווייגן פֿון ישׂראל,
די צווייגן, צווייגלעך, בלעטער, בליטן פֿון דעם בוים,
מיט לייב,
מיט תאוות, וועלונגען און גלוסטונגען פֿון לייב
באַשווערט זיין.

עס ברענען, ברענען, לייבער יידישע.
דער וויטיק פֿון דעם לייב
שרייט, רייסט זיך איבער די פֿיר עקן פֿון דער וועלט'
די ווינטן טראָגן אים פֿונאַנדער
אין אַלע הימלען.
עס וויינען די מלאָכים,
דאָס האַרץ פֿון אַלוויסיקסטער און ריינסטער חכמה

גייט אוים פון צער און רחמים.
נאָר הארץ ווערט דאָך געקילט, געטרייסט פון קאָפּ,
דאָס ליב דאַרף וויסן — עס איז גאַרנישט.
זאָל ליב דורך ווייטיק, לייד, זיך לערנען:
דאָס איז די נחלה און דער טייל פון ליב.

צעשטערט דאָס קלייד,
און העלפט אליין צעררייסן עס.
און ווען איר וועט דעם גאַרנישט פונקט אזוי דערקענען,
ווי ס'איז באַקאַנט דער ווייטיק,
וועט איר פון ליב באפרייט זיין
זיין חכמה,
אלוויסיקייט,
נשמה נאָר,
מחשבה ריינע.

עס טראָגט זיך, טראָגט זיך
די זעל פון פאָלק ישראל
מיט שטאַרקע פליגל, גרויסע, גרויסע,
פון איין עק וועלט ביז צו דעם אנדערן.
און קיינער זעט די פליגל נישט,
און קיינער הערט זיי נישט
נאָר זייער איז די זעהונג און די הערונג פון אלץ.
די פליגל רירן אָן אן אומה —
לייכט־לייכט, גרינג־גרינג.
די אומה וויים גאַרנישט פונוואַנען,
נאָר זי פאַרשעמט זיך פאַר איר גוף,
און רייסט פון זיך די בענדער אָפּ פון לאַנד,
און שיילט אַרויס זיך פון די נעצן
פון ערדישע, געטיילטע פאַסן,
און ווערט א פאָלק אָן גוף פון פאָלק.

און ס'רירן נאָכאַמאָל די פליגל אָן די אומה.
די צווייגן, בלעטער פון איר בוים
דערזעען העל דעם גאַרנישט פון דעם לייב
און ווילן נישט דאָס לייב,
און שיילן אָפּ,
און טוען אויס.
אַזוי מיט אַלע אומות.
בלויז פעלקער אָן דעם גוף פון פעלקער,
אָן ערד.
געלייטערטע נשמות אָן די קליידער,
אָן לייב.
מחשבה ריינע
איין מחשבה.
פון אַלע — איינע.
באַנייטער איינס.
איינס.
אחד!

און ס'פאָלק ישראל —
דער אָנהויבער.
ישראל —
געשיקט צו זיין דער ערשטער.
און איך —
איך אפשר אינער פון די ערשטע פון ישראל,
איך —
אין פרעמדקייט, אומריינקייט, געבוירענער
דורך אדום-רוים געבונדענער,
מיט טומאה פון דעם לייב געזעטיקטער,
געוואָרגענער.
ער שטעלט זיך אָפּ. קוקט זיך אַרום. זעט קיינעם ניט
מיין לויב!

עס גייט מיין לויב פאָרויס.
מיין לויב דערציילט פון צדקות,
און פרייזט מיין ריינקייט.
און איך פיל זינד,
איך יאָמער מיט דעם ווי און מיט דער טומאה פון דעם לייב.
נאָך צופיל לייב.
נאָך צופיל גלוסטונגען.
אַרום יעטוועדן קערן ריינקייט
זיך רויכערנדיקע מיסט־הויפנס פון תאוה,
נאָך יעדן פלי —
געוויכטן דומם, קייטן.
דער פלי פאַלט נידריק אַראָפּ
און לייגט אַן כוחות זיך
אויף פלאַך, אויף זומפּ.
דערהרגענען — לייב!
מיט ווילן,
מיט פרייד.

עקזאַלטירט ביז דער העכסטער מדריגה

אַ גליק פון ווייטיק,
פון אָפּגעבונג.
ברען, פייער, ברען.
געגאַרטער — ריינין
פאַראייניק.
נישט ווערן
נישט ווערן,
דורך פרייד פון פאַרצערנדן ווייטיק...

אַ כאַראַקטעריסטישע שטילקייט פליסט אַרויס פון שלמהס לעצטע ווערטער און שוועבט אַלעמען אַרום. יוסף קאַראָ קוקט צעטומלט מיט טרערן אין די אויגן, מיט גלויבן אין שלמהן. משה טראַני, אַן אָנגעכמורעטער, שאָקלט דעם קאָפּ אין אומגינסטיקייט. אַנדערע זייגען געפּלעפט. שלמה מולכו קומט צו זיך.

שלמה מולכו:

וװידער מילד

חצות האָט אײנגעשרומפּן זיך.
דער טאָג קוקט פול מיט בענטשונג װידער אויף דער װעלט.
זײט אַלע מיר געזונט.

דריקט די האַנט און קומט צו צו יוסף קאַראָן

זאָל גאָט באַשערן כ'זאָל דײַן ערלעך פּנים װידער זען.

יוסף קאַראָ:

שטאַרק גערירט, קאָן קוים רעדן

זאָל גאָט באַשערן. אָמן.

בילד V

דבורה,
שלמה מולכו.

אין אַ געסל לעבן שול. דבורה, שלמה מולכוס כלה, וואָס האָט די גאַנצע צייט געוואַרט אויף אים אין פּאָדערהויז, לויפט צו מולכון, ווען ער פאַרלאָזט די שול. עס טאָגט.

דבורה:

שלמה!

שלמה:

ווי קומסטו, דבורה, דאָ אהער?

דבורה:

איך האָב געוואַרט אויף דיר.
ווען כ'זאָל נישט מורא האָבן
פאַר אויפרעגונג און פרעגענישן,
וואָלט איך מיט דיר אריין אין שול.
האָב איך געוואַרט אין פּאָליש פריער,
און איצטער דאָ.
איך האָב געהערט דאָס וויכטיקסטע פון אייערע רייד
ס'איז אמת?

שלמה:

וואָס?

דבורה:

אַז פאָרסט אַוועק פונדאַנען,
און מעגלעך וועסט אין צפת —
נישט זיין מער?

שלמה:

כ'האָב ניט געזאָגט עס, דבורה,
נאָר דיינע ווערטער —
דעם אמת אפשר האַלטן זיי,
ס'קאָן זיין, ס'קאָן זיין.
אַז כ'זע צום לעצטן מאָל
די גוטע ערד פון צפת,
די ריינע פּנימער פון די צדיקים אירע,
און ס'ריינע פּנים פון איר הימל.

דבורה:

און איך?
וועסט מיך דאָך מיטנעמען.
מיט זיכערקייט איך פאָר מיט דיר, ניט וואָר?

שלמה:

איך מוז דיר זאָגן, דבורה
וואָס איז אַמשווערסטן מיר צו זאָגן:
מיר זעען זיך צום לעצטן מאָל.

דבורה:

דו ביסט צעטומלט, שלמה,
עס הערט דיין האַרץ נישט, וואָס עס רעדט דיין מויל.

שלמה:

דו ביסט גערעכט,
אז ס'וויל נישט הערן.
נאָר כ'זאָג, וואָס כ'מוז דיר זאָגן.

דבורה:

ביסטו מיין חתן נישט?
בין איך דיין כלה נישט?

שלמה:

מיר מוזן זיך צעשיידן.

דבורה:

פאַרוואָס? וואָס איז געשען?

שלמה:

איך האָב דיך צופיל ליב.

דבורה:

דערפאַר ווילסטו פאַרלאָזן?

שלמה:

איך טאָר צו קיינעם נישט געבונדן זיין,
אפילו נישט צו דיר.
איך מוז זיין פריי,
געבונדן בלויז אין זיך, מיט זיך אליין.

דבורה:

פאַרשטייט אים ניט

בין איך אַ שטערעניש פאַר דיר?
האָב איך דיך נישט געהילט,

האָב איך דיר נישט געשפּרייט די גרעסטע פרייד?
האָט מיין בטחון
נישט ליכטיק דיר געאיילט אַנטקעגן?
צי האָט מיין ליבע נישט געשטאַרקט דיך
דיין גרויסע שליחות אויסצופירן?
אָ, שלמה, עס זאָגן דיינע ליפּן נישט,
וואָס ס'טראַכט און וויל דיין האַרץ.
מיינסט עפּעס אַנדערש.
דו ווילסט מיך שטעלן צום נסיון.
ווילסט וויסן, צי עס איז דיין דבורה גרייט
צו טיילן גאָר די שווערקייט פון דיין גורל,
צי גרייט מיט דיר צוזאַמען
מקבל באהבה זיין סכנות
נישט שרעקן זיך פאַר גאָרנישט?
נישט אמת?

שלמה:

עס זענען נעצן דיינע ווערטער, דבורה.
זיי פאַנגען לייכט מיין האַרץ
און וואַרפן עס צו דיינע פיס.
נאָר כ'וועל אַליין מיין האַרץ צוטרעטן
און טאָן וואָס כ'מוז.
איך פּרוב דיך נישט.
איך קען דיין לויטערע נשמה
און וויים: אין שווערסטע רגעס
וועסטו זיין ביי מיין זייט —
א טרייסטערין, א העלפערין,
און מיך דערמוטיקן צו נייע העכערע מדרגות.
נאָר ס'מוז געשען.
מיר מוזן שיידן זיך.

דבורה:

דיין שטים באַהאַלט א סוד פון מיר.

כ'הער קלאָר ווי ס'שרעקט דיין צונג זיך.
זאָג — וואָס?

שלמה:

ניין, דבורה, קיין שום סוד,
נאָר אַ באַשלוס וואָס כ'מוז אים האַלטן.
און וואָס כ'האָב מורא
איך וועל קיין קראַפט נישט האָבן
צו האַלטן.
דו, דבורה, העלף מיר.

דבורה:

כ'בין שטענדיק ווייליק ס'לעבן מיינס צו שטרעקן
צו מאַכן לייכטער, ליכטיקער דיין וועג.
ווי קאָן איך העלפן דיר?
וואָס זאָל איך טאָן?

שלמה:

דאַרפסט גאָרנישט טאָן?
איך וויל נאָר איינס:
עס זאָל דיין האַרץ דערפילן ס'אייגענע וואָס איך,
און זאָגן:
אַזוי דאַרף זיין.

דבורה:

וואָס איז, מיין שלמה?

שלמה:

מיר זענען איינס געוועזן דאָרטן,
ביים אָנהויב פון די צייטן.
מיר וועלן ווידער איינס זיין
ביים סוף.

ביים אויסלאָז פון דער וועלט פון היינט.
נאָר נישט פון ערד, פון לייב בין איך א חתן,
און נישט אזא דאַרפסטו א כלה זיין.

דבורה:

ווי אומקלאָר דיינע ווערטער, שלמה
ווי ווייט פון יענער לויטערקייט,
ווען דו האָסט מיר אַנטפּלעקט די פרייד
פון ליבשאַפט צווישן מאַן און פרוי.

שלמה:

פאַרשטיי מיך, דבורה:
מיין לייב איז מיר דערווידער,
צו שטאַרק איז נאָך זיין גבורה איבער מיר.
אין פּאָרטוגאַל, אין ליסאַבאָן, האָב איך געפילט:
די גלוסטונג פון דעם גוף וועט מיך פאַרצוקן.
איך בין פון דאָרט אַנטלאָפן.
אַוועק פון ווייב,
אַנטרונען פון די ווייבערשע גלוסטן
צו מיר און צו מיין זכרישער שיינקייט.
זיי אינווייניק,
זיי פרייזן רק מיין ריינקייט,
נאָר איך —
ווי אָפט איך ראַנגל זיך מיט זיך,
און פיל די טומאה רייסיק אין געביין.

דבורה:

מיט כעס

ווי קענסטו ריידן, שלמה, וועגן טומאה
מיט מיר,
ווען ביסט מיט מיר?
בין איך?...

שלמה:

פאַרוואָס פאַרשטייסטו מיך נישט, דבורה?
ביסט אַנדערש, אַנדערש ווי די פרויען
אין פּאָרטוגאַל.
ווי אַלע תאוהדיקע ווייבער
וואָס כ'האָב באַגעגנט אומעטום אויף מיין נסיעה.
גאָר אַנדערש קוקן דיינע אויגן
ווי זייערע.
נאָר...

דבורה:

זיי אָפּנהערציק.
אויב כ'פּעל אין עפּעס — זאָג.

שלמה:

חלילה, דבורה.
דו פעלסט אין גאָרנישט.
און ריינער ווי דער טוי דאָ אויף די פעלדער איז דיין האַרץ.

דבורה:

נאָר וואָס? וואָס האַלט דיך אָפּ צו ריידן?

שלמה:

מיט גרויסער אָנשטרענגונג

נאָר ליבע איז ליבע,
אפילו דיינס.
און מורא האָב איך.
ס'איז צופיל טומאה דאָ אין מיר.
און זאָל געשען אַט דאָס, נאָך וואָס עס גלוסט דאָס ליבע,
אַ סוף וועט זיין צו שלמה מולכו.
אומזיסט פאַרטריבן אויף די ווינטן פון פאַרגעסונג
דעם וואָס געוועזן — דיאָגאָ פּירעס.

דבורה:

פאַרוואָס די מורא, שלמה?
וואָס רעדסטו אַלץ פון זינד און טומאה?

שלמה:

פינסטער

אין מיר די זינד, אין מיר די טומאָה.

דבורה:

נישטאָ קיין זינד, קיין טומאָה צווישן מיר און דיר.
דערמאָן זיך ווי דו פלעגסט באַוואונדערן
דעם גרויסן סוד פון פרצוף.
ווי ס'האָט דיין מויל געפרייזט די גליייכקייט פון די גופים.
די בענקשאַפט פון די גופים,
וואָס זענען איצט צעשפּאָלטן, האַלב
און יאָמערן צו ווערן איינס.
געדענקסט ווי שיין דו פלעגסט מיר מסביר זיין
דעם סוד פון אחד?
געזאָגט:
די מענטשלעכע באַהעפטונג
דאָס איז דאָס גאַרן פון דער וועלט נאָך אחד.
געדענקסט?

ליידנשאַפטלעך. רירט אים אָן ביים האַנט און שלמה ציטערט אויף

דו ביסט מיין חתן, שלמה — ווער מיין מאַן.
ס'איז נישט קיין זינד,
עס איז אַ גרויסע מצוה.
וואו ס'לויכט די ליבשאַפט מיט דעם ריינעם ליכט,
ווי אונזערע.
און וואו די ליבשאַפט מורמלט תפילות צו דעם הימל,

ווי אונזערע.
נישטאָ און ס'קאָן נישט זיין קיין זינד.
נישט שטעל אַנטקעגן זיך, נישט ראַנגל זיך,
גיב נאָך און ווער מיין מאַן.
דערצו געבוירן זענען מיר — איך און דו.
דערצו האָט דיך אַהער פאַרטראָגן די השגחה.
איך האָב געוואַרט אויף דיר.
דו ביסט געקומען, שטעל דיך נישט אַנטקעגן.
עס טאָר קיין מאַנסביל נישט קיין פרוי פאַרשעמען,
ווען זי באַגערט אים,
און שטרעקט צו אים איר ווען
דאָס איז אַ זינד.

דערנענטערט זיך צו אים

שלמה:

ראַנגלט זיך שטאַרק, ענטפערט שוואַכער, צעטומלט

אַ וואָרט נאָך, דבורה, און איך וועל פאַרלירן
מיין גאַנצע זיכערקייט.
לאָז אָפּ, לאָז אָפּ.
מען דאַרף נישט.
ס'זאָל נישט געשען.
איך איינס מיט דיר — נישט לייביק.
באַהעפטן זיך — נישט דאָ,
נישט ערדיש.

דבורה:

איך וויל דיך דאָ.
איך וויל דיך האָבן, שטענדיק זיין מיט דיר.

שלמה:

מיר מוזן זיך צעשיידן.

דבורה:

בעסדיק פארעקשנט

ס'וועט קיין זאך קיינמאָל אונז נישט שיידן,
דו בלייבסט מיט מיר.

שלמה:

מיט פלוצלינקדיקן אויפבליץ

פארוואָר! דו ביסט גערעכט,
איך בלייב מיט דיר.

דבורה:

(טריומפירנדיק, גליקלעך):

מיין חתן, דו מיין מאן באשערטער!

רוקט זיך נאָענט צו צו אים

שלמה:

ניין, נישט אזוי, נישט דאָס.
נישט לייביק, אנדערש.

עקזאַלטירט

ווארט יעדן שבת. ווארט אויף מיר.
גרייט אָן א בעכער וויין פאר מיר צו מאכן קידוש.
צו איטליכן קבלת שבת וועל איך זיין מיט דיר.
דיין מאן — נישט גופיק דאָך.
כל זמן דיין זעל וועט אויף דער ערד דאָ הויערן,
וועל איך זיין ביי דיין זייט אין צפת
אום יעדן שבת,
וואו ס'זאָל מיין גוף, מיין זעל נישט זיין.
און איצטער זיי געזונט.
נישט פרעג און נישט באדויער.

אַלץ איז ווי ס'מוז, ווי ס'טאָר נישט אַנדערש זיין.
פאַרשטיי מיך איצטער מער,
ווי דאָן, ווען איך האָב מסביר דיר געווען
די האַרבע סודות פון קבלה.
דעם סוד פון אחד אין דער וועלט.

בלייבט שטיל. דבורה קלאַמערט זיך אָן אים אין אַ לעצטן פּרוּב. שלמה — אין איבערמענטשלעכן ראַנגלעניש. מיט העכסטער איבערווינדונג

פאַרשטיי, פאַרגיב.
זאָל גאָט דיר העלפן. זיי געזונט —
און וואַרט.

קערט זיך שנעל אָפּ

דבורה:

שלוכצט אַרויס

שלמה:

שטרעקט די הענט נאָך אים

בילד VI

יעקב מאנטין. חיים מעדיגא.
דוד ראובני שלמה.
יוסף פון ארלי. יידן.

רוים. אין א שול, א סאך יידן אנהעגנגע און געגנער פון שלמה מולכון. נאכמיטאג.

יעקב מאנטין:

עס מוז אויפהערן, ר' שלמה.
עס האט קיינער נישט געקאנט אייך שטערן
צו חלומען אין פארטוגאל
און איינצורעדן זיך און אנדערע,
אז עס האט אייך גאט באשערט א שליחות,
אז איר זייט דער
צו ברענגען אונז די בשורה פון דער גאולה.
אוודאי — אייער נאמען
דארף טייער זיין אונז אלע.
איר האט אוועקגעווארפן אלץ —
עשירות, גדולה, וואוילטאג, כבוד,
און אומגעקערט זיך צו דעם פאלק.
נאר אומגעקערט זיך — זייט אן אונזערער.

שלמה:

און איך, וואָס בין איך דען?

יעקב מאַנטין:

איך מיין אַז אונזערער אין פירונג.

שלמה:

וואָס טו איך דען?

יעקב מאַנטין:

איר ברענגט אַ גרויסע צרה אויפן כלל ישראל.

שלמה:

מיט וואָס?

יעקב מאַנטין:

מיט אייער רעדן, מיט אייערע הבטחות.
איר זייט געוואָרן דער פאַרפירער
פון גאַנצע ערות יידן.
עס איז גרינג די ברידער צו פאַרפירן.
אין זייער נויט, וואָס זיכט מיט שטאַרע אויגן
אין אַלע ווינקלען פון דער ערד,
זוכט הילף, זוכט רעטונג —
נישט שווער איז איינצורעדן זיי,
אַז עס קומט די גאולה באַלד,
און גאָר דאָס אומגליק,
וואָס טראָגט דעם נאָמען: זיין אַ ייד
וועט באַלד זיך ענדיקן —
מיט צדק און מיט רו, מיט זאַטקייט און נצחון.

חיים מעדיגאַ:

ער רעדט זיך איין — ער איז אַליין דער גואל.

ער זעט חלומות, טוט אויף מופתים,
זאָגט נבואות —
און עס קומען שוין פון ווייטע לענדער מחנות יידן
צו פרעגן אים, צו בעטן חסד,
צו זיין ביי אים, ווען עס וועט זיין וואָרט
דער סדר-עולם בייטן.
אַט גופא דאָ וועט באַלד אַ גרויסע עדה קומען
און ער וועט ווידער דרשענען צו זיי.

יעקב מאַנטין:

דערצו אַ סוף מוז נעמען.
די גויים וועלן זיך דערוויסן...

חיים מעדיגאָ:

די גויים ווייסן שוין.
מען הערט געגנוג שוין אין די גאַסן,
אַז עס האָט אַ פרעמדער זיך באַוויזן דאָ
און זאָגט די יידן עפּעס צו
און רופט זיי וואו,
און סטראַשעט אַלע שטאַרקע, מעכטיקע און רייכע.

יעקב מאַנטין:

פאַרשטייט איר וואָס דאָס מיינט, ר' שלמה?
עס איז רוים די שטאָט פון פויפּסט,
די שטאָט פון נוצרישער ממשלה.
איר זייט געווען אַ מאַראַן,
צוריק אַ ייד געוואָרן —
דאָס איז אַ טויטלעך-שווערער חטא ביי זיי,
איר האָט געדאַרפט באַהאַלטן זיך,
אין שטילקייט זיין אַ ייד, אין שטילקייט און הכנעה
און נישט זיך טומלען, רעשן, —

און בונטעווען און וועקן האַפנונגען.
עס פעלט די גוים נישט קיין תירוץ
אונז צרות אָנצוטאָן,
דאַרפט איר אַ נייעם און אַ שטאַרקן זיי נאָך געבן,
אַז עס זאָל דער כלל ישראל
שוין גאָר קיין קיום אויף דער וועלט נישט האָבן?
מען וועט אונז אַלע עוקר זיין
צוליב די דרשות אייערע,
צוליב דעם וועקן, רופן אייערן.

שלמה:

אין צפת...

יעקב מאָנטין:

איך וויים, איך וויים,
מען האָט אין צפת אייך אויפגענומען ווי אַ גואל,
מיט אָרעמס אָפענע, מיט רייד פון גלויבן.
נאָר צפת איז אונז קיין ראיה נישט.
דאָרט זענען אַלע מקובלים,
און אַלע טוען נאָר און ציילן
די טעג, ווען עס וועט משיח זיך באַווייזן.
זיי זענען גרייט צו שרייען:
אתחלתא דגאולתא!
ווי נאָר צו זיי קומט איינער,
וואָס רעדט צו זיי מיט נאַרישע, פאַרגלאָצטע אויגן,
דערציילט זיי מעשיות פון חלומות,
פון זעהונגען און צייכנס.

שלמה:

און אייך, אייך שטייט נישט אָן צו הערן,
ר' יעקב?

יעקב מאַנטין:

עס רעדט זיך נישט פון אַנשטיין.
איר ברענגט אויף אונז, אויפן גאַנצן פאָלק,
אַן אומגליק,
און דאָס מוז נעמען גלייך אַ סוף.

שלמה:

און אויב איך וועל אייך נישט פאָלגן?

יעקב מאַנטין:

דאַן זאָגן מיר זיך אָפּ פון אייך,
נישט לאָזן אין קיין שטוב, קיין יידישער
און וואו אַ שול צי אַ בית-מדרש —
עס וועלן אַלע טירן
זיין פֿיינדלעך און פאַרשפּאַרט פאַר אייך.

בײַ די לעצטע ווערטער קומען אַרײַן אַ סאַך ייִדן, אַנ־
הענגער פֿון שלמה מולכון, אונטער דער פֿירערשאַפֿט פֿון
מקובל יוסף פֿון ארלי

יוסף פון ארלי:

פאַר וועמען וועלן אַלע טירן זיין פאַרשפּאַרט?

חיים מעדינאַ:

פאַר אָט דעם האַלב צי גאַנץ משוגענעם,
וואָס ברענגט אויף אונז די האַרבסטע גזירה
מיט זיינע ווילדע גענג,
מיט זיינע העצעס, רייצונגען פון פאָלק.

יוסף פון ארלי:

נישט וואַגט אַזוי צו ריידן וועגן דעם,
וואָס איז גאָטס אויסדערוויילטער.

נישט ברענגט דעם הימלס צאָרן אויף אונזער קאָפּ
מיט אייער אומכבוד צו אים,
וואָס האָט גאָטס רוף דערהערט,
וואָס גאָט האָט אים צו אונזער נויט געבראַכט.

ערשטער אָנהענגער שלמהס:

מיר וועלן אים קיין האָר נישט לאָזן מינערן

צווייטער אָנהענגער:

קיין האָר נישט לאָזן מינערן,
און זאָלן די נישט גלויביקע גוט הערן אונזער וואָרנונג.

דראָענדיקע אויסגעשריי־ען פון צווישן מולכוס אָנהענגער

יעקב מאָנטין:

א פירער א משוגענער,
משוגענע געפירטע!
פאַרבלענדטע — זעט איר נישט די שרפה פון סכנה,
וואָס איר צינדט אָן מיט אייערע בלינדע הענט.
נאָר גאָט צו דאַנקען —
נישט אַלע זענען נאָך אַראָפּ פון זינען.
מיר וועלן שוין געפינען וואָס צו טאָן,
די בלינדע הענט צו צאַמען.
עס וועט קיין זאַך נישט אָפּשטעלן אונז
צו ראַטעווען דעם כלל.

יוסף פון ארלי:

מיר ווייסן, וואָס איר זייט אימשטאַנד צו טאָן.
מיר ווייסן ווי עס האָבן אייערע לייט
געוואַלט גאָטס אויסדערוויילטן, ווי רשעים אין באַהעלטעניש
פאַרסמען.
ר' שלמה, זאָגט אַליין —
איז אמת וואָס איך זאָג?

שלמה:

די גאַנצע צייט אין קלעם פון ווייטאָק, ספקות, ראַנגלעניש

ס'איז אמת.

יוסף פון ארלי:

הערט אַלע, אַלע:
ס'איז אמת.
פאַרסמען האָט מען זיך געקליגט ר' שלמה מולכון.
וואָס בלייבט דאַריבער אונז צו טאָן?
ס'איז קלאָר:
מיר מוזן ווערן, שיצן זיך.
זיך זעלבסט און דעם, וואָס טראָגט צו אונז
דעם אָנקום פון ישראלס גרעסטער האָפנונג.

ערשטער אַנהענגער שלמהס:

מיר ווען אים באַשיצן
אויף לעבן און אויף טויט.

נאָך אַן אַנהענגער:

אויף לעבן און אויף טויט!

אַנדערע אַנהענגער: מיט אַמאָל

אויף לעבן און אויף טויט?

יעקב מאַנטין:

מלחמה איז מלחמה.
דער כלל איז גרעסער ווי דער יחיד,
עס מוז דער כלל באַוואָרנט ווערן
פון אַ משוגענעם באַגלייך מיט די,
וואָס ער האָט אין זיין דולקייט מיטגעשלעפּט.

צו זיינע אַנהענגער

קומט, לאָמיר גיין.
מיר האָבן דאָ ניט וואָס צו טאָן.
און סיידן ס'משוגעת האָט גאָר די וועלט צעטומעלט,
וועט אָט דער גר די הערצער און די מוחות פון די ברידער
ניט נאַרן לאַנג.

גרייט ארויסצוגיין

שלמה מולכו:

אַ וואָרט, ר' יעקב,
אַ וואָרט מיט אייך ערלויבט.

יעקב מאַנטין:

כ'האָב אַלץ געזאָגט, וואָס כ'האָב געהאַט צו זאָגן,
איר האָט מיין וואָרנונג.
אייער ברירה איז צו פאָלגן אָדער נישט.
נאָר שפּעטער זאָלט איר קיינעם ניט באַשולדיקן חוץ זיך.

שלמה:

וואָס ווילט איר טאָן?
וואָס וועט איר?

יעקב מאַנטין:

עס וועט קיין זאַך מיך מער ניט אָפּהאַלטן
דעם כלל פון אייך און אייערם גלייכן צו באַוואָרענען.

שלמה מולכו:

איר וועט מיך מסרן צום מלכות?

יעקב מאַנטין:

כ'וועל טאָן וואָס וועט נאָר נויטיק זיין,

יוסף פון ארלי:

אויף מאַנטינעז און זיינע לייט
איז אַלץ צו גלויבן.
וועט מסרן,
דערום, באַצייטנס, ברידער,
עס זאָל קיין מסור נישט באַשטיין ביי יידן,
נישט לאָזט אים דורכפירן זיין זינדיקע כוונה

די אָנהענגער שלמהס רינגלען אַרום מאַנטינעז און ווילן
אים וואו פארשלעפן. מאַנטינס אנהענגער לויפן צו גרייט
צו פאַרטיידיקן זייער פירער

שלמה:

צו זיינע אָנהענגער

לאָזט אָפּ, נישט טשעפּעט אים,
און מאַכט נישט ערגער איין עבירה מיט אַ צווייטער,
קיין פינגער זאָל אים נישט באַרירן!

צו מאַנטינעז

און אייך, ר' יעקב, וויל איך זאָגן:
מיך שרעקט נישט אייער וואָרנונג,
מיך אַרט נישט דאָס וואָס איר ווילט טאָן.
איך בין געוואוינט און צוגעגרייט.
נאָך דאָרט אין ליסאַבאָן האָט מיך אַן אַלטער פריינד געוואָרנט
אַנטקעגן מיינע אייגענע, די שותפים פון מיין בלוט און
שטאַם.
איך האָב אויך שוין פאַרזוכט דעם טעם פון זייער שנאה.
ווי קאָן זי אָפּט זיין ביטערער ווי פרעמדער האַס און צאָרן.
מיך שרעקט נישט קיין שום שטראָף,
און אויב מיין גורל איז קידוש־השם —
געבענטשט דער נאָמען,
געבענטשט מיין גורל!

ס'וועט זיין מיין ליכטיקסטע, געגארטסטע שעה.
נאָר מוז איך טאַקע מיטנעמען מיט זיך
די שווארצסטע ביטערקייט?
מוז איך צוזאַמען מיט דעם פּלאַם
אויך איינשלינגען דאָס שלעכטס,
די בלינדע רשעות אויך פון אייגענע, פון ברידער,
פון די צו וועמען כ'טראָג די גרעסטע בשורה,
מיין וואַרעמסטע ליבשאַפט?
צי מוז דעם לעסטערדיקן שונאס שמחה זיין א טאָפּלטע?
ר' יעקב: נישט קיין שלעכטס וויל איך,
און כ'וועל אויך קיינעם נישט פארפירן.
איך הער גאָטס רוף, איך פאָלג בלויז זיין געבאָט,
און כ'טו בלויז וואָס איך מוז טאָן
ביינאַכט — ביים טאָג —
מיך פירט א האַנט וואָס נישט פונדאַנען.
כ'זע צייכנס קלאָרע, וואָרע,
און כ'קינדיק אָן דאָס וואָרט פון גאָט:
באַלד-באַלד,
און אויסגעלייזט וועט זיין דאָס פאָלק,
מיט אים, דורך אים — די וועלט,
און ס'וועט דער יושר קעניגן מיט גבורה און מיט אמת.
נישט טוט, ר' יעקב, וואָס איר ווילט טאָן.
כ'בעט נישט פאַר זיך.
איך בעט פאַר אייך.
און פאַר די ברידער,
און פאַר דעם כבוד פון אַלמעכטיקן.

יעקב מאַנטין:

דערעסן זענען אַט די רייד מיר.
איך גלויב אין זיי נישט
און כ'ווייס:
נאָר שלעכטס האָט יעדערער צו אונז געבראַכט,

וואָס האָט אונז מיט אַזוינע רייד געוואַלט באַצווינגען.
די מאָס פון יידישע יסורים האָט געמערט זיך בלויז.
ס'באַדאַרף אַ ייד נאָר וואַרטן, אויסוואַרטן.
און ווען עס קומט אַ ווינט אַ בייזער —
זיך בייגן.
איך זע ניט קיין חלומות
און הער נישט קיינע שטימען.
נאָר כ'וויים:
כ'מוז ראַטעווען דעם כלל פון אייך

שלמה:

גוט. גייט. און טוט ווי אייך געפעלט.
איר לענט זיך אָן אָן דעם וואָס איז,
ווי ס'איז.
מיין שטיץ איז דאָס, וואָס איז נישט פון דאַנען,
און ס'איז אַ קיניגרייך אָן גרעניצן, אָן מורא.

יעקב מאַנטין:

קיין פרעמדער שונא האָט אונז קיינמאָל נישט
אַזוי פיל שאָדן ווען געבראַכט,
ווי די צעשטערערס און פאַרוויסטערס, וואָס זענען
פון אונז אַליין אַרויס

צו די אָנהענגער

קומט!
מיר מוזן גיין.
נישטאָ וואָס מער צו טאָן דאָ.
מיר מוזן טאָן דאָס איינציקע, וואָס איז געבליבן — דאָרטן.

ווייזט אויף דרויסן, אין דער ווייט אַוועק

חיים מעדיגאַ:

דאָס איינציקע.

מיר מוזן אָפּשיידן זיך
פון אָט די אַלע פאַלשע אויסלייזערס.
זיי זענען אונז געוואָרן ווי אַ מכה,
ווי אַ צרעת.

מאנטין מיט די אנהענגער — אָפּ

שלמה:

בלייבט שטיין א ווײַלע שטיל. טיף געקרענקט. אין גרויסער ראנגלעניש

די פאַלשע אויסלייזערס!
עס שפּיזט דאָס וואָרט אין האַרץ מיר גליך.
און אפשר איז גאָר ער גערעכט?
און איך בין טאַקע נאָר אַ פאַלשער?
צי איז גאָטס וואָרט אין מיר?
צי אפשר זענען אַלע זעהונגען און רופן נאָר אַ בלענדעניש?
די, וועמען כ'טראָג די בשורה —
צו די בין איך אַ מכה, אַ צרעת.
וואו איז דער אמת?
און ווער גערעכט?

צו די אַנוועזענדע

בין איך אַ פאַלשער? זאָגט די וואַרהייט?
צי בלענד איך אייך, פאַרבלענד אייך?

יוסף פון ארלי:

ווי שמערצלעך איז אייער ספק מיר, ר' שלמה.
ווי קאָנט איר רעדן, וואָס איר רעדט?
צי ווילט איר פּרובן אונז?
אפילו דער, וואָס האָט דעם שוואַכסטן גלויבן,
באַדאַרף אויך מער קיין ראיות נישט.
מיר האָבן אַלע קלאָר געהערט,

וואָס איר האָט אָנגעזאָגט בנבואה.
מיר האָבן אַלע אויך געזען,
ווי אַלץ וואָס איר האָט אָנגעזאָגט,
איז צו דער צייט אַ וואָר געוואָרן.
און דוד ראובני!
ער איז געווען דער פונק,
וואָס האָט דעם פלאַם פון אייער שליחות אָנגעצונדן.
און איצט —
ער גיט אָן אייך קיין ריר זיך נישט.
בסדר פרעגט ער נאָך:
וואָס האָט געזאָגט ר' שלמה?
וואָס האָט אים גאָט געוויזן אין זיין זעהונג?
און וואָס איר זאָגט —
דאָס טוט ער.

נאָך אַן אָנהענגער:

און דוד ראובני איז אָנגעלייגט אין אַלע העכסטע פּלעצער.
און אַלץ דערפאַר,
וואָס איר ווייזט אים דעם וועג.
פאַרוואָר, ר' שלמה.
מיר ווייסן ווער איר זענט,
פונקט ווי מיר ווייסן, אַז דוד ראובני
איז דער, וואָס פאַר אייך.

שלמה:

דענקט נאָך פאַרטיפט. ביי ראובנס נאָמען ווי אויפגעריסן

אַ, דוד ראובני —
ווען קומט ער? באַלד?

יוסף פון ארלי:

ער ווערט ערוואַרט אין גיכן.

שלמה:

ווי אויסטערליש, פארבארגן,
נישט צו פארשטיין די וועגן פון דעם האר פון הארן.
ווי לאנג צוריק, ווי דוד ראובני
איז מיר געוועזן לערער, רופער, מאנער, פירער,
און איצטער לענט ער זיך אן מיר,
און קומט צו מיר נאך עצות.
דער שר פון יידן —
צו מיר.
איז דאס א צופאל נאר?
פארטראכט זיך א וויילע
נישטא קיין צופאל.
גאטס האנט אין אלץ,
און ס'ליגט גאטס האנט מיט חסד אויף מיין קאפ.

יוסף פון ארלי:

פארוואר! זי רוט אויף אייך, ר' שלמה.
זאל שטארקן גאט אייער הארץ
צו טאן וואס אייך באשערט.
עס ווארט דאס פאלק אין הייליקער, פארטיפסטער ווארטונג
עס ווארט די גאנצע ערד
אויף אויסלייז און אויף אמת

שלמה:

דאס ווארטן וועט נישט זיין אומזיסט, ר' יוסף.
א ליכטיקער און שטארקער כח
פילט אן מיין הארץ,
און מיט באגער נאך גרויסע מעשים
וואקסט העכער אלץ מיין זעל.

יוסף פון ארלי:

געבענטשט דאס מויל, וואס רעדט אזוי
געבענטשט די שעה, וואס הערט אזוי אייך רעדן.

שלמה:

מיר דאַכט, מען גייט. ר' דוד?

עס קומט אַריין דוד ראובני — יוסף אַרלי און אַנדערע גייען אויס רעספּעקט אַרויס

שלמה:

איך האָב געוואַרט אויף אייך, ר' דוד.
אייער זאַמען זיך —
וואָס פאַר אַ סימן איז עס?

דוד:

איך ברענג אייך נישט קיין האָפערדיקע נייעס.
ר' שלמה.

שלמה:

דערציילט ווי ס'איז אייך צוגעגאַנגען,
ר' דוד
פאַר אונז איז דורכפאַל ניט קיין מאָס.

דוד:

כ'קאָן גאָר ניט פועלן.
איך קום. מען הערט מיך אויס.
עס דאַכט מיר, אַז מען נייגט דאָס אויער נייגעריק
צו מיינע רייד.
נאָר ווי עס קומט צו טאָן, וואָס איך פאַרלאַנג,
ווערט אָפּגענומען גאָר דער חשק.
ס'וויל קיינער זיך נישט שיידן מיט האַרמאַטן.
און יעדער האַלט טייער זיין געווער.
איך קאָן די הילף נישט קריגן וואָס איך דאַרף —
בלי־זין פאַר מיין ברודערס חיל.
די קנאה־שנאה ברענט

צעשמעלצט אויף נישט די איידלסטע כוונות.
אזוי געווען אין פּאָרטוגאַל, וואו קאַטערינעס שנאה
איז מעכטיקער געווען אפילו ווי יאַאַנס באַגער נאָך רום און מאַכט,
אזוי אויך אין די לענדער פון איטאַליע.
עס מישט אַ שטערעניש כסדר זיך אריין, און מאַכט צונישט.
מען שיקט פון הויף צו הויף מיך
איך גאָר נאָך מעשים.
מיך רייסט צום שלאַכטפעלד,
איך בין געוואָרן נאָר אַ בעטער אין די הויפן
פון דעם פיל-רעדענדיקן מערב.

שלמה:

הערט אויפמערקזאַם. אין מיטן דודס ריידט ווערט רייף
אַ לאַנגגעצאָגנטער און געפּאַסטער באַשלוס

איך האָב שוין לאַנג געטראַכט,
און אָט איז דאָ דער פּורעת
פון מיין מחשבה:
ס'איז אונזער וועג נישט דוקא דורך די הויפן,
נישט דורך די הערשער בלויז.
דאָס פאָלק. עס וואַרט אויף אונז.
צו אים, דורך אים פירט אונזער שליחות.

דוד:

וואָס פאַר אַ פאָלק?
דאָס יידישע?
וואָס קאָן עס טאָן אליין?
נאָר וויינען, קלאָגן.
עס וויינט און קלאָגט גענוג שוין.

שלמה:

ניין, ניט די יידן בלויז.

ס'איז אונזער וועג —
דורך יידן צו דער וועלט.

דוד:

וואָס אַרט דער וועלט פאַר אונז?
און זאָל עס אונזער דאגה זיין
די וועלט פאַרזאָרגן?

שלמה:

ווי עס קאָן די וועלט אָן יידן נישט קיין קיום האָבן,
קאָן אויך דאָס פאָלק, דאָס יידישע, נישט ווערן אויפגעריכט,
ביז ס'וועט די וועלט...

דוד:

איך גלויב, איר זענט אַ מאַן פון גאָט,
ר' שלמה.
און אייער וואָרט איז אָפט מיר בייגעשטאַנען,
נאָר כ'קאָן אין אייערע זעהונגען נישט מיטגיין
און כ'האָב קיין פליגל נישט צו פליען.
עס איז מיין ציל אַ פשוטער.
מיין ברודער האָט חיילות,
די מערב-לענדער קאָן די הילף צוניץ קומען,
וואָס מיין אַרמיי האָט אָנצובאָטן זיי —
אַנטקעגן טערק.
פאַר אונזער הילף זאָל אונזער פאָלק
באַקומען ווידער ס'לאַנד,
דאָס הייליקע, געגאַרטע לאַנד, פאַר זיך אַלס היים.

שלמה:

און דאַן?...

דוד:

דאַן איז דער ציל דערגרייכט.

אָן אייגן לאַנד.
ווי יעדעס פאָלק דאָ אויף דער ערד.
און לעבן זאָל דאָרט אונזער פאָלק,
און מער נישט אָנקומען צו פרעמדער לאַסקע,
וואָס ווערט געגעבן מיט אַ האַנט פון שטעכיקייט,
און מיט אַ האַרץ פון שנאה, חשד און נישט פאַרגינען.
דערצו בין איך אוועק פון מיין געבורט-לאַנד.
דאָס איז מיין טוואונג דאָ אין מערב.

שלמה:

אַ לאַנד ווי אַלע פעלקער,
און גאָרנישט מער?
וואָס נאָך?

דוד:

דאָס איז גענוג
איך קאָן נישט צוזען ווי עס שאַרן זיך די ברידער
אין יעדן לאַנד פאַר יעדן האָר.
איך קאָן נישט צוזען ווי פאַר יעדער טיר
מען טרייבט זיי,
ווי חיות קרעציקע,
און ווי דורך יעדער שפּאַרע
זיי קליגן זיך צוריק אַריינצוקריכן.
ס'איז בעסער איינמאָל טויט
ווי טויזנטער אַזוינע לעבנס.

שלמה:

גלייך טרעפט צו מיר אין האַרץ אַריין,
דער ווייטיק, וואָס איר האָט דאָ שאַרף אַזוי
פאַרשפּיצט מיט קאַרגע רייד.
נאָר וואָס איר ווילט —
איז נישט דער רוף פון גאָט צו זיין געליבטן פאָלק.

נישט נאָר אַן איינגן ווינקל איז דאָס מזל פון דעם אויסדער־
וויילטן.

זיין גורל איז גאולה,
נישט נאָר פאַר זיך אַליין —
פאַר גאַרער וועלט!

דוד:

מיר קלינגען פרעמד אַזוינע רייד.
די לערן, די געהיימע —
כ'באַנעם זיי נישט.
מיין האַרץ באַנעמט, עס דאַרשט מיין האַרץ:
דאָס פאָלק מוז אויפהערן צו זיין
ווי בעטלער אומעטום,
געבויגענע און נישט געוואונשענע.
אַ לאַנד פאַר זיי,
די ערד, די אייגענע, צוריק,
און זי באַקומען מיט דעם אייגענעם כח,
מיט חיל און געווער,
ווי קריגסלייט, ווי גבורים, ווי אַמאָל די מכבים!

שלמה:

ניין, ניין, ניט דאָס, ר' דוד,
ניט דאָס אַליין.
דאָס אויסדערוויילטע פאָלק
זוכט ניט קיין לוין, קיין רויב פון קריג.
נישט אויסגעקליפּט, נישט אויסגעבויטן ווערט זיין צער
דורך נוצן נאָר פאַר אים.
דורך אונז, דורך אונזער ווייטיק — צו דער וועלט.
מיט אונזער פּיין די וועלט דערלייזן.

דוד:

דאָ גייען מיר פונאַנדער זיך,

ר׳ שלמה.
כ׳טרעט אָפּ.
איך האָב נישט מורא פאַר סכנות —
ווען ס׳איז אַ וואָנט, וואָס כ׳זע פאַר זיך,
און וואָס איך מוז און וויל זי דורכברעכן.
אַ חלום קאָן פאַרנעפּלען נאָר, צעדולן.
עס איז נישט פאַר מיר.
כ׳פאַר היינט שוין אָפּ פון רוים.

שלמה:

אביסל פארוואונדעט, געקרענקט. זעט איין, אז עס איז פארפאַלן

מיר וועלן זיך נאָך זען, ר׳ דוד.
נישטאָ אזא באַהעלטעניש,
וואוהין גאָטס רוף זאָל נישט דערגרייכן, נישט געפינען.

דוד:

שיידט זיך שטיל מיט שלמהן. מיט אנטשלאָסענעם קוק — אָפּ

שלמה:

זיי גייען רק אוועק.
איך בלייב אַלץ מער אַליין
אַלץ ווייניקער פאַרשטאַנען
און מיטגעפילט נאָך ווייניקער.
אַזאַ אחריות!
אַזוינע שרעקלעכע נסיונות.
און איך אַליין בלויז מיט מיין לעבן,
בלויז מיט מיין לעבן אין דער וועלט
בלויז מיט מיין לעבן — קעגן וועלט...

בילד VII

א המון.
ערשטער פון המון.
צווייטער פון המון.
ערשטע פרוי.
צווייטע פרוי.
ערשטער גלח.
צווייטער גלח.

יעקב מאַנטין.
חיים מעדינאַ.
צווייטער ייד.
יוסף פון אַרלי.
שלמה מולכו.
זעלנער.
מאַנכע אָנהענגער שלמהס.

אין רוים, פאַרנאַכט. הינטער אַ וואַנט אויסער שטאָט. אַ מחנה מענטשן, מערסטנס קריסטן, מערסטנס אָרעמע. מענער, פרויען, אויך קינדער, הערן מיט בייגעריקייט וואס שלמה רעדט. קלאַנג פון קירכן־גלאָקן דערטראָגט זיך פון דער ווייטנס און דויערט דורך דער גאַנצער סצענע. צווישן דעם עולם זעט מען מאַנכע אָנהענגער שלמהס, און יוסף פון אַרלי קוקט מיט פאַרזיכט אויף דער מחנה. זוכט עמעצן. שלמה — אָנגעטאָן אין צעריסענע קליידער, אָרעם ווי די מערסטע פון עולם. ווען דער פאָרהאַנג הויבט זיך אויף, האַלט שלמה אין מיטן רעדן

שלמה מולכו:

.... איך האָב געזען, ווי עס האָט פון אַלע עקן וועלט
אַ גרויסער שטורם זיך געהויבן,
און פינצטער ווּיסט איז אַלץ אַרום געוואָרן,

נאָר ערגעץ האָט אַ פונק געלויכטן.
אַריבער שטורם און פּאַרטיליקונג
האָט ער מיט יום-טוב און מיט פרייד געפינקלט
עס האָבן זיך געשטאַרקט די ווינטן
דאָס פּינטל ליכט צו לעשן,
נאָר עס האָט דער שטורם
אים ניט געקאָנט באַזיגן.

איך האָב געזען ווי עס האָט אין מערב-זייט
אַ וואַנט געשפּאָלטן זיך אויף צוויי
אין אַ פאַרשייטן פּאַלאַץ,
וואָס איז געשטאַנען איינגעטונקען
אין געריטענער רייכע, פאַרביקע און שמעקעדיקע,
און עס האָט זיין פונדאַמענט געלעקט אַ גרויסע נאַסע חיה.
די חיה האָט איר גרינע, אומרחמנותדיקע צונג
אַדורכגעשפּאַרט אין שפּאַלט פון וואַנט,
און אַלעם לעבעדיקע זשעדנע אָפּגעווישט.
געשריי פון פרויען און געוויין פון קינדער,
פאַרווירונג צווישן מענער.
און פּגרים אומעטום, געשוואָלענע און בלויע פּגרים.
איך האָב געזען אַ וואַלד מיט שאַרפע, רויכערדיקע שווערדן,
מיט שווערדן הענגענדיקע איבערן קאָפּ
פון אַ פאַריסענער און גאוהדיקער שטאָט.
בלוט האָט גערונען פון די שווערדן,
ווי פון די העלזער פון געשאָכטענע בהמות.
פאַרשוואַנקען האָט דאָס בלוט די מענטשן.
נאָר הענט נאָר גערע אָפּגעפּליקטע הענט
האָבן דאָ און דאָרט פון רויט-געדיכטן ים
אַרויסגעשטעקט.

איך האָב געהערט ווי עס האָט אַן אויסטערלישער רעש

בענומען טראָגן זיך פון צפון,
און מתים האָט עס אָנגעיאָגט אהער,
און פול געמאַכט די גאַסן.
די מתים האָבן זיך געלעגט, די מתים האָבן זיך געשטעלט.
עס האָט ליב, פארפוילטס און טויטס, אָן לייב געפרעסט,
און עס איז געוואָרן אַ געמיש
פון לייב, צעקוועטשטן ביז דעם ביין
ביז געלן, ביז פארבלוטיקט-געלן ביין...

ערשטער פון המון:

און דער באַשייד!
וואָס מיינט די זעהונג דיינע?

צווייטער פון המון:

דו שרעקסט נאָך מער
ווי עס האָט אמאָל געשראָקן סאַוואָנאַראָלאַ,
דער אימפּעטיקער, בייזער פריאָר פון פלאָרענץ —
וואָס ווילסטו מיט דיינע שרעקענישן?

אַ סך שטימען:

דערצייל אונז וואָס עס זענען אָט די צייכנס,
וואָס פאַר אַ צאָרן זאָגן זיי אונז אָן?

אַ סך שטימען:

זאָג דעם באַשייד! באַשייד!!!

שלמה מולכו:

ווי קלאָר איך הער די גלוסטונגען פון אייער נייגעריקייט
זע איך נאָר קלערער וואָס עס קומט,
וואָס מוז אין גיכן קומען.
און הערט!
הערט וואָס עס האָט מיר גאָט געוויזן דורך דעם חלום:

ווי מחנות הונגעריקע וועלף,
ווי באַנדעס אויפגערייצטע יונגע לייבן
געגענען, רוקן זיך חיילות אָן אויף רוים —
דער שמוץ-גרוב פון דער טומאָה.
זיי וועלן אָפּווישן די שטאָט פון צווישן שטעט.
עס איז פול איר מאָס פון בלוט און זינד און שאַנד.
געקרוינטע קעפּ וואָס קיניגן מיט ליגן,
די רייכע און די זאַטע, איבערזאַטע,
וואָס פרעסן רק די אָרימע,
זיי וועלן אַלע זיין פאַרצוקט
און פעלן וועט גאָר ערד,
די מתים צו פאַרדעקן.
און די מלחמות וועלן נאָך זיך שלעפּן
חולאתן און מגפות.
ווען עס וועט די שווערד פאַרקוקן —
וועט ענדיקן די פּעסט.
דער טאָג איז נאָענט
גאָטס צאָרן גרויס,
און אָט באַפאַלט ער מיט גערעכטער שאַרף דעם קאָפּ
פון דער פאַראומרייניקטער און זינד-באַפלעקטער שטאָדט.

צווייטער פון המון:

האָסט שרעק אויף שרעק אונז דאָ געמאָלן.
איז איינער דער באַשייד:
דער אונטערגאַנג פון רוים —
דעם שמוץ-גרוב פון דער טומאָה?

שלמה מולכו:

ניין, ניט בלויז רוים.
גאָטס צאָרן מעסט די לענג און ברייט פון גאָר דער וועלט.
און הערט,
הערט דאָס וואָרט פון גאָט:

אין צפון וועלן הויך די טייכן אָנגעשוואָלן ווערן,
אַריבער אַלע ברעגן, בריקן וועלן שטורעמען די וואַסערן,
און אָפּשווענקען, דערטרינקען אַלץ און אַלעמען.
אין צפון וועט עס זיין,
און עס וועט געשען אויך נאָענט לעבן אייך
אין מערב, אין אַ מערב־לאַנד,
וואו בלוי דער הימל, זאַפטיק, פעט די ערד,
דאָרט וועט די טריקעניש אויפפּראַלן דאָס מויל,
פאַרשלינגען מענטשען, הייזער,
בהמות אין דעם פעלד,
די חיות אין די נאָרעס —
און ווי וועט זיין דעם יעניקן,
וואָס וועט נישט גלויבן.

עטלעכע פרויען מיטאַמאָל:

וואָס נאָך? וואָס נאָך האָט דיר גאָטס מלאָך אָנגעוויזן?
וואָס נאָך איז אונז פאַרשריבן אויף די טאָוולען פון דעם שפּעטער?

שלמה מולכו:

צעשפּאָלטענע די הימלען הענגען איבער קעפּ און אויגן,
אַ פייער גייט אַרוים און...
נאָר וואַרט? צו וואָס?
איר וועט שוין זען די צייכנס,
וואָס זאָגן אָן דאָס קומען פון דעם פאַרטיק־גרויסן טאָג,
און ווי וועט זיין צו דעם,
וואָס וועט נישט גלויבן.

ערשטער פון המון:

און וואָס איז גאָטס כוונה?
נאָך וואָס וועט ער אונז האַרב אַזוי אַלץ פּרובן?
צו וואָס דאָס שרעקן אונז?

שלמה מולכו:

נישט שרעקן וויל איך, נייערט ברענגען אייך א בשורה,
און ווארענען די בלינדע
און אנזאגן די שווערע אויפן גלויבן,
זיי זאלן וואשן זייערע רויטע זינד,
און תשובה טאן און גרייטן זיך,
ווי לאנג עס איז נאך שעת-הכושר.

ערשטע פרוי:

עס איז הייליקייט אין זיינע רייד.
ער רעדט ווי אין די געטלעך-שטראפעדיקע ביכער.

צווייטע פרוי:

איך גלויב אין אלעם, וואס ער זאגט.
ווי קאן מען אים נישט גלויבן?

א סך מיטאמאל:

נערעכט!
ווי קאן מען אים נישט גלויבן?
ער איז פון גאט געשיקט.
עס רעדט גאטס ווארט צו אונז דורך זיינע ליפן.

צווייטער פון המון:

מיר זענען ארעמע, געמיינע מענטשן.
דו רופסט נאך ריייניקונג צו אונז,
וואס גייסטו נישט אהין, וואו עס ווימלט אומריינקייט
אין רייכטום און אין וואוילטאג,
וואו עס בלענדט די זינד מיט גאלד און זילבער,
מיט דימענטען, מיט זייד און סאמעט?

שלמה מולכו:

איך וועל גיין! איך וועל גיין!

נאָר עס קומט גאָטס וואָרט צוערשט
צו די באַליידיקטע, פאַרשטויסענע.
עס קומט ווי עס קומט אַ בעטלער צו אַ רייכער איר,
און דאַן ווי עס פאַלט אַ גנב אַן ביינאַכט.

ערשטער פון המון:

און ווער וועט זיין דער שליח?
דורך וועמען וועט אונז דער גערעכטער גאָט
זיין וועג פון אמת ווייזן
און מיר — מיר וועלן אים דערקענען?

שלמה מולכו:

אומאַנטשלאָסן, ווי פאַר זיך

און אפשר רעדט ער איצט צו אייך —
איז איינער פונקט ווי איר,
אַליין אַן אָרעמער, געמיינער,
אַליין פאַרשטויסענער, פאַרוווירטער.

דער עולם כאַפּט זיך נישט מיט אַמאָל, וואָס ער מיינט, דאַן שטאַרק צערודערט קוקן זיי זיך אָן איינער דעם צווייטן, רעדן, פרעגן, וואונדערן זיך, פרייען זיך. קיינער אויסער יוסף פון ארלין באמערקט נישט ווי עס קומען אריין עטלעכע גלחים מיט באוואפנטע מיליטער־לייט, אָנגעפירט פון יעקב מאַנטין און אַנדערע יידן

יעקב מאַנטין:

אָט איז ער, דער, וואָס יידן ווילן אים נישט קענען
און וועלכער האָט אייך אויך פאַרראַטן —
אַ קריסט געבוירן האָט ער אָפּגעקערט זיך פון אייער גלויבן,
און איצטער בונטעוועט ער ס׳פאָלק,
און רופט עס קעגן מלכות.

ערשטע פרוי:

וואָס? וואָס?

א ייד איז ער?
עס האָט באַלד דאָס האַרץ געזאָגט מיר,
אַז עפּעס איז נישט גלאַט דאָ.

ערשטער פון המון:

ווי קלוג עס זענען דאָס די הערצער פון די ווייבער!...

צווייטער פון המון:

נו, שטיל, לאָזט הערן. לאָמיר אַלעס וויסן אַקוראַט.

יעקב מאַנטין:

יאָ, יאָ.
ער איז אַ ייד.
הלואי וואָלט ער עס קיינמאָל נישט געווען.

צו די גלחים

איר זעט — אַזוי כסדר נאַרט ער אַלע.
אַמאָל באַווייזט ער זיך אין שולן צווישן יידן
פאַרפירט די הערצער פון די אומגליקלעכע ברידער
מיט פאַלשע האָפנונגען, מיט גאָלדענע הבטחות.
און אָט איז דאָ ער,
דאָ צווישן אייערע געטרייע אונטערטאַנען,
און העצט זיי קעגן דער רעגירונג,
אַנטקעגן אַלע חשובע און הויף־געבוירענע,
אַנטקעגן אַלע רייכע.
נאָר מיר — מיר ווילן אים נישט קענען.

חיים מעדיגאָ:

מיר ווילן אים נישט קענען!

נאָך א ייד:

מיר ווילן אים נישט קענען,
נישט אונזערער איז ער.

ערשטער גלח:

א פיינע זאַך! עס מסרט איין געמיינער א צווייטן

צווייטער גלח:

נו, אין מסירות זענען יידן גרויסע בריות
זיי ווערן רייך פון יעדן אומגליק פון א צווייטן,
אפילו פון אַן אייגענעם.

יעקב מאַנטין:

נישט קיין מסירה!
מיר טוען ווי עס פאַדערט דאָס געזעץ פון לאַנד,
און עס הייסט אונז דאָס געוויסן
און זאָלן מיר רחמנות האָבן?
האָט ער אויף אונז רחמנות?...
נו, קלערט נישט פיל, געערטע פריסטער.
באַפעלט די זעלנער שנעל אים צוצונעמען.
פאַרנעמט אים, אָט דעם ייד,
וואָס יידן ווילן אים נישט קענען.

חיים מעדיגאָ:

פאַרנעמט אים!

נאָך א ייד:

פאַרנעמט אים! שטעלט אים צו דעם טריבונאַל.
און טוט ווי עס הייסט אייך דאָס געזעץ.

די גאַנצע צייט פון די לעצטע רייד האָט דער המון קוים געקאָנט איינהאַלטן זיין צארן. איצט פּלאַצט ער מיט אַמאָל אויס

צווייטער פון המון:

א ייד! א ייד איז טאַקע ער.
דאָס דאַרף אים נישט געשאָנקען ווערן:

ערשטע פרוי:

אין תפיסה ווארפט אים,
און זאָל דער גרויסער טריבונאַל
אים משפטן פאַר זיינע העצעס,
פאַר זיין פאַרראַט און זיינע ליגנס.

צווייטע פרוי:

צו גוט פאַר אים די תפיסה.
וואָס שנעלער אויפן שייטער-הויפן,
און זאָל דאָס פייער פרעסן גליך נאָך גליד
דעם יידן אומריין לייב.
האָט אונז געגאַרט דאָ לאַנגע טעג.
ניט אויסגעזאָגט אַלץ ווער ער איז.
איצט ווייסן מיר!

ערשטע פרוי:

איצט ווייסן מיר!
פאַרברענט וואָס שנעלער זיין געביין.

א סך פון המון מיטאַמאָל

פאַרברענען! פאַרברענען אים!

שטימען פון המון:

עס האָט זיך שוין צעשפּילט דאָס פעבלדיקע בלוט.
אַט ערשט געווען ביי זיי א גאָט,
און איצטער... טפו!

שפּייט אויס און קערט זיך אָפּ, בעת די גלחים מיט די זעלנער, וואָס האָבן אַלע מיט פאַרגעניגן געקוקט אויפן צעבושעוועטן המון, דערנעענטערן זיך צו שלמהן, וואָס שטייט די גאַנצע צייט א רואיקער, א לויכטענדער, א פריידיקער.

ערשטער גלח:

איז אמת, וואָס דער ייד דערציילט דאָ?
דו האָסט זיך אָפּגעקערט פון אונזער ריינעם גלויבן,
און ביסט אַ ייד געוואָרן?

שלמה:

יאָ, כ'בין אַ ייד, אַ ייד!
און איך באַדויער נאָר,
וואָס נישט אַ ייד בין איך געקומען אויף דער וועלט.

צווייטער גלח:

וועסט האָבן צייט דיין חוצפה צו באַווייזן
ביים הייליקן געריכט.

צו די זעלנער

פאַרנעמט אים!

שטימען פון המון:

פאַרברענען אים, פאַרברענען!
מיר וועלן אַלע קומען טאַנצן אויף זיין אַש.

די זעלנער פירן ארויס שלמהן, וועמענס פּנים לייכט מיט גליק. די גלחים מאַראַויס מיט אויפגעהויבענע צלמים. שלמהס אנהענגער, חוץ יוסף פון ארלי, צעקריכן זיך פאַר־מעלעך, פאַרקלעמטע. מאַנטין מיט זיינע אנהענגער, מיט געבויגענע קעפּ, גייען אַוועק אין אַ אַנדער זייט

יוסף פון אַרלי:

כמעט אליין אויף דער סצענע

ס'האָט מאַנטין זיינס געטאָן.
נאָטס שטראָף וועט אים שוין אויסגעפינען.
און שלמה מולכו,
גאָטס אויסדערוויילטער —
ער וועט נאָך ווייזן זיך
די מאַנטינס צו פאַרשעמען מיט זיין ליכט און גוטסקייט.

בילד VIII

קאַרדינאַל דאַ ביביענאַ.
פּויפּסט קלעמענט דער זיבעטער.
מאַרקיזין איזאַבעלאַ ד׳עסטע.
שלמה מולכו.

אין קלעמענט דעם זיבעטענס אינערלעכע צימערן, אין וואַטיקאַן. עס איז היבשע עטלעכע חדשים נאָך דער לעצטער סצענע. שלמה מולכו זעט אויס אָפּגעצערט. לויכט מיט גייסטיקער, נישט ערדישער שיינקייט

דאַ ביביענאַ:

יאָ, מולכו, כ׳מוז זיך מודה זיין —
כ׳וויל בעסער הונדערט מאָל זיין קאַרדינאַל ביביענאַ,
ווי איין מאָל שלמה מולכו,
ווי ס׳זאָלן פול ניט זיין די טייכן
פון מיינע שפּעטערדיקע טעג —
זיי וועלן נישט אָראָפּשווענקען אָט יענעם טאָג
פאַרביי שוין לאַנגע שטורמישע חדשים,
און כ׳זע נאָך אַלץ די ווילדע, ליאַרמענדע מאַנאַכן,
און הער די קולות, אָנגעשאַרפטע מיט סטראַשונקעס,
און אַלץ, —

ווייל ס'האָט דער כיטרער, קונציקער קלעמענט
אַרויסגעריסן אייך פון פייער,
און האָט אַן אַנדערן געוואָרפן אין דעם פיסק
פון שייטערהויפן.
ווען נישט קלעמענט,
ווען ס'וואָלט דער צופאַל נישט געפירט אים אין דער תפיסה,
און ער וואָלט ניט געזען אייך —
וואו וואָלט איר איצט געווען?

שלמה מולכו:

אין אַ פיל ריינער, בעסער אָרט,
ווי דאָ...

דאַ ביביענאַ:

אין הימל, האַ?
ווי קאָנט איר, מולכו, גלויבן אין אַ הימל,
ווען אַט דער בלינדער פּעבל מיינט,
אַז גאָטספאַרכטיק טוט ער דעם הימלס ווילן
ווען ער באַגערט צו זען אייער הערלעך לייב
צעסמאַליעט און צעאַשט אין פלאַמען?
עס האָבן מיינע דינער מיר דערציילט
מיט וויפיל פרייד-געשרייען
עס האָט דער פעבל צוגעקוקט
ווי יענער אומגליקלעכער
האָט זיך געגומען בראָטן.
זיי האָבן נישט געוואוסט,
אַז ס'האָט דער פויפּסט באַפרייט אייך
באַהאַלטן אייך אין וואַטיקאַן,
און ס'פייער האָט אַן אַנדערן געפרעסן.
זיי האָבן ווילד געשריען און געקוויטשעט, —
די פרויען העכער, מער נאָך, ווי די מענער —

אזוי דעם שלמה מולכון!
אזוי דעם דיאַנאַ פּירעסן,
דעם לעסטערער, פאַררעטער פון דעם וואָרן גלויבן!
פּונקט ווי זיי וואָלטן צו אַ סעודה זיך געזעצט,
געקייט באַטעמט געבראָטנס,
באַלעקט זיך מיט דעם בלוט,
און זיך ביז היץ די בייכער אָנגעפּולט
מיט זאַפטיקע, געשמאַקע שטיקער פלייש.
וואָס פאַר אַ לעבן איר האָט אויסגעקליבן!
און איצט אפילו!
איר זייט נאָך אַלץ נישט זיכער דאָ.
מיט יעדן טאָג אַלץ ווייניקער.
עס האָט קלעמענט אייך ליב.
איך, אַנדערע פּרעלאַטן
באַשיצן אייך,
און דאָך, —
די אינקוויזיציע לויערט,
שטעלט פּאַסטקעס אייך צו כאַפּן,
און רוים, אפילו אויף דער טייל,
וואָס איז אַרומגעצוימט מיט אַט די מויערן,
איז נישט געזונט פאַר אייער פוס,
נאָך ווייניקער פאַר אייער קאָפּ.
חדשים אָפּגעזעסן אין געפענקעניש.
חדשים אין באַהעלטעניש אין וואַטיקאַן —
און ווידער מוזט איר לויפן, זיך ראַטעווען, אַנטרינען.
עס נוצט אפילו נישט,
וואָס אַלע אייערע נבואות זענען —
ווי מאָדנע ס'שפּילט אַמאָל דער צופאַל! —
געשווינד און פּינקטלעך וואָר געוואָרן.
צו וואָס, פאַרפאָלגטער נביא,
צו וואָס זיך אויסגעקליבן אַזאַ לעבן?

שלמה מולכו:

מער מיט זשעסט ווי מיט ווערטער

גאָט!

דא ביביענא:

אַ מאָרנער גאָט.

אַ פויזע. פארטראַכט זיך

נישט מערער מאָדנע דאָך ווי — די,
וואָס דינען אים,
וואָס גלויבן — זיינע נאָזלעכער
באַגערן נאָך דעם ריח
פון אַנדערע צעברענטע גלידער.

שלמה מולכו:

נישט זייער שולד, הער קאַרדינאַל.
נישטאָ קיין וויסן אין זייער טואונג.
די בלינדקייט, די אכזריות זייערע
איז אויך פון גאָט,
דעם גוטן, ליבעדיקן און גערעכטן.
דעם מענטשנס העכסטער גורל אויף דער ערד
איז אָפּצוגעבן זיך פאַר זיינע ברידער,
פאַר נאָענטע און ווייטע,
פאַר אייגענע און פרעמדע,
פאַר וועלט.
און אָן די ברענער —
ווי וואָלטן דען געקאָנט פאַרברענטע זיין?

דא ביביענא:

איר רעדט ווי דאָן די פלאָרענטינער ליגנער,
ווען ס'האָט זייער רשעות
פאַרשיקט אויפן פייער־וואָגן אין דעם הימל —

דעם אָרעמען סאַוואָנאַראָלאָן.
האָט אויך געוואָלט פאַר גאָט אַ קרבן זיין,
און מיט דער הילף פון די פאַררעטער פון פלאָרענץ
האָט ער דאָס זייניקע געהאַט.
און אָט די אויסוואורפן —
זיי זענען גאָטס געשיקטע!
ניין, מולכו, איך פאַרשטיי אייך נישט.
און בעסער וועל איך דעם המון נאָך יאָרן נאַרן,
זיין פאַר דער וועלט אַ קאַרדינאַל,
אַ דינער פון דער קירך און פויפסט,
ווי זיין אַ הייליקער, וואָס דער המון
זאָל קאָנען קרייציקן.
גענוג שוין איין געקרייציקטער
די וועלט איז פון דאָן אָן
נאָך נישט בארוהיקט.

שלמה מולכו:

די ווערטער זענען קליידער.
מען דאַרף נישט זיי, נאָר דאָס וואָס זיי באַהאַלטן
באַשולדיקן,
ווען ס'ברענגען אויף דער וועלט זיי פאַלשע מיילער,
שלעכטס-טראַכטנדיקע מוחות.
אפילו נאַרישקייט איז גאָטס אַ וועג,
אפילו פאַלשקייט, שלעכטס.
איר זעט:
אָט זענען גראַדע, פאַראַלעלע ליניעס צוויי,
זיי טרעפן זיך דאָך קיינמאָל נישט,
עס לערנט אונז אַזוי אייקליד.
און דאָך באַגעגענען זיי זיך יאָ.
פאַראַן אַ פונקט וואָס בינדט צוזאַמען זיי
אין גלייכער צייט.
און ווער ס'קאָן זען, דער זעט און ווייס.

דער פונקט, דער איינער
איז כולו גוטס.
נאָר ס'שוואַכע זען פון אונזער אויג
באַווייזט אונז צוויי באַזונדערע צעטיילטע שורות,
וואָס זענען, מוזן זיין צעטיילט:
דאָס גוטע — שלעכטע.
היינט וואָס איז נאָך אויף יענער זייט פון פינטל!
דאָס פינטל קומט פון ערגעץ אויך.
דאָרט איז,
דאָרט איז

מיט עקסטאַז

נאָך מער ווי גוטס,
דאָרט — לויטערע און קילע חכמה.
מען דאַרף באַנעמען דאָס:..

דא ביביענא:

און איך פאַרשטיי דאָ גאָרנישט.
און וויל נישט
פאַר מיר גענוג וואָס איך זע,
און שיין די שיינקייט, וואָס די וועלט פאַרמאָגט.
זי באָט מיר אָן אַ שמחה, אַ פאַרגעסונג.
אַ שאָד בלויז, וואָס דויערט אַזוי ווייניק:
ווען ס'לעבן וואָלט געוועזן לענגער!
ווען ס'וואָלט די יוגנט נישט געאיילט זיך
מיט שנעלע, שרעקלעך שנעלע טריט
צום ווינטער.
נאָר אויך אַזוי געפעלט די וועלט מיר
און כ'וויל געניסן ס'לעבן.

שלמה מולכו:

רייד קינדישע —
און בלינדע.

דא ביביענא:

באמת אזוי קינדיש?
און איר, מיין שלמה מולכו,
דער נביא,
דער אָנזעאָגער פון רוימס פארפלייצונג
דער וואָרנער פון דעם ערד-ציטער אין ליסאבאָן
און דער העראָלד פון דער קאָמעטע,
וואָס האָט געשראָקן אלע שעפסן —
פיר-פיסיקע און אויך צוויי-פיסיקע,
איר זייט דען איצטער נישט צופרידן,
וואָס איר זייט נאָך נישט אש,
וואָס ס'פייער האָט געלעקט, געבראָטן
אן אנדער טמא לבוש,
ווי אייערן?

שלמה מולכו:

כ'בין נישט אזוי צופרידן, ווי ס'דאכט זיך, קארדינאל:
און ווען דער זעלבער טאָג וועט קומען נאָך אמאָל,
וועט נישט קיין פויפסט און נישט קיין אימפעראטאָר
פארמיידן דאָס,
וואָס איז באשטימט פאר מיר,
צו וואָס מיין הארץ וויינט אין געבעט
צו יעדער שעה, צו יעדער רגע,
ווי פאר זיך
זיך אָפּגעבן, זיך אָפּגעבן,
פארגעסונג אין יסורים,
און דורך יסורים — פרייד.

דא ביביענא:

עס קלינגט אייער שטים ווי אין דעם מויל

פון א פארליבטן,
אין יענער זעלטן-זיסער שעה,
ווען אייליק לויפט ער צו זיין ליבסטער,
און ווייס,
אז זי ווארט מיט דעם זעלבן פלאטערדיקן הארץ
ווי זיינס.

שלמה מולכו:

אביסל איבעראשט, נאכדענקענדיק

און אויב ס'איז אמת?
און וואס איז דען דער גלוסט פון לייב?
ס'איז אויך נאר אפגעבונג דעם טויט.
ווער ס'מוז עס טאן דער זאל: איך וויל —
די פולע אפגעבונג.

דא ביביענא:

משוגענע, צעדרייטע רייד.
נאר אויב עס איז אלץ איינס,
וויל איך שוין בעסער אפגעבונג,
ווי איר פארשענערט עס אויף אייער לשון
אין רונדיק-ווייכע ארעמס פון א שיינער פרוי.

האלב ציניש

הערט מולכו: האט איר אמאל געפילט,
ווי פרויען-ארעמס האבן אייך ארומגענומען?
האט איר אין זיך אמאל געזאפט
די אויגן האלב-געשלאסן, גאנץ פארנעפלט
דאס מויל, א האלב געעפנטס?
די דורשט צו אייך — ארויף?

שלמה מולכו:

א פארוואונדערטער

ער, קארדינאל, איר זייט פיל עלטער שוין פאר מיר,

און אייער עלטער האָט נאָך זיך געלאָזט א יוגנט,
וואָס האָט געדאַרפט שוין זאט זיין
מיט וויסן און געניטקייט,
און נאָך זענט איר פאַרטאָן
אין אַלע גלוסטונגען פון לייב.

דא ביביענא:

נאָר איינס באוויין איך, מולכו:
וואָס זעלטענער, אַלץ זעלטענער,
פעל איך זיי אויס.
די וואונדערבארע וועזנס —
אַלץ ווייניקער זייער קומען,
אַלץ קאָרגער דאָס געשאַנק פון זייער נאָכגעבונג.
און איר, איר, מולכו,
איר זענט דאָך שיין און יונג אזוי.
ווי מוזט איר וועקן זייערע באַגערן!
זענט איר באמת אזא אכזר
צו זיי, צו זיך?

שלמה מולכו:

שטעלט אָפּ דעם פלוס פון אייערע רייד,
די זינדיקע!

דא ביביענא:

איר שרעקט זיך, מולכו?
עס פלאצן וואו די רייפן פון אייער פאנצער
דעם אויסגעטראַכטן?
דאָס קלוגע לייב ברענט דורך אן עפנונג
אין דער קרישטאָלן-האַרטער פעסטונג
פון קאַלטן, ריינעם גייסט?

שלמה מולכו:

הערט, הערט:

איך האָב פאַרלאָזט אַ כּלה,
די שענסטע פון די פרויען:
שוין לאַנגע זומערס, לאַנגע ווינטערס
פול מיט גערענגל, פול מיט בענקשאַפט:
און כ'וועל זי קיינמאָל מער נישט זען אין גוף,
מער קיינמאָל נישט.

דאַ ביביענאַ:

משוגענער, משוגענער!
פאַרוואָס?

שלמה מולכו:

ווייל נישט נאָר זי,
נאָר יעדעס פרוי-לייב שויבערט אויף מיין בלוט
מיט הייסע און פאַרבלענדנדיקע כוואַליעס,
פון קינדוויז אָן האָב איך די אומריינקייט פון זיך
געראַפט אַרויסבייטש.

דאַ ביביענאַ:

די אומריינקייט!
איר בעל-חלומות נאַרישער,
די גרעסטע פרייד פון מענטש,
דאָס העכסטע גליק, וואָס גיט פאַרגעסונג.
ביי אייך איז אַלעס זינד —
אין נאָמען פון אַ וואַנזין:
איך וועל אייך זאָגן אָפן, מולכו:
אי סאַוואָנאַראָלאַ אונזערער
אי איר,
און אַלע אַנדערע פאַנטאַסטן פרעמדע דאָ —
איר האָט פאַרדינט מיט אייער לייקענען די וועלט,
מיט דעם באַצווינגען ס'לייב און אַלעס מענטשלעכע,
אַז אַש, נאָר אַש זאָלט איר פאַר דער צייט איר ווערן:

א זינד — דאָס שטאַרקסטע פאַרגעניגן,
דאָס איינציקע, וואָס איז געגעבן אַלע גלייך
דאָ אויף דער גרויזאַמער, אומגלייכער ערד!

שלמה מולכו:

דאָס גרעסטע פאַרגעניגן! פאַרלייקענען די וועלט!
א וועלט, וואו ס'גרעסטע פאַרגעניגן
איז בלינדע תאוה פון דעם לייב,
איז גאָר נישט ווערט דעם מענטש
און כ'וויל פון איר נישט וויסן.
פאַר אָט דער וועלט — געגנוג די חיות;
דעם מענטש האָט גאָט אַן אנדער גורל אָנגעצייכנט,
ווייל אים האָט ער לויט זיין געשטאַלט באַשאַפן;
דעם מענטשנס פּרצוף — אַלע וועלטן;
א חיה מיט גאָטס פּנים איז דער מענטש:
דער גלוסט פון לייב — די עזות פון דער חיה,
און ס'מוז דאָס פּנים גובר זיין;
די חיה — פאַרטרייבן
פאַרטרייבן!

עס קומט אריין די מאַרקיזין איזאַבעלאַ דיעסטע.

מאַרקיזין:

פאַרטרייבן! וועמען — שלמה מולכו?

דא ביביענא:

די חיה, צו דעם טייול, גענעדיקע מאַרקיזן.
און מולכו גלויבט,
אז ס'האָט די טייוול-חיה
אם ליבסטן
ווי פרויען צו ערשיינען,
אונז מענער געטלעכע צו פרואוון און צו רייצן.

שלמה מולכו:

שווייגט

מארקיזין:

איך האָב געמיינט, איך וועל אַמאָל די זכיה האָבן
אַ לוסטיקן, אַן אויפגעלייגטן:
איך האָב געמיינט, איך וועל אַמאָל די זכאה האָבן
פון אים אַ שמייכל צו באַקומען:
ווייל ער נאָך אַלץ נישט זעט דאָס שיינע אין דער וועלט,
ער זעלבסט — דער פיינסטער אַרגומענט, ווי שיין די וועלט
קאָן זיין?

צומולכון

פאַר וואָס אַזוי פיל צער
אין אייערע וואונדערבאַרע אויגן, מולכו?

שלמה מולכו:

שווייגט נאָך טרויעריקער

דאַ ביביענאַ:

שטילער צו דער מאַרקיזין

איך פיל אייך מיט, מיין ליבלעכע מאַרקיזין:
איר זענט געווים אַ קענערין
אויף מענערישער שיינקייט
כ'בין זיכער:
איר וואָלט, מאַרקיזין, נישט געפּאַרשט צו לאַנג די שריפטן
הייליקע דאָרט צו געפונען אַן ערלויבניש צוצוגעבן
דעם נאָמען שלמה מולכו
צו דער פילנאָמענדיקער ליסט פון די,
וואָס האָבן אַלע צוטריטן צו אייער בודואַר געקענט.

מאַרקיזין:

נאַאיוו, אויך שטילער

װען איך בין פּױפּסט,
װאָלט איך נאָך מערער אים געליבט
װי ס'ליבט קלעמענט.

דא ביביענא:

געװיס גאנץ אנדערש, װי דער פּאָטער הײליקער,
נישט װאָר?

מארקיזין:

אָך איר עפּוקורעער, נישט פּאררױכטבאַרער.
װי װעט מען אײך דאָרט אין גהינם בראָטן!

דא ביביענא:

כ'ברען שױן...

הויך

ס'איז צײט פאר מיר צו גײן:
זײן הײליגקײט װעט אױפשטײן באלד.
ער װיל מיט מולכון רעדן אױג אױף אױג:
נו קומט, מאַרקיזין, קומט מיט מיר.
אױב כ'בין נישט אזױ יונג און שײן װי מולכו
בין איך באַרמהערציקער א סך.

ביידע גייגן זיך צו מולכון — אָפּ

שלמה מולכו:

װאָס טו איך אין די זאַלן דאָ?
מיט אָט די מענטשן — צו װאָס האָט ס'מזל מיך צונױפגע-
בראַכט?

שױן יאָרן זינט איך בין בעל-מופת.
און װאו איך קום — די ברידער טרײסט צו ברענגען
צי צו די גױים,
צו װאָרענען און אויף דעם װעג באַזינען —

מען הערט מיט דאָרשט,
מיט ליבע אָדער מורא.
איך בין בעל־מופת.
גענעדיק האָט דער שם
געענטפערט אויף מיין תפילה
און מיר געשיינט אנטקעגן
מיט העלן וואָרהאפטיקן זין
און מיט אנטפלעקנדן באַשייד.
געבענטשט! געבענטשט!
מיר האָבן זיך געעפנט ברייט
די היילן פון דעם שפּעטער,
און כ'האָב געלייענט דייטלעך,
וואָס איז פאַר אנדערע פאַרבאָרגן.
דער שם האָט מיר געפאָלגט.
איך האָב זיך אים געגעבן
מיט קליינקייט ווי אַ קינד אַ קליינס,
און ווי אַ קינד האָט עס געטוליעט זיך
צו מיר,
און מיר געוועזן געהאָרכזאַם,
געבענטשט! געבענטשט!
נאָר עפּעס איז אַ פּגימה אין מיין זעל
און ס'הויערט בייז אויף מיר אַ קללה.
איך טרעף אויף שלעכטס. דאָס גוטע —„
ס'פאַרבאָרגט זיך אַלץ און וויל זיך נישט אנטפּלעקן.
עס וואַרט די וועלט אויף בשורה טובה און ערפילונג.
און וועל איך ברענענדיקער נאָר איר דאָרשט פונאַנדערצינדן,
און ס'לעבעדיקע וואַסער
נישט געבן איר?
באַגליק! באַגליק!
דו שם דו אַלערהייליקסטער!
מיט צוועלף,

מיט צוויי-און-פערציק,
מיט צוויי-און-זיבעציק —
באַגליק! באַגליק!
ווי דאָן דו האָסט דעם פאָלק באַגליקט
אַנטקעגן פרעהן אין מצרים —
באַגליק אויך מיר אַצינד.

האָסט מיך געפּרובט ביז איצט,
באַגליק אַצינד.
אויב כ'בין שוין ראוי איצט —
באַגליק אַצינד...
און אויב איך בין נישט ראוי —
פּאַרטיליק!

און זאָל פאַרשניטן ווערן מיין געביין
פון אַלע דיינע נעמען.
ס'קלענסטע אָדער גרעסטע.

שטויב פון שטויב,
שטויב פון שטויב,
קלענער נאָך.
ווער איך בין,

וואָס איך בין,
גאָרנישט ווייסן,
נישט געדענקען.
אויסגיין,
אויסגיין,
אויסגיין —

אָדער —
טאָן!
ראַנגלען זיך,
מעסטן זיך,
מיט דער טומאָה,
מיט דער גרעסטער,

מיט דער גבורה,
מיט דער שטאַרקסטער.
גיין צו איר,
טרעפן זי,
פנים־גלייך־צו פנים.
מעסטן זיך,
מעסטן זיך,
ווער ס'איז שטאַרקער...

עס קומט און פויפסט קלעמענט דער זיבעטער

קלעמענט:

צו זיך אַליין גאָר רעדסטו, דו גלויביקער בעל־חלום?
אַ נייע צרה זעסטו אפשר
פאַר מיר, דעם פיל געפּרובטן,
אַראָפּנידערן פון דעם מאַרגנס נעפּל־איינגעהילטן לייטער?
צי אפשר דאָס מאָל ווילסטו מיך דערפרייען
מיט גוטע ווערטער, ליכטיקע הבטחות?
שוין צייט.
איך האָב געטרוימט דאָס הויז מעדיטשי
ביז צו דעם העכסטן שפּיץ
פון גרויסקייט און פון רוים דערפירן.
מען וואַרפט כסדר מיר אין פּנים,
אַז כ'בין אַ ממזר.
איך זע דעם חוזק שטעכן
אין אַלע ליפּן־ווינקלען,
אין יעדער חניפה פון אַ הויפלינג,
אין יעדן קני־בויג פון אַ דינער.
איך האָב געוואָלט פאַרווישן אַט די שמייכלען
מיט אויפהויבן נאָך העכער
מעכטיקער
פון לעאָ דעם צענטן —

מיין שוועסטער-קינד —
די פֿאָן פון הויז מעדיטשי.
נאָר אַלץ אומזיסט.
דאָס אומגליק זוכט מיך שטענדיק אָפּ,
ווען כ׳וויל אָס מערסטן זיך פון אים באַהאַלטן.
און וואָס איך זאָל נישט טאָן,
און וואָס איך זאָל נישט ווען —
דאָס בייזע מזל לויפט פאָרויס מיט גיכע שריט,
און שלעפט זיך נאָך מיט פינסטער-שווערע שאָטנס.
דו הערסט נישט אויף צו ברענגען יעדן טאָג
מיר נייע צייכנס, נייע אָנזאָגן פון שלעכטס.

שלמה מולכו:

נישט איך ברענג אייך די צייכנס.
גאָט וואָרנט אייך.

קלעמענט:

גאָט וואָרנט. נו, געווים.
דו רעדסט דאָך נאָר מיט גאָט
איז וואָס?
וואָס נאָך?
וואָס פאַר אַ נייע רוחות
באַמיען זיך דעם נאָמען פון קלעמענט דעם זיבעטן
אַראָפּצושלעפן אין דעם אָפּגרונט,
כדי פאַר אַלע קומענדיקע דורות
זאָל אָט דער נאָמען זיין אַ קללה און פאַרשוועכונג?
ווייל הענרי פון בריטאַניע די בענדער אָפּרייסן
וואָס האַלטן אים געקניפּט מיט רוים?
האָט וואולסי, זיין בעל-יועץ, דער קצב-זון
וואָס לעאָ האָט אַ רויטע מיץ געשאָנקען אים
שוין פון זיין אינטריגירנדיקן מוח

אַ נייעם קונץ געשפּינען,
צו שלאָגן מיך,
און זיך נאָך רייכער הערלעכער צו מאַכן?
צי אפשר האָט שוין דער פּאַראַט
פון מארטין לוטער
געפונען נייע אָנהענגער
דאָרטן ביי די דייטשן, די באַרבאַרישע,
און רוים וועט אין דעם צפון מוזן לענען זיך
אויף דורכגעברענטע שטעקנס?
צי אפשר פּלאַנט דער קייזער
אַ נייע פייער־פּאַן מיט קוילן
צו וואַרפן אויף מיין קאָפּ?
וויל קאַרל ווידער אויפשפּילן אַ קונציקע קאָמעדיע
צו ווייזן,
ווי טיף עס בויגט זיין קאָפּ דער פּאַסטוך פון דעם גייסט
פאַר וועלטלעכער גבורה?
וואָס זאָגט די צוקונפט דיר —
פאַר מיר?
וואָס זאָגט זי, מולכו?

שלמה מולכו:

ענטפערט נישט

קלעמענט:

דו שווייגסט.
נו, גוט.
איך וועל מיין בייזן שיקזאַל
אַנטקעגן גיין שוין אָן נבואות.
איך וועל סיי ווי שוין מער נישט קאָנען הערן,
וואָס פאַר אַ מייסטערשאַפט דו האָסט
אין עפענען די סודות,
וואָס טוליען זיך אין בוזעם פון די שפּעטערדיקע טעג.

מיט געביטענעם טאָן

הער אויס, דו מוזט פארלאָזן רוים.
ס'איז שוין מער נישט געזונט
נישט נאָר פאַר דיר —
פאַר מיר —
אז דו זאָלסט לענגער בלייבן דאָ.
מוזט אָפּפאָרן פון דאַנען, מולכו.

שלמה מולכו:

איך ווייס. בין גרייט.
איך האָב אליין באַשלאָסן שוין צו קלייבן זיך אין וועג.

קלעמענט:

וואוהין? וואו טרייבן דיך די שטערן?

שלמה מולכו:

כ'וועל גיין אהין,
וואוהין מיין גורל פירט מיך.
כ'וועל קלאַפּן אין דער שווערסטער טיר,
אין נאָך א שווערערער,
ווי ס'איז די טיר פון וואַטיקאַן.

קלעמענט:

צו קאַרלען? צו דעם קייזער?

שלמה מולכו:

ענטפערט נישט

קלעמענט:

און אַלץ צו וואָס?
ווילסטו אויסלייזן דיין פאָלק
און איבעראַנדערשן די וועלט?

דו גלויבסט, דו ביסט גאָטס שליח,
און ער האָט דיך געשיקט
צו רייניקן די וועלט פון אומרעכט און פון טומאָה?

מיט געבעטענעם טאָן

הער, מולכו, פאַר וועמען האָסטו אָפּגעוואָרפן;
פון זיך געיאָגט ווי הינט; ווי בייזע;
אַ לעבן פול מיט גוטס, מיט רום, מיט רייכטום,
אַ לעבן רייכער נאָך מיט צוזאָגן,
העל-שיינענדע הבטחות?
ביסט יונג, געלערנט, שיין,
קיין ראַנג, קיין כבוד
איז נישט צו ווייט פאַר דיר.
האָסט אַלץ געקאָנט דערלאַנגען.
האָסט אָפּגעוואָרפן
פאַר וועמען?
די יידן?
און זיי?
איך מוז דיך טרייבן איצט פון זיך,
ווייל ס'זענען פול די אויערן פון רוים
מיט זייערע מסירות,
מיט זייערע געשרייען, אַז דו פאַרשוועכסט די קירך
און לאַכסט זיך אויס פון אַלע הייליקייטן.
דער יעקב מאַנטין הערט נישט אויף צו שיקן ביטעס
צו אַלע קאַרדינאַלן, בישאָפן,
און דער המון שרייט העכער אַלץ
אַנטקעגן דעם,
וואָס שיצט אַ יידישן פאַררעטער,
אַ לעסטערער דערפון,
וואָס ער — דער וויקאַר! — דאַרף דאָך האַלטן טייערער
ווי ס'לעבן זיינס.
די יידן, די ברידער פון דיין שטאַם,

זיי טראָגן דריי־פערטל די שולד דערפֿאַר,
און בלויז אַ פערטל —
דער אַמבאַסאַדאָר נעמט אַ בראָס פֿון פּאָרטוגאַל,
פאַר זיי, פאַר זיי צעוואָרפֿסטו אויפֿן ווינט
דיין שטאַנד, דיין גרויסע צוקונפֿט?
פאַר אַט די אַלע מאַנטינס?

שלמה מולכו:

נישט אַלע זענען מאַנטינס.
און אויך די מאַנטינס מיינען מיט די הערצער
פיל בעסער, ווי עס זאָגן אייך די טאַטן זייערע,
און ווי עס וועט אייך איינפֿאַלן —
דערגרונטעווען.

קלעמענט:

פאַרטיידיקסט זיי?
אַ מאָדנע פֿאָלק די יידן דיינע.
ווי שווער מיר איז צו טראַכטן,
אַז דו ביסט זייערער,
אַ ייד,
און נישט אַ פּרינץ פֿון קריסטנטום,
אַ בראַווער ריטער פֿון דער קירך!
כאָטש ס'האָט דיין שטאַם גענוג דיר שאַרפֿע שטיקער
פֿון זיין פֿאַרהאַרטעוועטער, שטייניקער עקשנות —
גענוג דיר אין דיין בלוט געוואָרפֿן.
כ'האָב צייט געהאַט צו פֿילן אויף מיין אייגן האַרץ
די שאַרפֿע שפּיצן,
און אויף מיין צונג —
די שטייניקייט,
זינט כ'האָב דיך ס'ערשט מאָל געזען,
זינט כ'האָב דעם פֿייער אין גאַנץ רוים
פֿון זייער רויב באַגנבעט.

שלמה מולכו:

דאָס פאָלק מיינס איז נישט שטייניק
און נישט קיין עקשן איך.
איר וועט עס קיינמאָל נישט באַנעמען

קלעמענס:

ס'איז אמת. כ'קאָן אייך נישט באַנעמען.
די יידן זענען אָדער נאַריש,
נאַראָנים, וועלכע ציטערן אַזוי פאַר וואַסער,
אַז בעסער ווילן זיי שוין ברענען,
צי משוגעים.

שלמה מולכו:

איר וועט אונז קיינמאָל נישט באַנעמען.
אַן אַנדער שיקזאַל האָט אונז גאָט געצייכנט,
ווי אייך,
און עפּעס אַנדערש אויסצופירן דאָ
האָט ער אַהער געשיקט אונז.
איר, אַלע פעלקער, זענט דאָ בלויז צו לעבן.
מיר זענען דאָ צו קענען גאָט
און זיך מיט אים באַהעפטן.
מיר זענען — אויפצוטרייסלען
די גלאַטע, פליסעדיקע טייכי
פון אייערע טעג און נעכט
איר, גויים, איר האָט לענדער,
מיר האָבן נישט קיין לאַנד.
איר האָט מלוכות —
מיר דאַרפן קיין מלוכה.
און ווייל מיר האָבן גאָרנישט
קאָן קיינער אונזער קיום נישט פאַרשניידן.
מיר זענען דאָ צו לערנען אייך

אז אלץ איז נישט,
און נישט איז העכער פיל,
ווי אלץ.

מיר זענען דא דעם ליגן פון דעם גאר
אינם גארנישט צו באווייזן.
איר לעבט מיט גאר, מיט פאלש פארבלענדניקן גאר,
און קאנט דאריבער יעדען טאג פארלירן,
מיר זענען אומבאזיגבאר.

כ'האב פיל געהאט. כ'האב אלץ געהאט.
נאר יעדער טאג האט נייע לעכער אויסגעהוילט
אין דעם, וואס כ'האב פארמאגט.
פארווארפן האב איך עס.
צוריק צו די, וואס זייער שליחות אויף דער ערד
איז נאר צי זיין די שטראלן פון דעם אמת,
און וואס כ׳עון האט דאס — האט מען נישט,
און האבן האט בלויז דער,
וואס וויל נישט האבן.
פון אונז קומט דער ארויס
וואס איז באפרייט פון לייב אינגאנצן,
ווי ס'א דאס פאלק באפרייט פון אלע גופעדיקע שטיינער
פון א פאלק,

און ער וועט אויסלייזן
אי ס'פאלק, אי גאר די וועלט.

קלעמענט:

און זענען די פון אייך,
וואס זאמלען געלט אויף אלע וועגן, ראגן,
וואס האנדלען, שאכערן, פארשאכערן,
די מלוהס און חלפנים —

די זענען אויך נאָר אויסלייזערס,
באַפרייט פון אַלע גופּעדיקע שווערקייטן?

שלמה מולכו:

דאָס לעבן — לעבן וויל.
די מלוחם און חלפנים —
ווער האָט געמאַכט זיי וואָס זיי זענען?
נישט איר?
אָן שוינונג און אָן מיטלייד,
שטאָק-בלינדע, טויבע צו דעם ווייטאָג
וואָס איר טוט אָן,
בלענדט איר, פאַרבלענדט
און שטעלט אַ פּרייז פאַר יעדן טאָג
פון לעבן.
דאָס לעבן — לעבן וויל
ווען אויך דורך גאָלד-גלאַנץ
פון דוקאַטן.
די מלוחם און חלפנים —
קדושים אַלע,
כאָטש ס׳ווייסן עס אַליין נישט די,
וואָס צאָלן אייך פון אַלע לעבנספּרייזן
דעם סאַמע שווערסטן און פאַרצערנדסטן.
קדושים אַלע,
פּרוכטבאַר-פעטע ערד,
פון וועלכער ס׳וואַקסן אויס די ריינסטע זאַמען,
ביז קומען וועט דער איינציקער.
פון זיי, פון זייער שוים
מוז שטייגן ער.

קלעמענט:

ווען?

שלמה מולכו:

יעטוועדע שטונד קאָן זיין די שטונד,
אויף יעדער שטונד וואַרט יעדער ייד,
דער מלוה און דער הייליקער.

קלעמענט:

רעדסט שיין,
און וואָלט איך נישט געווען קלעמענט,
קאָן זיין עס וואָלטן איצט אַ מולכום רייד
נישט אויף אַ זיפּ געפאַלן,
נאָר אויף אַ שוואָם.
דאָך שווער די לאַסט, וואָס איר האָט זיך געוויילט.
דו האָסט די שווערסטע
אויף דיינע צירלעך-דינע פּלייצעס זיך געוואָרפן.

שלמה מולכו:

ווער ס'פילט דעם גרעסטן חוב,
און ווער עס טראָגט פאַר אַלץ אחריות,
פילט נישט קיין לאַסט.
דער נעמט אַלץ אָן מיט שמחה
און גייט מיט רו און פרייד
אויף דעם באַשערטן וועג.

קלעמענט:

איך זע, איך זע, ס'וועט קיינער דיך
נישט אָפּווענדן נישט רעכטס, נישט לינקס.
און ווען דו רעדסט, און מערער נאָך,
ווען הילסט דיין וואָרט אין שווייגן איין,
באַצווינגסטו מיך און נייטסט מיך זיך צו ראַנגלען
מיטן גלויבן.
איך קאָן נישט ביישטיין דיך.

איך קאָן קוים ביישטיין וועמען ס'איז פון אייערע
איר זענט צו אַפּט, צו שטאַרק גערעכט.
און אפשר שלאָנט אַט דאָ
דער הייסער בריענדיקער קוואַל
פון אונזער האַס צו אייך.

פארטראכט זיך

איך האָב געגלויבט אויך דעם —
ווי הייסט ער יענער, וואָס האָט זיך אַלס פירשט
פון אומבאַקאַנטע לענדער אָנגעגעבן?...

שלמה מולכו:

אויפגעטרייסלט

איר מיינט מסתמא דוד ראובנין.

קלעמענס:

יאָ, אים.
אויך אים האָב איך געגלויבט.
מיט צופיל נעצן בין איך דאַן געוועז ארומגערינגלט.
דער האָט גערעדט פון מעכטיקע חיילות
פון זעלנער שטאַרקע, העלדישע —
ווי האָב איך דאַן געדאַרפט זיי!
וואו איז ער איצט? וואָס טוט ער?
דו ווייסט?

שלמה מולכו:

איך וועל אים זען

קלעמענס:

צוזאַמען וועט איר גיין צו קאַרלען?

שלמה מולכו:

שווייגט

דו שווייגסט. נו, גוט.
איך וועל נישט רייסן פון דיין צונג,
וואָס זי וויל וויליק מיר נישט געבן.
גיי, גיי. מוסט גיין פון רוים סיי־ווי,
און וואו דו וועסט דיין פוס איצט ווענדן,
איך ווייס:
נישט אָפּצוווענדן דיך.

מיט געביטענעם טאָן

נאָר שווער איז מיר צו לאָזן דיך.
נישט ווייל דו זעסט חלומות
און קריגסט דורך זיי א שליסל צו די קומענדיקע טעג
מיך אַרט סיי ווי שוין נישט,
וואָס וועט מיט מיר געשען.
גאַנץ רוים וועט זיכער צינדן גרויסע פייערן
גאַנץ רוים וועט טאַנצן,
ווען ס'וועט די ערד מיין קרישלדיקע מאַכט,
מיין גלאַנץ און פּאָמפּ פאַרשיטן.
איך ווייס נישט וויפיל גוט כ'האָב זיין געוואָלט.
נאָר אַלץ איז שלעכט אַרויסגעקומען.
נאָר דו, נאָר דו,
וועסט פעלן מיר:
כ'האָב ליב צו זען דיך,
אויף דיר צו קוקן,
צו הערן דיך.

רירט אָן זיין האַנט

הער, מולכו, בלייב.
צוריק צו אונז באַקער זיך.
כ'וועל דיך צום הייליקן קאָלעגיום לאָדן,
דיך מאַכן פאַר א קאַרדינאַל.
כ'וועל גאָרנישט וועלן.

נאָר זיי מיט מיר.
פאַרבלייב.

שלמה מולכו:

שווייגט, וואָס רעדט פיל מער ווי רעדן

קלעמענט:

ס'איז איבעריק מיין רעדן, כ'ווייס.
כ'פאַרשטיי דיך נישט,
און פרעמד איז מיר דאָס אַלץ,
וואָס דו האָסט דאָ אויף זיך גענומען.
אויך דו פאַרשטייסט נישט מיך.
כ'בין שטענדיק דורכזיכטיק געווען פאַר דיר.
האָסט דורכגעקוקט דורך מיר
צו דיין פאַרנעפּלט-ווייטן ציל
מיך האָסטו נישט געזען.
גיי, גיי.
איך האָב באַזאָרגט,
אַז ס'זאָל בשלום זיין דיין אָפּפאָר.
עס וועט קיין האָר דיר נישט געמינערט ווערן,
ביז דו וועסט זיין אַרויס פון אַלע מויערן פון רוים.
דיין וועג אויך ווייטער איז באַוואָרנט, פריי פאַר דיר.
נו, פאָר געזונט

געזעגנט זיך מיט מולכון, וואָס גייט אַרויס מיט פעסטע טריט. קלעמענט וואַרט ער זאָל אים נאָך צוּוואַרפן אַ בליק, אָבער ער בלייבט אַנטוישט. שלמה פאַרשווינדט. קלעמענט פאַלט שווער און טרויעריק אַריין אין אַ שטול

בילד IX

שלמה מולכו,
דוד ראובני.

אין ווענעדיג, אין דער וואוינונג פון דוד ראובני

שלמה מולכו:

...עס איז אזוי;
עס איז מיין פעסטער רצון
קיין רעגנסבורג צו פאָרן,
און איר — איר פאָרט מיט מיר.

דוד:

איך האָב דאָרט גאָרנישט וואָס צו טאָן.
כ'מוז בלייבן אין ווענעדיג,
וואו ס'האַלטן מיך פיל וואַגיקע ענינים.
עס האָבן מיר דער דוכוס און סענאַט
געגעבן אויפטראַגן, און כ'מוז ערפילן זיי.

שלמה מולכו:

ס'איז גוט וואָס אין ווענעדיג,
איז נאָך דער צוטרויען צו אייך

ניט אפגעטעמפט.
עס וועט צונויפקומען אין רעגנסבורג, ביים קייסער.
דער קייסער וויל וועגדיקן פריינדשאפט
פאר היילונג צו די וואונדן,
וואס ס'האט די פיינדשאפט אים פארשאפט
פון אלע זייטן.

דוד:

איך האב ניט וואס צו טאן ביים קייסער,
מיך האלט מיין ציל דא אין ווענעדיג.

שלמה מולכו:

דעם קייסערס אויער וועט מיט דארשט זיך נייגן
צו יעדן קריגערישן פלאן.
און מער ווי ס'אויער נאך — זיין הארץ.
איר האט דאך פלענער קריגערישע
ר' דוד,
און ס'זענען שארף די פלענער אייערע
אנטקעגן טערק.
דער קייסער גארט א האלט צו מאכן
צום רוקן זיך פארויס פון טערק
וואס שפארט שוין אן ביים טויער
פון קארלס מאכט,
ביים טויער אויך פון גאנץ אייראפע — ווין
דא קאנט איר העלפן מיר,
די טיר צו קארלען לייכטער עפענען,
איר גייט מיט מיר קיין רעגנסבורג.

דוד:

וואס דארפט איר מיך?
איר גלויבט דאך ניט אין קריג.
דאס שלאפן — אייער שלאכט-פעלד

און אייער וואפן — די חלומות.
עס האָט דער חלום אייך צום ליבלינג פון דעם פּויפּסט געמאכט
זאָל אייך דער חלום אויך צו קארלען פירן.

שלמה מולכו:

איר האָט נישט אַלע מאָל געחוזקט
פון מיינע זעאונגען.
און נישט נאָר איר — די גאנצע וועלט.
געדענקט איר נישט ווי גופא אין ווענעדיג דאָ
איר האָט געפרייט זיך
מיט מיין פּאַרוזיסזען וואָס וועט זיין,
מיט וויפיל שמחה איר האָט הויך גערופן:
„איך, דוד, איך — און איר; ר׳ שלמה!"?
האָט אייער קאָפּ פארגעסן,
ווי הייליק ס׳האָט מיך אייער מויל באשוואוירן
צו האלטן זיך אָן אייך,
וויילביידע וועלן מיר,
אין קנופּ פון ווילן און פון שליחות אויפגעפלאַכטן
דאָס צוגעזאָגטע ברענגען פאַר דעם פאָלק?

דוד:

איך האָב געגלויבט.
עס האָט מיר אויסגעוויזן,
אז כ׳קאָן מיט אייער הילף
אַם שנעלסטן קומען צו מיין ציל.
נאָר איר האָט זיך פארנומען אויף אַן אנדער וועג.
אין רוים האָט איר געשטויסן מיך צו שיידונג.
דער קנופּ איז לויז.
דער קנופּ איז מער נישטאָ.
און די חלומות אייערע,
די זעאונגען...

שלמה מולכו:

וואָס איז ר׳ דוד?
האָט אָפּגענאַרט די וואָר דען דאָס,
וואָס גאָט האָט אין זיין חסד מיר געוויזן?
האָט נישט די וואָר פאַרקינדיגט
די וואָרקייט פון גאָטס רייד?

דוד:

נישט שווער צו זיין אַ גוטער בעל־חלומות
אויף שלעכטן.
וואו זענען אייערע ליכטיקע הבטחור

שלמה:

זיי וועלן קומען. מוזן.
גאָטס וואָרט איז אמת —
וואו זענען די חיילות,

דוד:

ס׳האָט קיינמאָל מיין אמונה
נישט אָנגעשפאַרט צופיל זיך
אָן די פאַרנעפּלטע געוועבן
פון טרוים און זעאונג.
איר האָט מיר פאַר אַ צייט
געמאַכט צום חלום־גלויביקער.
נאָר ס׳איז מיין לעבענסלאַנגער אומגלויבן
איצט שטאַרקער, עקשנדיקער,
צוליב דער שפּייז פון קורצן גלויבן
אין אייך.
איך בין אַ קריגסמאַן...

שלמה:

מיט אומגעדולד

געגוג דערפון, ר׳ דוד.
איך וויל אייך אויף דער וואָג פון רעכנשאַפט
נישט שטעלן.
איך האָב אייך קיינמאָל נישט געפרעגט
וואו זענען די חיילות
וואָס האָבן פאַר דער גאַנצער וועלט
געדראַפט די קראַפט פון אייערע הבטחות
באַווייזן מיט שטורם און מיט גבורה.
איך וויל אויך איצט נישט פרעגן.
איך דאַרף אייך האָבן לעבן זיך
אין רעגנסבורג.
איר גייט מיט מיר, ר׳ דוד.

דוד:

וואָס ווילט איר דאָרטן טאָן?

שלמה:

מיך פירט אהין די זעלבע האַנט,
וואָס האָט געפירט מיך פון דעם לאַנד פון מיין געבוירן
אין לענדער אַלערליי, קיין צפת, און דאַן קיין רוים.
און ס׳רופט אהין דאָסזעלבע וואָרט מיך,
וואָס האָט דורך מיר דער גאַנצער וועלט
מיט צייכנס און געשעענישן אָנגעזאָגט
דאָס קומען פון דעם גרויסן טאָג.

דוד:

דער גרויסער טאָג! דער גרויסער טאָג!
וואָס וועט זיין פּנים זיין?
וואָס וועט ער ברענגען?
דער טאָג פאַר אונזער פאָלק
צי פאַר דער גאָרער וועלט,
וואָס איר ווילט דווקא אויסלייזן?

איך ווייס אַליין נישט וויפיל שלמה מולכוס
עס זענען איצטער דאָ,
און וועלכער רופט מיך צו דעם קייסער.

שלמה:

גאָטס וועג איז איינער —
ער פירט צו איינס.
און זענען שטעגן דאָ אַ סך,
וואָס גיסן זיך אַריין אין גרויסן שליאַך,
און הער איך וואו דעם רוף,
באַטרעט איך יעדן שטעג.
איין וועג,
און שלמה מולכו איינער אויך,
און ביידע גאָטס.
נאָר זיינע!

דוד:

וואָס זאָל איך טאָן, אַז איך זע נישט קיין שום זעאונגען,
און ס'ביטערניש פון ווארטן
האָט איינגעשלונגען גאָר די זיסקייט
פון אייערע נבואות?
ר' שלמה —
און איר אַליין, איר גלויבט אַליין נאָך?
איר גלויבט, ר' שלמה?

שלמה:

פאַרוואָר, ר' דוד:
וואָס מערער ס'פאַלן געלע בלעטער פון דעם צווייפל
ארום מיין קאָפּ,
אַלץ שטאַרקער, פעסטער הויבט צום הימל זיך
דער בוים פון מיין בטחון,
ווי אַלץ ביז איצט,

וואָס כ'האָב געזאָגט און וואָס געטאָן,
איז נישט פון מיר געקומען, נאָר פון גאָט,
פירט גאָט אויך איצטער מיך.
עס ברענט אין מיר די דאָרשט
זיין ווילן צו דערפילן,
און וואָס ער וועט באַשערי
דאָס וועט זיין רעכט.
עס וואַקסט אין מיר דער ווילן
מיט יעדער ווייל.
עס שרייט מיין זעל
נאָך פועלן, נאָך דערפילונגען.
איר גייט מיט מיר קיין רעגנסבורג,
ר' דוד.

דוד:

עס וואַקלט מיין בטחון זיך אַלץ מער און מער:
אַם ליבסטן פאָר איך גאָר צוריק
פון וואַנען כ'בין געקומען

שלמה:

נישטאָ קיין קערן זיך צוריק,
ר' דוד.
געדענקט אייער אייגן וואָרט אין ליסאַבאָן:
וואָס מוז זיין — וועט זיין.

דוד:

לאָזט אָפּ, ר' שלמה.
באַפרייט מיך פון אחריות.
איך וויל צוריק.
פונוואַנען כ'בין געקומען.

שלמה:

ר' דוד, הערט:

עס האָט דער גורל,
עס האָט גאָטס טיף־פאַרבאָרגענע כונה
פאַרקניפּט אונז ביידן, מיך מיט אייך:
כ'האָב פיל מאָל אייך געזען,
און פיל מאָל אייך געפאָלגט.
איר האָט גענערט און מעכטיק אויפגעבלאָזן
אין מיר דאָס פייער,
וואָס ברענגט מיין אינגעווייד מיט אַלץ מער היץ,
מיט גיריקער פאַרצערונג.
נישט איינמאָל האָט איר זיך געפּרובט צו קילן
מיט קאַלטע ווינטן פון געשלאָסנקייט
די שריפה וואָס אין מיר,
פון אייך אַליין געצונדענע.
איך האָב געפאָלגט.
איר זענט געווען רבי,
פון זינט איך האָב דערהערט די שטימע,
גאָט וויל איצט אַנדערש.
עס האָט די שעה געשלאָגן
אז איר זאָלט פאָלגן מיך:
איר גייט מיט מיר קיין רעגנסבורג,
ר' דוד

דוד:

און דאָרט? וואָס ווילט איר פון דעם קייסער?

שלמה:

קיין זאַך נישט מער,
ווי ער קאָן געבן.
און גאָרנישט עפּעס אַנדערש
ווי ס' האָט באַשערט
דער קייסער פון קייסרים

דוד:

דער קייסער קאַרל איז קלוג און שטרענג.

ער האָט מיט פראַנסואַ פון פראַנקרייך
דער גאַנצער וועלט געוויזן
וואָס ער קאָן טאָן צו די,
וואָס זאָגן שיין אים צו
און לויפן מיאוס אוועק,
ווען ס'קומט די שעה צו צאָלן.

שלמה:

איך, שלמה מולכו, לויף נישט.
איך קום און ס'ווערט באַשיידט מיין קומען
פון דעם, וואָס שטענדיק איז ער דאָ.

דוד:

און איך?
וואָס דאַרפט איר מיך?

שלמה:

כ'טאָר קיין שום שטעג נישט דורכלאָזן,
וואָס קאָן מיך פירן צו דעם איינציקן באַשערטן וועג.
איין שטעג איז אייערער, אייערער בלויז.
איר מוזט זיין ביי מיין זייט מיט אייערע פּלענער,
ווען כ'וועל פאַר קאַרלען שטיין.

דוד:

ר' שלמה, כ'בעט אייך — נישט באַשטייט.

שלמה:

כ'באַשטיי!
איר זענט מיט מיר געווען, ר' דוד
פון אָנהויב.
פון זינט איך האָב דערהערט די שטים
וואָס האָט מיך דאָ געפירט אויף אַלע וועגן, גראַדע, קרומע,

און צו נסיונות מיך געשטעלט.
עס האָט דער העכסטער רצון
פאַרבונדן אייך מיט מיר ביים אָנהויב,
איר מוזט מיט מיר אויך זיין ביים סוף.

דוד:

ביים סוף!
ביי וועלכן?

שלמה:

דאָס איז דער סוף.
דער לעצטער רינג —
אין דער פאַרהוילן־לויכטנדיקער קיים
פון אַלע פּרובענישן.

דוד:

וואָס מיינט איר?

שלמה:

וואָס מוז זיין — וועט זיין.

דוד:

אַנטפּלעקט, ר' שלמה,
וואָס וויקלט, שפּרייט זיך, לויכט ביי אייך,
אין דער מחשבה.
פאַרנעמען וויל איך,
און וויל אויך גלויבן.

שלמה:

פאַרנעמען וועט איר דאָרט.
נאָר שוין, שוין איצט
מוזט איר דעם גלויבן ווידער האָבן.

דוד:

קוקט אויף שלמהן, ווייל אים דורכדרונגען, אויסגעפינען.
גיט נאך אונטער דעם בליק פון שלמה מולכון, וואס
זאָגט פעסט און באצווינגנדיק

שלמה מולכו:

בטחון, גלויבן —
איר מוזט זיי ווידער האָבן.
עס גייט ניט קיין שום זאך פארלוירן.
און האָבן מיר, מיר ביידע,
די גרעסטע האָפענונגען אויפגעוועקט,
גערופן זיי אין הערצער,
פארצערטע פון יסורים
און גארנדיקע נאָך ישועה —
איז נישט אומזיסט.
פון דייטשלאנד, פוילן, בעהמען און פון האָלאנד,
פון שפאניע, פראנקרייך און פון פארטוגאל,
און אויך פון צפת,
וואו ס'האָט דאָס זוכנדיקע ליכט פון גאנצן פאָלק
אין איין נר-תמיד זיך צונויפגעשטראלט —
פון אומעטום דערגרייכן יעדן טאָג אונז נייע בשורות
פון גלויבן און פון ווארטן,
פון הארציקע און שטארקנדיקע ברכות —
איז אלץ אומזיסט?
אזוי פיל נויט אזוי פיל ווילן
אזוי פיל קדושה —
און אלץ אומזיסט?
דאָס זענען זאָמען העלקייט,
וואָס מוזען אויפגיין — גייען אויף —
מיט אמת און מיט נצח
אין איין באפרייענדיקער גארב פון כולו ליכט.

עס איז דער העכסטער רצון,
אז איך זאָל טראָגן פאר דער וועלט די גארפ.
יהי רצון.
ס'זאָל זיין!
און איר מיט מיר.
מיט מיר פון אָנהויב —
און איצט מיט מיר.
מאכט גרייט אין וועג זיך תיכף.
אין וועג —
מיט גלויבן און בטחון,
אין וועג —
קיין רעגנסבורג, ר' דוד.

דוד:

איך גיי, ר' שלמה
איך גיי מיט אייך.

ביידע:

וואָס מוז זיין — וועט זיין.

בילד X

אין רעגנסבורג, אין קייסערלעכן פּאַלאַץ

קייסער קאַרל 5-טער,
אַלוואַראָ דע לונאַ, **הויף־מיניסטער,**
גיאָם וואַן־דע־מאַל, **קאַנצלער.**
מאַרי, **קעניגין פון אונגאַרן, קאַרלס שוועסטער.**
איזאַבעלאַ, **קאַרלס ווייב, קייסערין.**
קעניג פערדינאַנד, **קאַרלס ברודער.**
דוד ראובני.
שלמה מולכו.

קאַרל דער פינפטער

צו מאַרין

נישטאָ קיין אַנדער טרייסט פאַר אַ געטרייער פרוי,
ווען ס'רויבט דער טויט איר דעם געליבטן מאַן,
חוץ דער:
גאָטס ווילן איז עס.
נישטאָ קיין טרייסט, מיין ליבע און געטרייע שוועסטער,
נאָר שטראָף איז דאָ,
און זי איז איצט געקומען
צעשלאָגן איז דער טערק.

דער בראַווער פערדינאַנד,
האָט העלדיש זיינע ווילדע און אומגלויביקע צענטויזענטער
פון ווין פאַרטריבן.
עס פליט איצט סוליימאַן
פון דיינע תבואה־רייכע פעלדער
אין אונגאַרן.
דאָס ערנפעלד פון שלאַכט
וואו ס׳איז דיין מאַן, דער קעניג פון די אונגאַרן,
געפאַלן אין אַ רומפולן געפעכט
זעט צו דעם טויט פון זיינע טויטערס,
די טערקנס שענדלעכע מפּלה.

מאַרי:

אַ דאַנק דיר ברודער, גרויסער קייסער,
פאַר וועלן טרייסט געפינען אין אַ צער
וואָס לאָזט נישט טרייסטן זיך,
נאָר וואָס געוועזן —
ס׳איז אַלץ גאָטס ווילן,
און קיינער טאָר נישט מורמלען
וואָס איצט? וואָס איז גאָטס ווילן אויף שפּעטער? —
דאָס דאַרף זיך פרעגן דער,
וואָס מוז דאָס שלעכטע אָננעמען באַגלייך מיט גוטס
פאַרטריבן איז דער טערק פון ווין:
נאָר ס׳גיט נישט לייכט זיך אונטער סוליימאַן:
מיט זשעדנע אויגן און מיט שוואַרצן האַרץ
קוקט ער אויף דיין פאַרשפּרייטער, מעכטיקער אימפּעריע,
ברודער.
ווי לאַנג דער טערק וועט בלייבן אין איירָאָפּע
וועט נישט באַוואָרנט זיין דיין קריסטלעכע מלוכה
און נישט דאָס קריסטנטום.

איזאַבעלאַ:

די קעניגין פון אונגאַרן, מיין ליבע שוועגערין,
האָט דאָ מיין גרעסטער אַנגסט געגעבן פורעם
אין קלוגע און באַטראַכטע ווערטער.
געפערלעך איז די לופט פאַרן קריסטנטום,
די לופט פאַר אונזער הערלעכער אימפעריע,
ווי לאַנג אַ טערקס אַ פוס איז נאָך אויף אונזער ערד

פערדינאַנד:

עס רעדט דער שטאַרקסטער מענער-ווילן,
און אויך דער מענערישסטער אמת,
אָפּט דורך די צאַרטע מיילער
פון דאַמען נאָבעלע, הויכזיניקע.

צו קאַרלען

מיין גרויסער ברודער קאַרל:
נישט וואַרט, נישט קווענקל זיך.
שיק שנעל אַ רוף צו דיינע פעלדמאַרשאַלן
און יעדעס פון די לענדער דיינע:
די נידערלאַנדן, דייטשלאַנד, שפּאַניע, צו איטאַליע —
זיי וועלן אַלע שיקן זיערע בראַווסטע קריגער,
זיך שטעלן פריידיק אונטער דיין מיט רום באַדעקטער פאָן,
און לאָזן פירן זיך צום זיג,
צום טאָג ווען ס'וועט געריייניקט זיין די ערד פון קריסטנטום
פון לעצטן אומגלויביקן הונט;
צום טאָג, ווען ס'וועט דער לעצטער טערק
אין ים פאַרטריבן ווערן און נאָך טיפער.
כ'בין זיכער:
עס וועלן אויך די איבעריקע קריסטן-לענדער
צו הילף דיר קומען.

קאַרל:

איך הער אייך אַלע,

און אייערע ווערטער פאַלן אויף אַ ווייליק האַרץ.
נאָר ס'דאַרף אַן אימפּעראַטאָר
צום ווילן נאָך אַ מעלה,
וואָס איז זי נישט פאַראַנען, איז זיין יעדער פּלאַן,
דער בעסטער אויך,
אַ בנין אָן אַ פונדאַמענט.
אָן פאַרזיכט וועל איך קיינמאָל נישט דערלאַנגען
דעם שפּיץ פון מיין געצערטלסטן באַגער,
וואָס איז אויך אייער וואונש:
פאַרבינדן אַלע פּרינצן קריסטלעכע
מיטן פייערגאַרטל פון דעם וואָרן גלויבן,
און אין אַ הייליק-פעסטן בונד אַרויסטרייבן
דעם טערק אויף אייביק פון אייראָפּע.

פערדינאַנד:

וואָס שטערט דיר דען?
וואָס איז די שוועריקייט?

קאַרל:

נישט אייניק איז דאָס קריסטנטום.
מיין אייגענע מדינה ווערט צעריסן
אין ברודער-שטרייט.
ס'האָט לוטער אָנגעשאַרפט אַ שווערד,
וואָס שניידט, צעשניידט די אייניקייט אין דייטשלאַנד.
מלחמה פירט מיין דייטשער פירשט אקעגן צווייטן:
און מיינע שכנים, די איבעריקע קריסטן-לענדער!
גאָר ווינציק קומען אָן ידיעות
וואָס קאָנען שטאַרקן מיך מיט מוט
און שפּייזן מיט באַוואָרעניש:
דער קעניג פון בריטאַניע, הענרי אַכטער,
איז ווי אַראָפּ פון זינען.

ווײל אָפּגעטן זײן װײב, די מומע קאַטערינע,
און אויסער דעם באַגער זײן בעט צו טײלן
מיט אַנאַ באָלען, אַ שײנער יונגער הויף־דאַמע,
גײט קײן זאַך אים נישט אָן.
אַ חוץ הבטחות לײדיקע
האָב איך אין לאַנדאָן נישט אויף וואָס זיך אָנצושפּאַרן.
פון אַלע נישט באַוואָרנטקײטן
איז רוים, קלעמענט, דער פּויפּסט
די גרעסטע.
עס גיט קײן וואָרט קלעמענט
און דער כוונה עס צו ברעכן.
נאָר ס'ערגסטע פראַנסואַ פון פראַנקרײך!
ער האָט מיר קײנמאָל מוחל נישט געווען
וואָס כ'האָב די קרוין פון קײסערטום
בײ זײן אַמביציע אויסגענאַרט.
נישט נאָר קײן שונא נישט איז ער פון טערק —
ער איז דער שותף און דער פרײנד פון סולײמאַן.
און ס'האָט אָט דער די עצה נאָך,
צו רופן זיך „רעקס קריסטיאַניסימוס", דער קעניג דער אַל־קריסטלעכסטער.
אַ שווערד אין רוקן,
נישט עפּעס אַנדערש שלײפט כסדר פראַנסואַ פאַר מיר
בײ זיך דאָרט אין פּאַריז.
נאָך נישט די צײט געקומען פאַר דער גרויסער טאַט
מײן בראַווער, אימפּעטיקער ברודער.
געדולדיק שוועסטער מײנע, און אויך דו,
צו איזאַבעלאַן
וואָס דײנע קלוגע עצות בין איך שטענדיק גרײט צו הערן.

איזאַבעלאַ:

עס טראָגן צו־פיל וואָג פון אמת

די רייד דיינע, די פּאָרזיכטיקע,
אַז ס'זאָלן איך, מיין שוואָגער, און מיין שווענערין
נישט בויגן אין געהאָרכזאַמקייט די קעפּ —
ווי ס'זאָלן נישט די הערצער איילן זיך צום גרויסן זיג
מיר ווייסן גוט,
אַז האָלטסט זיך אָפּ,
נישט ווייל עס פעלט דיר מוט, צי ווילן

פערדינאַנד און מאַרי:

נייגן ביידע די קעפּ אין איינשטימיקייט

אַלוואַראָ דע לוגאָ:

אויב כ'האָב קיין טעות נישט, אייער מאַיעסטעט,
ערוואַרט איר דאָ צוויי יידן גיך, און כ'הער —
זיי טראָגן פּלענער,
וואָס זענען אין אַ נאָענטער פאַרבינדונג
מיט אונזער גרויסן ציל —
פאַרטיליקן דעם טערקס אומגלויביקע ממשלה?

פערדינאַנד:

צוויי יידן? יידן גאָר?
די הילף פון איין אומגלויביקן אַקעגן צווייטן?
פון יידן־הילף — פאַר קריסטנס שונאים?

איזאַבעלאַ:

זיין עקסעלענץ, דער הויף־מיניסטער, שפּאַסט געוויס?

קאַרל:

ס'איז נישט קיין שפּאַס
כאָטש אפשר שפּעטער
וועט אימיץ קאָנען לאַכן.
צוויי יידן האָבן אָנגעלאַנגט קיין רעגנסבורג.

זיי פירן בריף מיט זיך פון פויפסט
און אנדערע געהויבענע און גרויסע לייט.
זיי בעטן אן אוידיענץ.
זיי קומען, זאגן זיי, מיט וויכטיקע געהיימע פלענער,
און איך, איך וויל זיי זען.
עס מוז דער גרעסטער אימפעראטאר
זיין אויער נייגן צו דער קלענסטער שטים,
ווען ס'קאן דערפון ארויסקומען א טובה
פאר זיינע אונטערטאנען.
כ'ערווארט זיי טאקע באלד, צו יעדער וויל.
כ'האב וואן-דע-מאלן
געשיקט צו זיי, צו רעדן, אויסגעפינען.

פערדינאנד:

אין שפאניע, מיין געבורט-לאנד,
גלויבט קיינער נישט קיין ייד.
כ'האב אט דעם אומגלויבן ארייגעזאפט
צוזאמען מיט דער שפאנישער, געליבטער לופט,
און האב נישט קיין חרטה.
איך האף איך וועל נישט פעלן ביים געשפרעך,
פון וועלכן כ'ווארט נישט קיין שום פארגעניגן
און קיין שום פעולה.
כ'וועל גיין.

קארל:

קאנסט גיין מיין אפענהארציקער און קלוגער פערדינאנד.
צו די דאמען
אויך איר וועט עפעס אנגענעמערס געפינען
די צייט די קורצע צו פארברענגען,
וואס איך וויל רעדן מיט די יידן.
עס ווארט אויף מיר א גלענצנדיקער קרייז פון געסט,
הערצאגן, פירשטן און אמבאסאדארן

פון פילע לענדער.
זיי וועלן דאנקבאר זיין געוויס,
ווען איר וועט אונטערהאלטן זיי
מיט אייער חן און שארפזין,
ביז איך וועל זיי עמפאנגען.

מארי:

צען קעגנערישע פירשטן,
צען פיינדלעכע אמבאסאדארן —
אלץ בעסער ווי דער בעסטער ייד.
יא, כ'גיי מיט פארגעניגן.
צו איזאבעלאן
איר קומט דאך אויך, געליבטע שוועגערין?

איזאבעלא:

געוויס.
א שאד וואס ס'וויל דער קיסר איבערטרעפן דא זיין גוטסקייט
און דוקא קאנפערירן מיט די יידן.
מסתמא ווייס ער וואס ער טוט
אדיע, געליבטע מאיעסטעט.

פערדינאנד און מאריא:

צום ווידערזען זיך, קייסער, ברודער.

קארל:

מיט גאטס גענאד — אדיע!
פערדינאנד, מארי, איזאבעלא — אפ

קארל:

צו דע־לוגאן
זיי וואונדערן זיך, וואס כ'וויל מיט יידן רעדן

אין די ענינים פון דעם שטאַט:
איך וואָלט זיך אויך געוואונדערט.
נאָר ס'ווייסט נישט קיינער, נישט די נאָענטסטע מיינע,
ווי שווער עס פאַלט צומאָל אויף מיר דער עול
פון הערשן און רעגירן,
און ווי כ'בין גרייט די עצה פון דעם מינדסטן אויסצוהערן,
אַבי ס'קאָן זיין צו גוטען פאַר דעם לאַנד, פאַר גאָט, פאַר מיר.
ס'איז גרויס מיין נאָמען,
כ'בין הערשער איבער לענדער, איבער ימען,
און אַלעקסאַנדער,
אַ שאַרלאַמאַן,
און דאָך —
וואו איז די פרייד, אַלוואַראָ?
אין מאַכט, אין גרויסקייט, אין דעם גאָלד פון קרוינען?
פאַרוואָס איז זי נישט שטענדיק היימיש אין מיין האַרץ,
וואָס שווערט אַזוי נישט זעלטן
מיט טרויער און מיט אומרו?

דע-לוגא:

וואָס וועקט אויף דעם געמיט אייך, מאַיעסטעט?
איך מערק עס נישט צום ערשטן מאָל
ווי ס'טונקלען פלעקן אויפן ליכט פון דעם,
וואָס אים זענען מקנא אַלע קעניגן און פירשטן פון אייראָפּע:
אַ מאַיעסטעט, געליבטער האַר, געבענטשטער מייסטער
פאַרטרויט, פאַרטרויט
אייער אונטערטעניקסטן געטרייסטן קנעכט און דינער:

קאַרל:

נישטאָ וואָס צו פאַרטרויען,
אַלוואַראָ מיין איבערגעגעבענער.
כ,בין אימפּעראַטאָר.

מיין זיידע מאַקסימיליאַן
האָט מיר געלאָזן אַ ירושה,
און כ׳מוז זי היטן, אָפּהיטן פון שלעכטס און פיינדשאַפט,
פאַר די, וואָס וועלן קומען נאָך מיר —
אַלס ז י י ע ר רעכטמעסיקע ירושה.
נאָר אָפּט ווי בענקט זיך מיר!
אַוועק! אַוועק!
אַ מאָנאַסטיר, אַ הייליק בוך
און גאָטס דינונג און שטילקייט און אין טונקלקייט.
נאָר גאָרנישט. ס׳וועט מיר איבערגיין.
ווער ס׳האָט נישט לאַנג צוריק
פון פויפסט אליין געלאָזט זיך זאַלבן
פאַר אימפּעראַטאָר רוימישן, פאַר דעם רעגירער פון דער וועלט
דער טאָר זיך נישט פאַרגינען,
אַזוינע לוקסוסדיקע טראַכטענישן,
און אָט איז וואַן-דע-מאַל.
ס׳קומט אריין גיאָם וואַן-דע-מאַל

וואַן-דע-מאַל:

גאָט העלף אייך, הויכע מאַיעסטעט,
גאָט העלף אייך, עקסעלענץ:
כ׳האָב דעם באַפעל פון אייער מאַיעסטעט
געטריי און פּינקטלעך אויסגעפירט.
זיי זענען ביידע דאָ.
זיי ווילן דווקא רעדן מיט אייער גענעדיקייט.
און ביידע זענען שווייגזאַם ווי די פיש נאָר אויפן טעלער.
ס׳איז לייכטער צוואַנציק יידן צו פאַרברענען
ווי ס׳איז אַ וואָרט אַרויסצוקריגן ביי די צוויי,
נאָר ביידע שווערן,
אַז דאָס, וואָס זיי באַהאַלטן הינטער זייער שווייגן
איז וויכטיק מיט דער וואָג פון גרויסקייט
און נאָך פאַר אויערן קייסערלעכע.

קארל:

ווי זעען זיי אויס?

וואן-דע-מאל:

דער עלטערער —
א שווארצער, קליינער טרוקענער
א מאור, אן אמתער.
ער זאגט, ער איז א פירשט,
א פירער פון ארמייען,
און ס'האט דער דוכוס פון ווענדיג
געפירט מיט אים געהיימע אונטערהאנדלונגען.

קארל:

דער דוכוס פון ווענדיג!
דאס מאכט דעם יידנס וויכטיקייט א ביסל גרעסער.
ווען כ'וואלט ווענדיג פאר מיין פריינד געוואונען!

דע-לוגא:

נו, און דער צווייטער?

וואן-דע-מאל:

דער צווייטער איז גאר אנדערש.
א בוים א פרעכטיקער אין פולן בלי
פון יונגער מענלעכקייט.
אים וואלט פיל בעסער זיך געפאסט צו זיין א פרינץ
דעם קיסרס ריטער, נאבלמאן
ווי פון דעם שווארצן מאור —
דער פריינד, דער חבר און דער שטאם-ברודער.

דע-לוגא:

און וואס דערציילט ער?

וואַן-דע-מאַל:

איז שווייגזאַם ווי זיין חבר.
נאָר איך האָב אויסגעפונען:
ער איז געווען דער גרעסטער ליבלינג פון דעם פויפסט,
א פריינד פון קארדינאַלען און פון פרינצן וועלטלעכע,
און ס'קען אים גוט גאַנץ רוים.
א שטערן-זעער, נביא, צי מכשף.
עס זענען פיל פון די נבואות זיינע
געוואָרן וואָר.
ער איז אַלס קריסט אין ליסאַבאָן געבוירן,
געווען באַליבט אין הויף.

קארל:

יאָ איך דערמאָן זיך,
געהערט דעם נאָמען, ווען איך בין געווען אויף באַזוך
אין סאַנטאַרעם,
ביים שוואָגער מיינעם, יאָאַן פון פּאָרטוגאַל.

וואַן-דע-מאַל:

ער האָט געזאָלט פאַרברענט שוין ווערן,
נאָר ס'האָט קלעמענט אים אָפּגעראַטעוועט.
עס האָט דער פויפסט געזאָגט דאָן,
ער דאַרף אים פאַר א וויכטיקן, געהיימען צוועק.

קארל:

וואו זיינען זיי אַצינד?

וואַן-דע-מאַל:

זיי זענען דאָ, אין פאָדער-זאַל, און וואַרטן,
ס'זאָל אייער מאַיעסטעט עמפאַנגען זיי גענעדיק.

קארל:

פירט זיי אריין!

וואַן־דע־מאַל גייט אַרויס און קומט באַלד מיט דוד ראו־בינען און שלמה מולכון. ביידע־אין יום־טובדיקער טראַכט. בייגן זיך. בלייבן שטיין.

קארל:

איך האָב געהערט פון אייך.
זיין עקסעלענץ האָט מיר דערציילט
וואָס ווילט איהר, און וואָס האָט איר מיר צו זאָגן?

דוד ראובני:

איך בין דער עלטערער,
און וועל דער ערשטער רעדן
מיט דער ערלויבניש פון אייער מאַיעסטעט

קארל:

רעדט:

דוד ראובני:

איך בין אַ קריגסמאַן,
מיין ברודער איז דער קעניג פון כייבאַר,
און איך — געניט אין קריג,
אַ פירער פון חיילות.
עס דריקט מיין ברודערס לאַנד
די מאַכט די מוסולמאַנישע,
וואָס ווערט אַלץ שטאַרקער, חוצפהדיקער.
עס ווייס דער טערק ניט אָפּצושטעלן זיך,
און סיידן ער וועט מורא קריגען,
און סיידן ס'וועט זיין פּרעכע קראַפט געבראָכן ווערן,
וועט קיין שום לאַנד ניט פריי זיין פון סכנה,
ניט אין אייראָפּע, אַזיע אָדער אַפריקע.

קארל:

דאָס ווייסן מיר אָן אייך,
וואָס קאָנט איהר אונז אַזוינס דערציילן,
וואָס איז אונז אומבאַקאַנט?
צו דעם אַליין נאָר האָבן מיר באַוויליקט
צו געבן אייך אַן אוידיענץ.

דוד:

איך קום דערצו באַלד, מאַיעסטעט.
איך בין אַ מענטש פון קורצע ווערטער
און קלאָר אָן איבעריקע רייד
וועל איך מיין פּלאַן דערציילן
און בעט אייער מאַיעסטעט מיך אויסצוהערן.

קאַרל:

רעדט.

דוד:

פאַראַנען טויזנטער, צענטויזנטער פון מיינע ברידער
אין אייערע ממשלות,
אין שפּאַניע, אין איטאַליע און אין די דייטשע לענדער.
פאַראַן פיל יונגע, שטאַרקע יידן,
וואָס זענען אייך אַן עול, אַ ניט-געוואונשענער,
און זיך אַליין אַ ווייטיק און אַן אומגליק.
ס'איז אונזער פּלאַן:
באַוואָפנט זיי, גיט זיי געווער און קאָמאַנדירן
און שיקט זיי קעגן טערק.
ווען ס'וועט אָט די פון אייך געשיקטע יידישע אַרמיי
דעם פיינד באַפאַלן פון איין זייט,
וועט פון דער צווייטער אַטאַקירן אים
דאָס אויספּראַבירטע חייל פון מיין ברודער,
וואָס איך אַליין וועל קאָמאַנדירן.
מיר פעלן נאָר האַרמאַטן —
דאָס דאַרפט איר אויך אונז געב
דאָס איז מיין פּלאַן.
נוצט אויס די קריגער-קראַפט פון די
וואָס זענען אייך אַ דאָרן און אונז אַ דערנער-קראַנץ.
איר וועט פאַר זייער העלדישקייט אונז דאַנקבאַר זיין

קאַרל:

קוקט זיך באַדייטונגספול איבער מיט דע־לוגאַן און וואַן־דע־מאַלן. אַלע דריי קענטיק איבעראַשט.

עס וועלן יידן שלאָגן זיך, מלחמה פירן,
אַט די, וואָס זייער וואָפן איז נאָר געלט,
וואָס ווייסן נאָר צו קויפן זיך אַ טובה
און אויסקויפן אַ רעה?

דוד:

מיין לאַנד, דאָס לאַנד פון וואַן איך קום,
איז פול מיט יידישע מלחמה-לייט,
מיט בראַווע און געשיקטע העלדן.
און יענע יידן, מאַיעסטעטע,
וואָס איר קענט זיי פאַר הענדלער און פאַר געלט-מענטשן —
אין זייערע הערצער שלאָגט דאָס זעלבע בלוט,
וואָס האָט די שטאַרקסטע רוימישע לעגיאָנען
באַזיגט און אָפּגעשלאָגן.
דאָס זעלבע בלוט, וואָס האָט דעם נאָמען מאַקאַבעער...

קאַרל:

יאָ, יאָ, די מאַקאַבעער.
כ'האָב ליב צו לעזען וועגן זיי.
דאָס מאַקאַבעער-בוך איז מיר פון אַלע שריפטן
דאָס נאָענטסטע, געליבטסטע.

פויזע. טראַכט.

און וואָס וועט איר,
וואָס וועלן אייערע יידן
פאַרלאַנגען פאַר דעם זיג,
וואָס ס'פעלן קענטיק אייך די פאַרבן
צו שילדערן אים?

דוד:

מיר ווילן בעטן, אז דאָס לאַנד פון אונזערע אָבות,
דאָס לאַנד, נאָך וועלכן ס'הערט מיין פאָלק ניט אויף צו בעטן
שוין פופצן הונדערט יאָר,
זאָל אונז דאַן אָפּגעגעבן ווערן פאַר אַ היים,
וואו אַלע יידן זאָלן קאָנען זיך פאַרזאַמלען
און דינען אונזער גאָט.
ווי ס'הייסט אונז אונזער גאָט.

קאַרל:

וואָס?
איר ווילט ס'זאָל אייך געגעבן ווערן
דאָס לאַנד, וואו ס'רוט אין שטראַלעדיקן רום
דער אַלערהייליקסטער, געבענטשטער קבר,
דאָס לאַנד, וואו ס'ליגט אינאיינעם מיט דעם קבר
דאָס הארץ פון יעדן קריסט?

דע-לוגאַ:

צו וואָס אַ ייד קאָן זיך דערטראַכטן?

וואַן-דע-מאַל:

כ'האָב אַלץ פון זיי ערוואַרט,
נאָר דאָס — ביי גאָט! — דאָס ניט!

שלמה מולכו:

טרעט ארויס שטאָלץ און געלאַסן

מיר זענען נישט געקומען בעטן, בעטלען
מיר פאָדערן אצינד דאָ אונזער רעכט.
איר מאַיעסטעט, איר טראָגט די קרוין פון רוים,
עס האָט אַ גענעראַל פון רוים
ביי אונז דאָס לאַנד גערויבט.

איר זענט אַ חוב אונז שולדיק,
חוב דערפאַר אויך, וואָס זינט דאַן
האָט איר, די יורשים טיטוסעס
קיין טאָג פאַר אונז ניט אויפשיינען געלאָזט,
אַז ס'זאָל די זון פון אייך פאַרשעמט ניט ווערן
דורך אייער פייניקן און מאָרדן
דורך אייער רויבן, דריקן אונז.
איר טראָגט אין זיך אַ חוב צו אונז,
און ס'ווערט אַ חוב דערפילט אַם בעסטן
דורך צאָלונג.

דע-לוגאַ:

ווי פרעך ער וואָגט צו רעדן צו זיין מאַיעסטעט
אָט איז זי, די באַקאַנטע חוצפה פון די יידן!

וואַן-דע-מאַל:

דאָס אויסזען זיינס, דאָס אויסזען!
ס'איז ניט גענוג אים וואָס עס מאַכט אים שטאָלץ,
עס גייט אים אויך נאָך פרעכקייט צו.

קאַרל:

געלאַסן מיינע הערן.
ס'האָט פרעכקייט אָפט אַ מאָדנע טבע,
וואָס כאָטש זי שאַרפט די שווערד פון כעס
אין האַרץ,
שפּיצט זי אויך אָן די אויערען
פון נייגעריקייט.
רעדט ווייטער.

שלמה מולכו:

מיר ווילן אייערס נישט.
מיר ווילן אונזערס נאָר צוריק.

און איר מיט אייערע מעשים —
איר קומט עם אונז.
איר קומט אונז ענדלעך רו.
איר האָט גענומען — גיט צוריק.

דע-לוגאַ:

זענט איר דען טויב, איר פרעכער ייד?
האָט איר נישט ערשט פאַרנומען פון דעם קייסערלעכן מויל,
אַז ס'ליגט אין יענעם לאַנד פון דעם געבענטשטן קבר
דאָס האַרץ פון יעדן קריסט?

שלמה מולכו:

געלאַסן און פעסט

נישט נאָך דעם קבר בענקט איר, קריסטן.
איר ווילט דאָס לאַנד,
דעם שליסל און דעם שלאָס צו קאָנטינענטן דריי,
כדי צו מאַכן גרעסער אייער הערשאַפט,
די מאַכט פון רויב און זינד און גאָטלאָזיקייט.

קאַרל:

אויפגעקאָכט

האַלט איין! באַזינט זיך, ייד!
ס'האָט אויך אַ מילדער אימפּעראַטאָר
אַ גרעניץ צו געדולד.

וואַן-דע-מאַל:

פאַרגעסט אינגאַנצן שוין דער ייד
פאַר וועמען ער שטייט אַצינד!

דע-לוגאַ:

פאַרשטייט נישט, אַז אַ וואָרט פון קייסער,
אַ הויב פון זיינס אַ פינגער

און ווי וועט זיין צו אים.
ס'וועט קיינער אים פון פייער מער ניט ראטעווען.

שלמה מולכו:

מיט שטראלנדיקן שמייכל

איך האב קיין מורא ניט פאר מענטשן
און ס'שרעקט מיך נישט קיין שטראף.
קיין פייניגונג.
און איך פארגעס אויך ניט
פאר וועמענס פנים כ'שטיי אצינד,
אצינד, און נעכטן אויך, און מארגן,
און אייביק.
צו אים — מין לייב, די ארעמע, די שפינוועבס-הילע,
צו אים — מיין זעל,
דער ניצוץ פון זיין שטראלנדיקן טראן:

אין פלוצלינגדיקער עקסטאטישער באַרגעסונג

זאל קומען שוין,
זאל קומען שוין,
ס'באשערטע און געגארטע.
א פרייד, א גרעסטע שמחה פון נישט-ווערן
באהעפט זיך שוין,
פאראייניק שוין
מיט זיך.

קארל:

צעטומלט פון שלמהס פארענדערונג

וואס מיינען אט די רייד?
כ,פארשטיי איצט גארנישטמער.

קוקט אויף דודן, וואס קיקט מיט וואקסנדיקער אומרו
אויף שלמהן, קוקט אויף שלמהן, וואס איז ווי ניט דא.
צו דודן

נו, זעצט זיך צו, בארוהיקט זיך,

און קלערט מיר אויף דעם זין
פון אייערע נישט-קלאָרע און צעדרייטע ווערטער.
צו דודן
אויך איר נעמט פלאַץ.

דוד זעצט זיך. קוקט מיט אָנענדיקער אַנגסט אויף שלכהן, וואָס בלייבט שטיין.

שלמה מולכו:

ערוואַכט מיט געביטענעם טאָן

עס גאַרט נאָך אויסלייזונג די וועלט.
עס גאַרט די הילפלאָזע, פאַרבלאָנדזשעטע, פאַרנאַרטע ערד,
ס'גאַרט יעדער מענטש אויף איר און יעדע בריאה.
זי קומט, פאַרוואָר, זי קומט.
און ווען זי וועט איר גאָלדן לויטער פנים דאָ באַווייזן,
וועט אַלעס אַנדערש ווערן
און יעדער וועט פרעגן:
ווי האָט געקאָנט זיין פריער דאָס וואָס איז געווען?
עס וועלן אַלע ברידער זיין פאַר אַלע,
און קיינעמס וועט די ערד ניט זיין, נאָר גאָטס,
אַ מוטער אַ געטרייע צו די קינדער,
איין ערד — איין לאַנד פאַר אַלע.
און אמת וועט דער פאַנצער זיין פון לאַנד
און ליבע — די געבענטשטע שילד.
קיין לענדער און קיין פעלקער.
קיין קריג, קיין האָס און קנאה.
איין ברודער-שטאַם, איין גאָט-געבוירענער
איין ערד — איין היים,
אָן גרעניצן, אָן זשעדנעקייט.

קאַרל:

וואָס מער איר רעדט,
אַלץ ווייטער לויפט אַוועק דער אָנהויב פון אייערע רייד,

ביז באַלד און כ'זע אים גאָרנישט מער.
אַט האָט אייער חבר,
ערשט דאָ געצייכנט פּלענער פון מלחמה,
פון מאַכטיקע געזעמלען פון חיילות
אַט ערשט האָב איך געהערט
געקלונגן פון וואָפן,
געשטורעמט פון בלוטיקע געפעכטן,
טריאומף־געשרייען פון די הערלעכסטע נצחונות.
כ'האָב אויך געהערט פון אייך אַליין
די דרייסטע פאָדערונג,
אַז דאָס באַגערסטע לאַנד פון קריסטנטום,
וואָס ליידט אַצינד אין זינדיקער געפאַנגענשאַפט ביים טערק
זאָל אייך אייער פאָלק,
געגעבן ווערן ווי אַ גוט פאַרדינטער חוב.
און איצט, איצט רעדט איר וועגן שלום
און וועגן קעניגרייך פון גאָט דאָ אויף דער ערד,
אָן גרענעצן, אָן שנאה און אָן קנאה.
כ'פאַרשטיי אייך נישט.

שלמה מולכו:

גאָטס וועגן זענען אומפאַרשטענדלעך
ביז דער וואָס וויל פאַרשטיין,
איז גרייט, אַז ס'זאָל גאָטס ווילן פירן אים.
פאַרנעמט, פאַרנעמט,
איר גרויסער הערשער פון דער ערד:
ס'איז אָנגעזאָפּט די וועלט מיט זינד,
דאָס רשעות פליצט אַרויס פון אַלע רייפן שוין
דאָס שלעכטס, וואָס האָט זיך אָנגעקליבן
זוכט אויך,
מוז קריגן אויך אַ תיקון:
ס'וועט אויפגיין, אויסאָטעמען זיין בייזן הויך

אין איין מהפכה,
אין איין פארצערנדיקן בראנד,
פון מאוימדיקע, גרויזאַמע מלחמות.
וואָס איז, מוז אויפהערן, מוז אומקומען אפריער —
גאָטס קעניגרייך זאָל קומען אויף אן ערד
וואָס וועט זיין ניי, געריייניקט, אויסגעלייזט.
דאָס איז גאָטס ווילן.
און ס׳דאַרף דער מענטש זיין מענטשלעכן באַגער
מיט גאָטס באַהעפטן,
פאַרגיכן די ערפילונג.

קאַרל:

סאַרקאַסטיש

און ווען ס׳וועט גאָר די ערשאַפט אויף דער ערד
פאַרטיליקט ווערן אין דעם פייער פון מלחמה,
ווען ס׳וועט דער סדר-העולם פון אצינד,
צעריסן, אויסגעריסן ווערן מיט די וואָרצלען,
וועט איר, איר ידן זיין אין אייער לאַנד,
באַפעסטיקטע, באַוואָרנטע.
דערפאַר פאַרלאַנגט איר שוין פאָראויס
אַ צוזאָג, אַז ס׳איז אייערס?
דאָס איז גאָטס ווילן אויך,
וואָס דאַרף דער מענטש פאַרגיכן אים?

וואַן-דע-מאל:

ווי גוט ס׳פאַרשטייט די ביטערקייט פון ייד
זיין מאַיעסטעט, זאָל ער געבענטשט זיין!

שלמה מולכו:

ניט הערנדיק

עס קאָן די וועלט נישט ווערן אויסגעלייזט
בל זמן דאָס ליידנדיקסטע פאָלק,

וואָס יעדע רגע פון זיין לעבן ווערט געהייליקט
מיט וווייטיק פאַר דעם אַלערהעכסטן נאָמען,
וועט נישט זיין אויסגעלייזט דורך זיינע פּייניקער:
אין אַלע לעגידער האָט איר זיך צו אונז
פאַרזינדיקט.
אין אַלע לענדער האָט אייך גאָט מיט אונז
געפּרואווט.
ס'איז אונזער שיקזאַל
דער ברענענדיקסטער סם אין אייער בלוט:
באַפרייט זיך פון סם.
באַזיגט דאָס אומפאַרמיידלעכע,
באַשטראַלט, מיט גוטס דאָס רשעות פון מלחמה,
זואָס איר מיט אייערע בייזע מעשים
ברענגט רק אויף זיך אַליין, פאַרבלענדטע.
דאָס איז גאָטס ווילן

קאַרל:

און קיין שום זאַך קאָן מער נישט אָפּווענדן
דאָס אומפאַרמיידלעכע?
מלחמות, אומגליקן —
דאָס אַלץ שיקט גאָט,
דאָס אַלץ — באַשטימט, פאַרזיגלט?

שלמה מולכו:

קוקט אים אָן, פאַרשט אין קאַרלס אויגן

ס'איז גאָטס כונה — גוטס, בלויז גוטס:
נאָר ס'האָט דער מענטש פאַרזינדיקט דעם גערעכטן וועג.
עס מוז דאָס רשעות מיט נאָך גרעסערן,
דעם גרעסטן רשעות
געלייטערט ווערן:
עס ווייגט דאָס הארץ פון אַלע וועלטן
אויפן בלוט, וואָס ווערט פאַרגאָסן אין דעם טמאדיקן מוז:

נאָר ס'זעט דער קאָפּ,
ער זעט אויף יענער זייט פון דער זייט,
און זאָגט:
עס מוז, עס מוז —
געהייליקט אויך דער מוז.
נישט אָפּצווועגדן — סיידן...

קאַרל:

וואָס? — סיידן וואָס?

שלמה מולכו:

די גרעסטע שולד
דורכן גרעסטן קרבן אויסקויפן.
א נס, א נס דאָ אויף דער ערד:
א נס.
אנטפּלעקונג.

קאַרל:

אינטימער

וואָס מיינט איר?
זעצט זיך, כ'בעט אייך:
שלמה בלייבט שטיין

א נס, אנטפּלעקונג,
אָט דאָס געהערט צו גאָט:
אין זיין גענאָד — אי וואונדער אי אַנטפּלעקונג

שלמה מולכו:

נישט אויבן נאָר דאָס רייך פון נסים.
אויך דאָ.
ווי אויבן אזוי אונטן:
און ס'פּאָדערט אויך די ערד פון אירע קינדער

דעם גרויסן קרבן פון א נס:
דאָס שווערסטע, פאַר די מענטשן נישט פאַרשטענדלעכע,
דאָס נישט ערוואַרטע, דאָס אוממעגלעכע!
דורך פולער אָפּגעבונג —
דאָס העכסטע זוכה זיין.
ווער ס'האָט נישט מער ווי ס'לעבן זיינס —
דאָס לעבן אָפּגעבן מיט שמחה:
ווער ס'האָט די גרעסטע הערשאַפט —
אוועקלייגן מיט פרייד און פרייען ווילן צו די פיס
פון קליינע קינדער.

קאַרל:

רעדט קלאָרער אום גאָטס ווילן.

שלמה מולכו:

ווער ס'פּילט נישט קלאָר —
ווי קאָנען אים די קלאָרסטע ווערטער קלערער מאַכן?
די גרעסטע זינד
איז הערשאַפט, מאַכט פון מענטש אויף מענטשן:
די גרעסטע זינד,
די גרעסטע שולד:
מער מאַכט, מער דריקונג —
עס גלוסט דערצו אַלץ מער דער מענטש
וואָס איז צופיל פאַרמענטשט געוואָרן,
און ווערט אַלץ מער אַן ערדישער,
א שענדער פון דער ערד.
און נישט געגנוג די פלאַך פאַר אים, —
די פלאַך, וואָס ער האָט אָפּגעמאָסטן און צעשניטן און פאַרכאַפּט.
ער גראָבט אריין זיך אין דער אינגעווייד
און שלעפּט ארויס פון שווארצן נעסט
דעם שטומען, שלומערדיקן דומם,

און שמידט געווער
צו טויטן און באהערשן,
ביז ס'ברענט די ערד פון איין עק ביז דעם צווייטן
מיט רויטע שטראָמען
פון גאָטס פאַשוועכטן, פליסעדיקן לעבן.
ס'דערווייטערט זיך אַלץ מער דער מענטש פון הימל
און בויט אַ וועלט אַ דוממדיקע,
אַן אייגענע, פאַרמענטשטע, גאָט פאַרגעסענע:
דאָס גאַנצע לעבן אייזן,
דאָס האַרץ, די זעל אין אייזן,
ביז ס'וועט דער מענטש באַלד פליען ווי די פייגל
מיט פליגלען אויך פון אייזן:
נאָר הערט איר הערשער פון דער ערד:
וואָס העכער אַלץ איר פליט,
אַלץ ווייטער רייסט איר זיך פון זיך,
פון אייער גאָט-געקושטן שורש.
דער חשבדיקער דומם
וועט שווערן אייך אַראָפּ,
וועט ציען זיך צוריק צום אָפּגרונט,
און אייך מיט זיך פאַרשלעפּן:
און וואָס, — די ערד-געבויטע מאַכט:
די מענטשלעך-אַרצישע ממשלה:
נאָר שטויב און פינסטערניש.
דער מינדסטער ווינט פאַרטראָגט זי.
אימפּעריעס נאָך אימפּעריעס שוין געפאַלן
ממשלות נאָך ממשלות
אין אַש, פאַרגעסנקייט צעריבן.
און ס'טרינקט זיך מער און מערער אַלץ דער זינדיקער...

קאַרל:

ווי פאַר זיך

די שטים פון מיינע אייגענע ממשלות

עס רעדט מיין אייגן הארץ,
דורך אים,
ווען ס'איז מיין אייגנס.

שלמה מולכו:

די מאכט פון ערד איז שטויב —
צו שטויב זאָל זי דער מעכטיקער אליין פאַרשיקן.

קאַרל:

וואו פירן אייערע רייד,
אַ, אומבאַקאַנטער נביא?
עס שאַלן אייערע ווערטער
און ס'דאַכט מיר, כ'הער דאָס פאַלן
פון מיין מלוכה.
אָט ערשט געווען אימפּעראַטאָר,
געביטער איבער לענדער.
און איצט — וואָס טוט זיך עס מיט מיר?
אַלץ וואַקלט זיך, אַלץ פאַלט.

שלמה מולכו:

זאָל פאַלן! זאָל פאַלן!
אליין עס אומוואַרפן, מיט ערד פאַרגלייכן.

פויזע

איך קוק אויף אייך, אַ, אימפּעראַטאָר.
אין איינע יאָרן דאָך מיט מיר —
און קאָן דער אמת דען נישט גובר זיין
דעם קורצן שטח,
וואָס טיילט מיין הארץ פון אייערן?

קאַרל:

וואָס ווילט איר, זאָגט, פון מיר?

שלמה מולכו:

ווער ס'האָט זיין לעבן בלויז,
זאָל ס'לעבן אָפּגעבן מיט שמחה:
און ווער ס'האָט די גרעסטע הערשאַפט
זאָל זי מיט פרייד אַליין אוועקלייגן.
מיט אייגן-פרייען ווילן
צעשליידערן די ווענט פון נאַקעדיקן חומר.
דאָס בלענדעניש פאַרשטויסן,
דעם גייסט אַנטפּלעקן, רופן, וועקן אים.

קאַרל:

דער גייסט! דער גייסט —
וואו איז זיין נעסט?
כ'וואָלט ווי א פויגל-קינד צו אים געפלויגן,
זיך צו זיין אמתדיקער וואַרעמקייט געטוליעט,
ווען איך זאָל ווייסן, וואו מען קריגט די פליגל,
און ווייסן אויך, וואָס איך דאַרף טאָן זיי צו מיין חומר אָנצוהעפטן.

שלמה מולכו:

טאָן דאָס, וואָס זעט פאַר אייך אַליין דאָס שווערסטע אויס,
אויף וואָס עס וועלן אַלע אייערע נאָענטסטע
געליבסטע, אייגנסטע,
מיט שרעק און צאָרן זאָגן:
משוגע! משוגע!

קאַרל:

מיר דאַכט זיך אַז כ'האָב שוין פאַרלוירן מיינע קלאָרע זינען.
בין שוין אויך נישט משוגע ווען איך פרעג:
וואָס הייסט איר מיר?

שלמה מולכו:

נישט איך הייס אייך:
ס'איז גאָטס באַפעל צו אייך,

איר הערשער פון דער ערד:
פאנאנדערלאָזן די אימפעריע,
קיין לענדער, גרענעצן,
קיין הערשער און באהערשטע.

קאַרל:

אין אַן אָנשטרענגונג זיך אַרויסצורייסן פון כשוף, וואָס האָט אים פאַרוועבט

און די יידן?

שלמה מולכו:

דאָס איז דער רוף פון ייד,
דער רוף וואָס גאָט האָט אים געוויילט
צו ברענגען צו די פעלקער,
און אָנזאָגן דער וועלט:
ס'דאַרף קיינער נישט קיין לאַנד,
קיין וואַרעמען און אייגן-אָפּגעצוימטן ווינקל,
ווען ס'טוט די ערד אליין דעם נס.
ס'וועט זיין ירושלים אומעטום.
נישט פון דער ערד —
פון הימל.

קאַרל:

בלייבט פאַרזונקען אַ ווײַלע. לענגערע פויזע. מולכו, עקזאַלטירט, באַנייט דעם רעפרען: „ווער ס'האָט זיין לעבן בלויז"... קאַרל וואַכט אויף: קוקט אויף שלמהן מיט באַוואונדערונג, מיט ליבע. קוקט לאַנג און דאַן — ציט אַנטשלאָסן

ס'איז אָדער — אָדער
דער ייד — אָדער דער הערשער פון דער ערד,
דער אימפעראַטאָר.
צו ענג אָט דאָ פאַר ביידן.

פאַרטראַכט זיך ווידער און זאָגט דאָס אומפאַרמיידלעכע צו וואַן־דע־מאַלן

גיאָם! די וואָך! פאַררוף די וואָך אהער.

וואַן־דע־מאַל לויפט אַרויס. ראובני שטייט אויף מיט אַנגסט, מיט חשד. מולכו רוהיק, שטראַלנדיק־ערוואַטנדיק. דע־לוגאַ —נייגעריק—אומרוהיק. פאַרטאַיעטע שטילקייט.

וואַן-דע-מאַל:

קומט אַריין מיט זעקס באַוואָפנטע סאַלדאַטן און צן אָפיציר. זיי בויגן זיך פאַר קאַרלען

צו אייער דינסט, גענעדיקע, געליבטע מאַיעסטעט!

קאַרל:

צום אָפיציר

הערט: אַרעסטירט זיי ביידן, שמידט אין קייטן,
און שטעלט זיי גלייך צום הייליקן געריכט
אָט דעם

ווייזט אויף מולכון

פאַר הויך-פאַרראַט און לעסטערונג פון גאָט און קירך,
פאַר קאָנספּירירן קעגן אימפּעראַטאָר
און זיין מלוכה.
און דעם

ווייזט אויף דורן

פאַר העלפן אים.

זיי סאָלדאַטן מיט בלאַנקע שווערדן רינגלען אַרום שלמהן מיט דורן

דע-לוגאַ:

מיט ניט איינגעהאַלטענער שמחה

אזוי! אזוי! געבענטש זאָל זיין אייער מאַיעסטעט.

רעם שייטערהויפן —
נאָר דאָס פאַרדינען זיי!

וואן-דע-מאל:

און זאָל מען אָט דעם יונגן חצוף!
דאָס מויל פאַרבינדן אויפן וועג.
זיין צונג קאָן זיין געפערלעך אויך אין פייער.

שלמה מולכו:

שוין ביים שוועל

ווער ס'האָט זיין לעבן בלויז
זאָל דאָס לעבן אָפּגעבן מיט שמחה.
ברען, פלאַם,
ברען, — רייניק
פאַראייניק.

אָפּ

קאַרל:

ווער איז דער זיגער דאָ?
נישט איך:
ווייל איך —
דאָס הארץ פון פאָנטיוס פילאַט
איז נישט געווען שווערער פינסטערער,
ווי מיינס אצינד:
און כ'האָב צומאָל נישט יענעמס תירוץ...

פאַרהאַנג.